

Hvilke trekk ved norske kommuner kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering?

En studie av årsaker til politisk fragmentering i det norske
lokaldemokratiet

Dag Erik Ripnes

VEILEDER

Dag Ingvar Jacobsen

Universitetet i Agder, 2024

Fakultet for Samfunnsvitenskap

Institutt for Statsvitenskap og Ledelsesfag

Forord

Demokratier over hele den vestlige verden er under press og i tilbakegang. Demokratier som ifølge The Economist betegnes som *fullskala demokratier*, er nå mindretall sammenlignet med hybridregimer og autoritære stater. utfordringene med å møte velgernes forventninger og preferanser er mange, og politisk fragmentering omtales som en av de største utfordringene disse demokratiene står overfor når det gjelder å fungere effektivt. Makten spres på stadig flere hender, både politisk og til ikke-politiske private aktører, noe som resulterer i redusert styringsdyktighet og *outsourcing* av politisk makt.

For at et demokrati skal kunne overleve, er det hele tiden avhengig av å tilpasse seg tidens krav. Denne oppgaven handler om å studere hvilke trekk ved norske kommuner som kan bidra til å forklare politisk fragmentering og øke forståelsen vår, både i form av hva som forårsaker fragmenteringen, men også hva som kan forklare variasjonen i fragmentering mellom kommuner. Målet er at dette skal bidra til å utvide kunnskapen vår på et prekært politisk område, i takt med demokratiets stadige fornyelse.

Inspirasjonen til oppgaven er hentet både fra egeninteresse og fra den stadig økende trenden med politisk fragmentering på nasjonalt nivå, der land bruker mer og mer tid på å danne regjeringer. Min veileder, Dag Ingvar Jacobsen ved Institutt for Statsvitenskap og Ledelsesfag på UiA, har i tillegg inngående kunnskap om dette emnet og foreslo at det kunne være interessant å studere årsakene til fragmentering, da konsekvensene er hyppigst studert. Dette har naturligvis også veid tungt i valget av problemstilling.

En stor takk rettes til Dag Ingvar for hans stødige veiledning, henvisning til relevant litteratur og forskning, oppbygging av oppgavens disposisjon, og ikke minst gjennomgang av samfunnsvitenskapelig metode og analyse. Dette har vært til stor inspirasjon og god læring underveis i arbeidet med oppgaven, som nå fullfører min mastergradsutdanning i Statsvitenskap og Ledelse.

Det har vært både interessant og givende å skrive en slik oppgave, noe som appellerer til mer skriving i fremtiden.

Dag Erik Ripnes

Oslo, 28.mai 2024

Sammendrag

Politisk fragmentering anses som en av de største utfordringene vestlige demokratier står overfor. Problemet med fragmentering må løses for å unngå økt mistillit og fremmedgjøring i samfunnene. Denne masteroppgaven undersøker hvilke trekk ved norske kommuner som kan forklare variasjonen i politisk fragmentering mellom kommunene. Det er viktig å anerkjenne at alle norske kommuner, med unntak av Oslo, er såkalte generalistkommuner med de samme oppgavene og ansvaret, uavhengig av demografiske, økonomiske og geografiske forskjeller. Dette kan skape skjevheter og utfordringer i tjenesteleveransen, noe som kan påvirke politisk fragmentering.

Studien søker å svare på to hovedspørsmål, som grunnlag for problemstillingen der vi søker å forklare variasjon: om det har vært en politisk fragmentering i norske kommuner, og hvilke årsaker som ligger bak denne utviklingen. For å belyse disse spørsmålene og med det en stringent analyse, gjøres en grundig teoretisk og empirisk gjennomgang. Det anvendes tverrsnittdata fra flere offentlige statistikkilder, som dekker norske kommuner med en rekke uavhengige variabler. En multivariat regresjonsanalyse brukes for å undersøke sammenhenger mellom politisk fragmentering og uavhengige variabler innen hovedkategoriene økonomi, demografi og geografi.

Resultatene viser at flere demografiske variabler, som befolkningsstørrelse, alderssammensetning, valgdeltakelse, befolkningstetthet og arbeidsledighet, har en signifikant innvirkning på politisk fragmentering. Spesielt viser det seg at større kommuner har en tendens til å oppleve høyere grad av politisk fragmentering, som er den forklaringsfaktoren som utkrystalliserer seg mest. Samtidig reduserer en økende andel eldre i befolkningen fragmenteringen signifikant. Økonomiske variabler som økonomisk ulikhet og investeringer i helse- og sosialtjenester viser derimot ingen signifikant effekt på politisk fragmentering. Disse funnene antyder at større kommuner er mer utsatt for fragmentering, noe som teorien antyder kan føre til utfordringer med styringsdyktighet.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning -----	8
1.1	Problemstilling -----	9
2	Fragmentering -----	11
2.1	Hva er fragmentering?-----	11
2.1.1	Begrepsdefinisjoner-----	12
2.1.2	Den fragmenterte staten -----	16
2.1.3	Hvordan forstås fragmentering på kommunalt nivå?-----	17
2.1.4	Partipolitisk fragmentering i norske kommunestyre over tid-----	18
2.2	Hva er konsekvensene av fragmentering? -----	18
2.2.1	Konsekvenser av politisk fragmentering på lokalt nivå-----	20
2.2.2	Både positive og negative konsekvenser? -----	21
3	Årsaker til politisk fragmentering -----	22
3.1	Internasjonale trender og årsaker til politisk fragmentering -----	22
3.1.1	Politisk fragmentering i konteksten av annen politisk teori -----	23
3.1.2	Globale årsaksforklaringer-----	24
3.1.3	Politisk fragmentering i Norge – historisk utvikling -----	29
3.1.4	Fragmentert utvikling i Norge-----	32
3.1.5	Nasjonal politikk og innvirkning lokalt -----	33
3.1.6	Makt- og demokratiutredningen-----	34
3.1.7	Kan årsaker til partifødsel si noe om årsaker til fragmentering?-----	35
3.2	Forklaringsvariabler og økt fragmentering på lokalt nivå -----	36
3.2.1	Forklaringsvariabel: Økonomi og fragmentering -----	37
3.2.2	Forklaringsvariabel: Statlige arbeidsplasser og fragmentering-----	40
3.2.3	Forklaringsvariabel: Kommuneareal og fragmentering -----	41
3.2.4	Forklaringsvariabel: Valgdeltakelse i kommunen og fragmentering -----	42
3.2.5	Forklaringsvariabel: Statlig politikk og fragmentering-----	43
3.2.6	Forklaringsvariabel: Befolkningsstørrelse og fragmentering-----	47
3.2.7	Forklaringsvariabel: Alderssammensetning i kommunen og fragmentering ----	49
3.3	Hypoteser -----	51

4	Metode -----	52
4.1	Design -----	52
4.2	Validitet og reliabilitet -----	53
4.3	Operasjonalisering -----	54
4.3.1	Mål på partipolitisk fragmentering -----	54
4.3.2	Operasjonalisering av uavhengige variabler-----	54
5	Analyse-----	57
5.1	Univariat Analyse-----	57
5.2	Bivariat Korrelasjonsanalyse -----	58
5.3	Multivariat Regresjonsanalyse -----	61
5.3.1	Tolkning av multivariat regresjonsanalyse -----	61
5.3.2	Identifisering av multikollinearitet-----	62
5.3.3	Måling av Interaksjonseffekt -----	63
5.4	Test av hypoteser-----	65
5.4.1	Konkludering av hypoteser -----	67
6	Drøfting -----	68
6.1.1	Svar på forskningsspørsmål og problemstilling-----	68
6.2	Konklusjon-----	70
6.3	Metodologiske utfordringer-----	72
6.3.1	For fremtidige studier -----	72
	Referanser-----	74

Figurer og tabeller

Figure 1: Effektivt antall partier i norske kommunestyre - 1974-2022.....	18
Figure 2: 01180: Kommunestyrevalg. Godkjente stemmer per politiske parti i valg - 1947-2019.....	31
Figure 3: Samlet nedgang for stortingspartiene i perioden 1993-2004.....	46
Figure 4: Medlemmer i kommunestyret, etter region, samlet, 1979-2023	48
Figure 5: Medlemmer i kommunestyret, per politiske parti, 1979-2023.....	49
Figure 6: ENoP-beregning - Kilde: Fiva et. al.....	54
Figure 7: Effektivt antall partier i norske kommunestyre - 1974-2022.....	68
Table 1: Univariat analyse	57
Table 2: Beskrivelse Nummererte Variabler - Bivariate Korrelasjoner	58
Table 3: Bivariate Korrelasjoner. Pearson's r. N=355-356. *= sig le .05, ** = sig le .01 - Del 1.....	59
Table 4: Bivariate Korrelasjoner. Pearson's r. N=355-356. *= sig le .05, ** = sig le .01 - Del 2.....	59
Table 5: Multivariat Regresjonsanalyse – med avhengig variabel: Effective Number of Parties in Municipality (Partipolitisk fragmentering) – *= sig le .10 ** = sig le .05, *** = sig le .01.....	61
Table 6: Regresjonsanalyse inkludert interaksjonseffekten mellom <i>Befolkningsantall (LOG)</i> og <i>Andelen eldre (over 66 år) i befolkningen</i> - Multivariat Regresjonsanalyse – med avhengig variabel: Effective Number of Parties in Municipality (Partipolitisk fragmentering) – *= sig le .10 ** = sig le .05, *** = sig le .01.	64

1. Innledning

De siste tiårene har det vært en merkbar økning i politisk fragmentering i vestlige demokratier (Pildes, 2021), både på nasjonalt og lokalt nivå, en trend som ser ut til å forandre fundamentene i hvordan politikk formes og utøves. Internasjonalt har vi sett en fremvekst av nye politiske partier som har utfordret de etablerte, tradisjonelt dominante styringspartiene. Utviklingen har ledet til mer komplekse politiske landskap, der enkeltparti ikke lenger kan hevde absolutt majoritet. I Norge speiles denne trenden både nasjonalt og regionalt, hvor man ser en økning i antall partier representert på Stortinget, i regjering, fylkeskommunestyre og kommunestyre, og de tradisjonelle styringspartiene har opplevd en relativ svekkelse. Den politiske fragmentering gjelder både på organisatorisk og strukturelt plan, så vel som partipolitisk fragmentering, der flere partier oppnår representasjon.

Omfanget av politisk fragmentering og dets konsekvenser er gitt betydelig oppmerksomhet i akademia og det offentlige Norge, med forskning som ofte fokuserer på hvordan denne trenden påvirker politisk stabilitet, styringseffektivitet, beslutningstaking og policyimplementering. Studier har vist at økt fragmentering kan føre til vanskeligheter med å fatte beslutninger effektivt, samtidig med at politisk makt *outsources* til private aktører og andre beslutningstaker i en type strukturell fragmentert styreform med stadig flere prinsipaler. Vanskeligheter med å danne stabile regjeringskoalisjoner kan også forringe regjeringens evne til å oppnå politisk konsensus og dermed effektiv styring. Likevel er det både fordeler og ulemper med fremveksten av økt politisk fragmentering. På den ene siden gir mer fragmenterte partisystemer en mer nyansert representasjon av samfunnets interesser, og må derfor sies å være både demokratiske og objektive. På den annen side gir det plass til illiberale og agiterende populistere, som kompliserer prosessen med å danne koalisjoner for å danne den utøvende makt (Makarenko, 2022). Det finnes betydelig forskning og litteratur som studerer konsekvensene av disse problemstillingene, men få studier som ser på årsakene.

Løses ikke problemene som følger med fragmentering, vil vi kunne se mer mistillit, fremmedgjøring, og enda mindre styringsdyktige regjeringer (Pildes, 2021)¹. Eksempelvis der velgergrupper splittes i små fraksjoner, ute av stand til å danne betydningsfulle flertall og som legger grunnlaget for en politikk basert på kompromisser innad i ideologisk forskjellige koalisjoner. Land uten politisk retning har en tendens til å stagnere. Sammenlignet med diktaturer, styrt fra en hånd, er dette en ulempe for demokratiet. Den samme styringsdyktigheten som lammer land, kan også ramme kommuner, som må fungere effektivt og selvstendig i form av generalistkommuneprinsippet, for å forvalte en sterk styring av lokaldemokratiet. Dette er også et ønsket og uttalt mål fra regjeringen². De siste

¹ Political Fragmentation in Democracies of the West

² Se eget avsnitt: Utvalgte NOU-er 2003-2019 Kommunal- og distriktsdepartementet

kommunevalgene i Norge har båret preg av mye endring, kanskje som et tegn i tiden, og det er viktig å forstå hvordan internasjonale og nasjonale politiske trender påvirker lokalpolitikken. Empiriske undersøkelser viser en klar trend i retning høyere andel politiske partier representert i kommunestyrene.

I konteksten av politisk fragmentering menes fragmentert politisk makt, eksempelvis en høy andel politiske partier i et kommunestyre, et fragmentert lokaldemokrati hvor makten er spredt på ulike interesseorganisasjoner, private aktører og andre statlige organer som NAV, tolletat, Politi og lignende. I denne studien vil vi først og fremst ha fokus på spredning av politiske partier i kommunestyrene, da formålet med studien er å se på ulike særtrekk ved kommunene som kan si noe om årsaker til at partisplitting og splittelse i velgeratferd, herunder fragmentering, oppstår. Denne formen for fragmentering har jeg valgt å legge under samlebetegnelsen *partipolitisk* fragmentering. For å studere dette benyttes datasett med tall på antallet partier i kommunestyrene i norske kommuner fra 2022, der vi kan måle utviklingen av partirepresentasjon spesifikt, sett opp mot ulike forklaringsvariabler i kommunene, for på den måten kunne si noe om hva som forårsaker partipolitisk fragmentering.

Til tross for den omfattende forskningen på konsekvenser av politisk fragmentering, er det en påfallende mangel på studier som adresserer årsakene bak dette fenomenet, spesielt på det lokaldemokratiske plan. Enda færre studier finnes på årsaker til *partipolitisk* fragmentering, spesifikt, og dette anses som et åpenbart forskningshull. Mangelen på forståelse for dette forskningsområde motiverer denne studien, som har som mål å kartlegge og forstå årsaker bak dette fenomenet i norske kommuner. Forskningen vil utforske hvilke uavhengige variabler som kan bidra til å forklare hvorfor i partipolitisk fragmentering oppstår, og vil dermed gi innsikt som kan være avgjørende for et fungerende lokaldemokrati.

1.1 Problemstilling

Den sentrale problemstillingen denne studien vil ta for seg er:

Hvilke trekk ved norske kommuner kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering?

For å besvare problemstillingen må følgende spørsmål studeres:

1. Har det vært en partipolitisk fragmentering i norske kommuner?
2. Hva kan årsakene til en slik fragmentering være?

For å studere disse spørsmålene må det utføres en grundig kvantitativ analyse som tar hensyn til uavhengige variabler i kommunene, presentert i studiens teoretiske del. Målet er å identifisere sammenhenger mellom variablene og partipolitisk fragmentering, og dermed

bidra til å belyse og gi en bedre forståelse av hvilke årsaker som kjennetegner denne utviklingen.

2 Fragmentering

2.1 Hva er fragmentering?

Fragmentering, eller det å fragmentere, er enkelt forklart definert som å *brekke opp, splitte eller dele (noe) i små stykker* (Hem, 2020). Fragmentering kan opptre i ulike sammenhenger og kontekster, som sosial og kulturell fragmentering der samfunn splittes som følge av kulturelle, politiske eller sosioøkonomiske forskjeller, økologisk fragmentering der naturreservoar og habitat deles opp og isoleres som følge av menneskelig utbygging og aktivitet, eller datafragmentering som følge av at data lagres på ulike lagringsenheter for å dele opp ytelsen. Eksempler på former for fragmentering kan benyttes i så å si alt som kan deles, splittes, oppstykket og fordeles til flere deler, biter, stykker eller lignende.

Begrepet politisk fragmentering benyttes ulikt ut ifra kontekst, i det offentlige og i akademien, på en måte som gjør det nødvendig å differansene og definere dette slik det benyttes i denne studien. Innenfor statsvitenskapen er det ikke nødvendigvis en enkelt, universell definisjon som beskriver politisk fragmentering, da begrepet kan variere avhengig av sammenhengen det benyttes i. En av de mest kjente definisjonene er beskrevet av den italienske politologen, Giovanni Sartori, som beskriver det som *en tilstand av partisplitting og mangfold, med mange partier som deltar i politiske valg og beslutningstaking* (Sartori, 1976). Richard Pildes, en prominent forsker på politisk fragmentering, beskriver det ganske enkelt som *the dispersion of political power on many different hands* (Pildes, 2021)³. Fragmentering forekommer og brukes om en rekke områder og akademiske disipliner, som statsvitenskap, sosiologi, økonomi, historie og jus (Bayer et al., 2020), eksemplifisert ved internasjonaliseringen av rettssystemet til internasjonale konvensjoner og *outsourcing* politiske prosesser til EU/EØS (Østerud et al., 2003), for å nevne noe. Andre refererer til politisk fragmentering som et fenomen, med et stort antall partier og politiske grupper innenfor et gitt politisk system (Nyseth & Aarsæther, 2005).

Et viktig perspektiv knyttet til hvordan man nettopp ser på fragmentering som fenomen, kan være dikotomisk. Der man på den ene siden ser fragmentering som en del av det offentlige nye styringsredskaper i en samfunnsutvikling (Salamon, 2002), har det på den andre siden vært tradisjon for å se på fragmentering som reduksjon og tap av tradisjonell politisk makt (Aars et al., 2004). I konteksten av lokal offentlig forvaltning i Norske kommuner må vi splitte politisk fragmentering i to, der første del handler om utskilling av funksjoner fra forvaltning av statlig virksomhet til andre enheter, og andre del om partipolitisk mangfold der antallet partier i kommunestyret er målet som definerer fragmentering. Denne studien vil ta utgangspunkt i sistnevnte – i et forsøk på å finne sammenhenger og trekk ved kommunene

³ The Age of Political Fragmentation

som kan bidra til å forklare årsaker til partipolitisk fragmentering, og hva som kan forklare variasjon av dette fenomenet mellom kommunene. Studien vil derfor måtte innebære en systematisk gjennomgang av et bredt teoretisk og empirisk grunnlag, for på den måten å fremheve mulige årsaksforklaringer som kan gi ryggdekning til hypotesene den presenterer. I en studie av årsaker til partipolitisk fragmentering, er det like interessant å studere og forstå hvorfor nye partier og lister oppstår, som det er med andre sosioøkonomiske og demografiske variabler en kommune kan assosieres. Disse forklaringene kan både være en rekke fenomen som oppstår hver for seg, eller del av en naturlig felles utvikling av demokratiet.

2.1.1 Begrepsdefinisjoner

Det er fruktbart for den videre utarbeidelsen å nærmere definere de begrepene som studien kretser rundt. Dette være seg fragmentering, segmentering, splittelse og polarisering av politikk og politisk makt. Til analytiske formål må vi skille på hva som menes med politisk fragmentering og hvordan denne betegnelsen vil benyttes i denne studien. Begrepsparene fragmentering og polarisering blir i mange settinger omtalt om hverandre, noe som gjør det fordelaktig å forklare forskjellen, da de begge er distinkte konsepter innenfor statsvitenskapen. Ifølge en kronikk fra Kommunal Rapport (Hye, 2023) kan for eksempel politisk fragmentering føre til et mer polarisert politisk landskap, der det er vanskelig å oppnå enighet og handlekraft. I dette tilfellet er fragmentering en forutsetning for polarisering, og det er viktig å forstå forskjellen her. Polarisering i politikken kan beskrives som skjerping av motstridende, ofte ekstreme standpunkter blant partier og velgere, med økte motsetninger (Thorsen, 2023). Politisk fragmentering handler om spredning av makt og innflytelse blant partier, grupper eller nettverk, som kompliserer enighet og beslutningstaking. Segmentering vil i en politisk kontekst handle om en tilstand der politiske partier eller grupperinger retter seg mot spesifikke segmenter av befolkningen basert på deres særinteresser, verdier eller andre kjennetegn, som religion eller andre forhold.

Maktutredningen fra 1970-tallet framstilte staten som *segmentert*, LOS-programmet (1987-86) karakteriserte staten som *autonomisert*, og den siste Makt- og demokratiutredningen fra 2003 omtaler staten som *fragmentert* (Østerud et al., 2003). Maktutredningene beskrev her en fragmentert stat som *en stat brutt opp i et uoversiktlig beslutningssystem med uklare skillelinjer mellom nivåer og styringsprinsipper. Oversikten blir dårlig, likebehandling blir vanskelig å gjennomføre og den samordnede styringen går tap* (Østerud & Tranøy, 2001). Begrepet om den fragmenterte staten er omdiskutert, men flere forskere mener denne karakteristikken er mer treffende enn den *segmenterte* staten, som maktutredningen fra 1972-81 omtalte det som (Grønlie, 2017). Flere peker på at trenden er lik over hele den vestlige verden (Pildes, 2021)⁴, der statsmakt løses opp i fagområder og flere partier får styringsmakt.

⁴ The Age of Political Fragmentation

Fragmentering påvirker derfor enkeltpersoner og samfunnet ulikt, i en verden i stadig endring. Meningsmangfold rundt prekære politiske utfordringer, teknologisk utvikling og et vedvarende krav om dynamisk tilpasning til nye forventninger setter det etablerte politiske systemet på prøve. Dagens utfordringer løses ikke på samme måte som tidligere.

Samfunnskontrakten er endret, og nye former for ikke-hierarkiske forhold mellom statlige og ikke-statlige aktører spiller en økende rolle i å forme nye maktstrukturer (Bech, 2000) – parallelt med fremveksten av nye politiske partier og måter politikk organiseres på.

Når vi komprimerer den videre diskusjonen til å omhandle partipolitisk fragmentering, ser vi hvordan det politiske landskapet stadig blir mer oppdelt blant et økende antall politiske partier. Dette fenomenet har, som vi vil se i den empiriske gjennomgangen i studien, vært en økende trend de siste tiårene – særlig i vestlige demokratier (se Pildes (2021)⁵). Et mangfold av partier bidrar her til en bredere representasjon av befolkningens politiske preferanser. Partipolitisk fragmentering kan kort oppsummert føre til vanskeligheter med å danne styringskoalisjoner, enten det er lokalt eller nasjonalt, gjennomføring av politiske program og generelt være et hinder for politisk konsensus i viktige saker. Til tross for dette har den også sine positive sider, som vi vil komme tilbake til når vi delibererer dette fenomenet i en nærmere utarbeidelse. Hensikten her er kun å gi en enkel innledning og definisjon av begrepet.

2.1.1.1 Fragmentert styring

Studier knyttet til begrepet om *Governance* kan vise til hvordan kommuner har utviklet seg til en mer fragmentert organisatorisk styreform og hvordan lokaldemokratiet har etset ut i ulike forvaltningsnivå. Eksempelvis gjennom R.A.W. Rhodes, som har utforsket ideen om fragmentering i en bredere kontekst, med innføringen av nettverk som går utover de tradisjonelle statlige institusjonene, inklusive private og offentlige aktører. Han argumenterer for at fragmentering oppstår som et resultat av endringer i styringspraksiser, spesielt fra byråkratiske til nettverksbaserte tilnærminger (Rhodes R. , 1996). Rhodes peker på at fragmentering kan føre til en situasjon der sentralisert kontroll reduseres, og styring blir mer desentralisert og distribuert gjennom ulike nettverk. Dette nettverksperspektivet til Rhodes illustrerer hvordan makt og autoritet har blitt desentrert, noe som har utfordret tradisjonelle oppfatninger av hvordan politiske og administrative systemer fungerer. Politikerne sitter ikke lenger alene på beslutningsmandat, men må forholde seg til en rekke andre aktører og deres særinteresser, som opererer i det samme nettverket.

Et splittet kommunestyre, i form av flere partier med ulike interesser, vil i en slik setting kunne forsterkere tapet av styringsdyktighet ytterligere. Rhodes forteller videre at fragmentering oppstår som et resultat av overgangen fra tradisjonelle hierarkiske strukturer til

⁵ The Age of Political Fragmentation

mer komplekse nettverksbaserte systemer (Rhodes R. , 1996). Denne fragmenteringen påvirker måten styring utføres på, med økt behov for samarbeid på tvers av de ulike grupperingene, økt behov for fleksibilitet, samt ansvarlighet i styringsprosesser. Det er altså endringen i styringspraksis, og særlig overgangen til nettverksbaserte tilnærminger, som ifølge Rhodes kan forklare økt fragmentering i styringssystemer, som igjen påvirker måten politikk utformes og implementeres på. Dette vil følgelig gjelde for kommuner, som for statlige institusjoner.

Rhodes' beskrivelser av hvordan fragmentering oppstår gjennom nettverksstrukturer, kombinert med at stadig flere partier stiller til valg, et trekk fra nær alle vestlige demokratier, får tilstrekkelig oppslutning i det meste av litteraturen som omhandler dette emnet. Dette trekket kan være like aktuelt på regionalt og kommunalt nivå, som på nasjonalt, der kommunestyrene blir mer og mer fragmenterte [se kapittel 2.14]. Samtidig med at det oppstår nye partier og lister, blir de tradisjonelt store *styringspartiene* relativt sett mindre.

2.1.1.2 Stortinget og det offentliges omtaler av politisk fragmentering

For å analysere den sentrale maktens egne analyser på demokratiets retning, knyttet til forhold mellom stat og kommune, partifragmentering og styringsdyktigheter, har jeg tatt for meg Stortingsmeldinger i perioden mellom 2003 og 2019 tilknyttet Kommunal- og Distriktsdepartementet, med søkeord *fragmentering*. I tillegg har jeg inkludert Makt- og demokratiutredningen, da dette er en omfattende analyse av en rekke makt- og demokratiforhold i Norge. Analysen av Stortingsmeldinger fokuserer på å identifisere diskusjoner, anbefalinger og observasjoner som spesifikt adresserer utfordringer og strategier knyttet til politisk fragmentering på kommunenivå, og om mulig, identifisere hypoteser knyttet til årsaker.

Dette er relevant å inkludere i studien om faktorer som kan bidra til å kaste lys på årsaker til variasjon av partipolitisk fragmentering, da det finnes få studier om dette konkrete emnet.

Dog, begrenses denne gjennomgangen til å omhandle helt konkrete funn.

Stortingsmeldingene er offisielle undersøkelser og dokumenter fra regjeringen, og brukes til å informere Stortinget og offentligheten om viktige saker, uten forslag til vedtak (Regjeringa), der grunnlaget for politisk debatt og beslutningstaking i Stortinget dannes. Disse er utarbeidet av særskilte komitéer og skal si noe om statens forfatning. Her inkluderes grundige undersøkelser fra ulike interessegrupper, forskere og offentlige initiativtakere, et viktig verktøy i den politiske prosessen i Norge. I en periode med høy grad av polarisering og velgerflukt fra de store tradisjonelle partiene, er stortingsmeldingenes funn interessante. Disse vil ikke alene danne grunnlaget for min analyse om fragmentering i norske kommuner, men bidra til å belyse hva det offisielle Norge har sagt og debattert om temaet.

Ifølge Stortingsmelding nr. 17 (2004-2005) om Makt og Demokrati, der forholdet mellom stat og kommune drøftes, er det Regjeringens syn at det bare gjennom en sterk kommuneforvaltning framtidens velferdsutfordringer kan møtes (2005).

2.1.1.3 Utvalgte Stortingsmeldinger: 2003-2019 – Kommunal og distriktsdepartementet

St. meld. Nr. 33 (2007-2008)

I St. meld. Nr. 33- (2007-2008) anerkjennes store samfunnsutfordringer og at man trenger aktiv innsats for å ivareta og videreutvikle det norske velferdssamfunnet (Offentlig utvalg). Regjeringen vektlegger ønsket om bred deltakelse i den politiske debatten, samt at en sterk offentlig sektor er viktig for økt verdiskaping i næringslivet. Utfordringene det henvises til kan best løses gjennom videreføring av kommunemodellen, der man har sterkt prioriteringsgrunnlag lokalt for offentlige ressurser. Med dette følger redusert politisk fremmedgjøring og økt interesse lokalt, samtidig som at det fungerer som vern mot økt fragmentering av offentlig sektor. Lokaldemokratiet skal først og fremst utvikles av kommunene, med vekt på velferdstjenester. Fra dette kan man tolke det dit hen at regjeringen ønsker mindre fragmentering av offentlig sektor, for å styrke lokaldemokratiets evne til beslutningstaking og handling. Et fragmentert kommunestyre vil være negativ for den utviklingen.

Et utdrag fra NOU 2006:7 viser også til at organisasjonen KS støtter denne tankegangen, og vil bidra til å hindre fragmentert makt og ansvar i lokaldemokratiet. Meldingen er da en anerkjennelse av fragmenteringen og at den ikke er bra. Her omtales fragmentering som bruk av foretak, selskaper, interkommunale organer og generelt bruk av andre aktører enn kommunen til å utføre kommunale oppgaver (St. meld. Nr. 33, 2007-2008). Det vises til en økende trend mot at beslutningstaking *outsources* fra kommunestyret, mens det ikke vektlegges utviklingen med økt *partipolitisk* fragmentering i styrene selv. Som forklaringsvariabel på økt partipolitisk fragmentering vil ikke dette være særlig målbart, men det indikerer at statlige politikk påvirker denne utviklingen, i form av at fragmenterte kommunestyrer ikke fungerer effektivt, hvilket igjen fører med seg endret velgeratferd.

St. meld. Nr. 19 (2008-2009):

I boken *Den fragmenterte staten* (Østerud & Tranøy, 2001) understrekes at man ikke har dekning for å si at den totale fragmenteringen av det offentlige har blitt større sammenlignet med tidligere, at det ikke er grunnlag for å hevde at statsmakten som helhet har blitt mer fragmentert, eller at det norske systemet er *særlig* fragmentert (St. meld. Nr. 19, 2008-2009). Dette er motstridende til utviklingen i partipolitisk fragmentering i norske kommunestyrer (se kapittel 2.1.4). Det henvises også til Makt- og demokratiutredningen, som hevder at noe av fragmenteringen skyldes at funksjonen som tjenesteproduksjon, regulering og tilsyn,

klagenemnda og overordnet sektorstyring, er splittet opp sammenlignet med tidligere. Her vises til en form for fragmentering som går på den totale statsmakten, og ikke nødvendigvis bare partipolitisk. Videre henvises det til Norsk institutt for by- og regionalforskning (NIBR), som har undersøkt om fragmenteringen av den regionale strukturen har forårsaket problemer for kontakt, samarbeid og samordning mellom ulike brukergrupper som fylkeskommuner, kommuner, næringsliv og innbyggere. De spurte ser på fragmentering og følgelig dårlig samordning som et resultat av fristilling av statlige oppgaver, snarere enn geografisk inndeling (Hansen et al., 2006).

St. meld. Nr. 12 (2011-2012):

I denne meldingen henvises det til Innst. S. nr. 166 (2006-2007) om at et flertall av de politiske partiene, herunder Ap, SV, KrF, Sp og Venstre, peker på at forvaltningsendringene de seneste tiårene hadde vært preget av sektorvise reformer som økte fragmenteringen i det offentlige (St. meld. Nr. 12, 2011-2012). Det ble etterlyst en mer helhetlig regional politikk som skulle ta høyde for dette. Også her kan man tydelig understreke at statlig politikk har virket inn på det lokale når det gjelder fragmentering. Interessant for denne studien er forskningen det henvises til i meldingen, om at det er vesentlige forskjeller knyttet opp mot demokratisk representasjon i små og store kommuner (Saglie, 2009). Dette går på nærhet og personkjennskap som stimuleres gjennom direkte kontakt mellom velgere og politikere (Aars. et al, 2005). Tendensen er at det i små kommuner forekommer oftere, mens denne type aktivitet forsvinner jo større kommunen blir. Små kommer med høy andel politikere vil kunne gi demokratisk gevinst på to måter: en større prosentandel av befolkningen ble trukket inn i politikken, samt at kontakten med det politiske økte. En hypotese å dra fra dette er at små kommuner opplever en økt tillit til politikerne, gjennom dialog og nærhet, noe som fører til redusert fragmentering sammenlignet med større kommuner der denne typen kontakt ikke forekommer.

2.1.2 Den fragmenterte staten

I Norge har Maktutredningen (Østerud et al., 2003) pekt på en økende fragmentering innenfor forvaltningen av offentlig sektor, hvilket også berører kommunestyre, både horisontalt og vertikalt. Horisontalt viser utredningen til tilstedeværelsen av et økende antall uavhengige enheter innenfor samme forvaltningsnivå, mens det vertikalt refereres til en diversifisering av tilknytningsformer, som inkluderer alt fra statlige etater til privatiserte selskaper og nye partier eller lister. I konteksten av partifragmentering av kommunestyre vil vi derfor stå ovenfor en horisontal fragmentering, der et økt antall partier med tilstrekkelig oppslutning i samråd kan danne en styringskoalisjon.

Et eksempel på politisk fragmentering i Norge kan være Hovedstadsaksjonen, der ulike aktører konkurrerte om makt og innflytelse på beslutningstakingsprosesser, gjennom et initiativ om renovering av Oslo kommune mellom kommunen, staten og private aktører

(Såtvedt, 2006). Formålet med aksjonen var å forene ulike synspunkter for å oppnå mer helhetlige løsninger, mens resultatet ble at partene, i hvert fall i begynnelsen, slet med å få til en effektiv styringsprosess mot beslutningstaking.

I NOU 2005:6 (2005) understrekes tendensen om at beslutninger forsvinner fra folkevalgte og inn i organer utenfor. Utredningen peker på en studie (Fimreite & Læg Reid, 2004) som hevder at samordningsproblemer i regjeringsapparatet, der lederne fokus på egen sektor er dominerende, bidrar og forklares som årsak til horisontal fragmentering. Der statlige organisasjoner blir oppfordret til å stå på egne bein, oppstår det Fimreite og Læg Reid (2004) beskriver som negativ samordning.: *Ønsket om å samordne, er større enn villigheten til å bli samordnet.* Utfallet er at lederne er enige i behovet for samordning, så lenge de selv ikke berøres av det. Sektorstyring og desentraliseringspolitikk innad i staten, som her kan oppfattes som årsak til økt fragmentering, kan hypotetisk sett måles gjennom mengden statlige arbeidsplasser i kommunen, sett opp mot fragmenteringen i kommunestyret i samme periode. Dette forklares i NOU 2005:6 ved at det på samme tidspunkt ikke har blitt tilrettelagt for administrative og politiske samordningsmekanismer.

2.1.3 Hvordan forstås fragmentering på kommunalt nivå?

I Norge er det offentlige ansvaret delt i tre nivåer: kommunen, fylkeskommunen og staten. Ansvaret mellom disse er delt og lokalt selvstyre er gjeldende på flere nivåer i generalistkommunene, eksemplifisert gjennom skolesystemet hvor grunnskolen ligger under kommunens ansvar, videregående skole under fylkeskommunen og universitet og høyskoler under staten. Kommunen håndterer sykehjem og eldrehjem, mens staten håndterer sykehus. Slike dynamikker og forhold er ikke alltid like tydelig for befolkningen i en kommune, som enten kan se på staten eller kommunen som skyld i et problem, eksempelvis sykehusnedleggelse. Skillet på hvem som har *skylda*, vil i ulike scenario kunne forsterke fragmenteringen. Kommunene i Norge har grunnleggende sett en lik politisk organisasjonsmodell, men til tross for dette vil det være betydelige forskjeller på tvers av kommunene, når det gjelder struktur. Kommunestyrene velger formannskap og ordfører til sin kommune, mens fylkestinget står for valg av fylkesordfører og fylkesrådmann. De to sistnevnte må dog ikke forveksles med fylkesmannen, som besitter det statlige embetet. I tillegg kan kommunene selv velge hvilke tjenester de kjøper støtte til. Dette kan være komplekst å sette seg inn i for mannen i gata, og en forståelse av hvordan det politiske systemet henger sammen er viktig å belyse, skal man peke på årsaker til at fragmentering oppstår.

Innenfor de ulike segmentene av fragmentering man kan rammes av, skiller Biermann et al. (2009) på tre ulike typer underkategorier: synergistisk fragmentering, samarbeidende fragmentering og konfliktfylt fragmentering. I en organisasjon, som en kommune også kan betraktes som, skiller Jacobsen og Thorsvik på tre måter å fragmenteres internt på: 1)

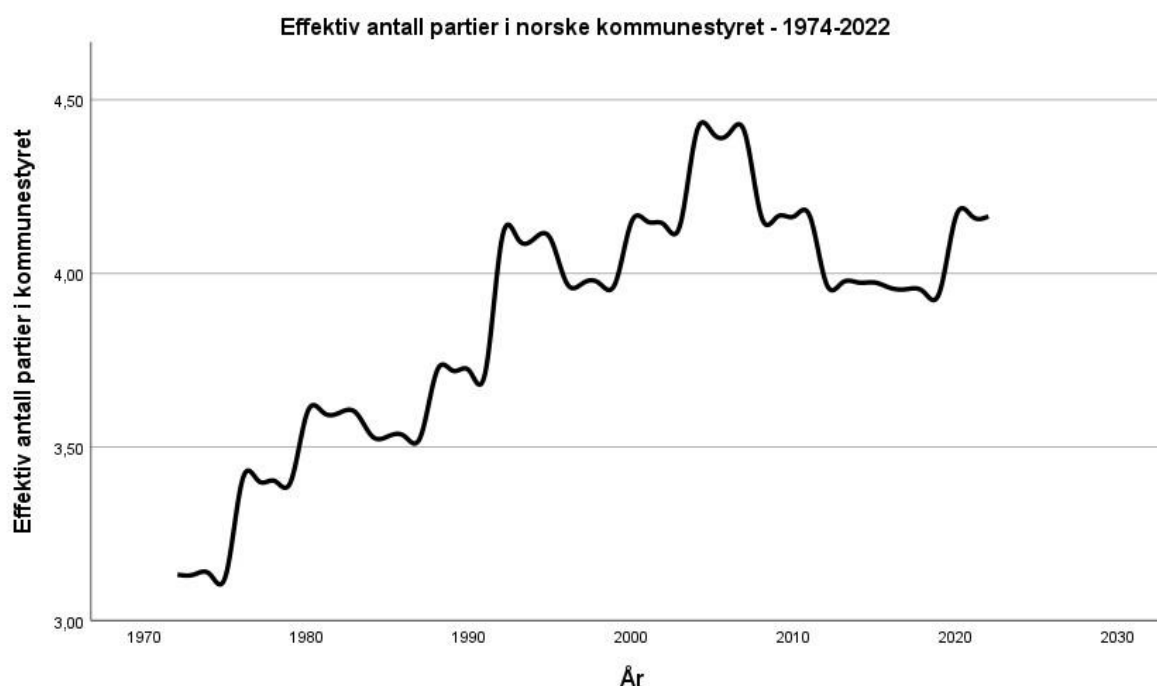
strukturell fragmentering, i form av horisontal eller vertikal fragmentering, 2) *prosedural fragmentering* og 3) *kulturell fragmentering* (Jacobsen & Thorsvik, 2007). Disse begrepene går vi ikke nærmere inn på her, og poenget er heller å illustrere hvor vidtrekkende og mangefasettert begrepet om fragmentering er.

Det offentlige ansvaret, som er delt mellom kommune, fylke og stat, kan hver for seg, og på ulike måter rammes av fragmentering. Det at vi har denne tredelingen kan i seg selv være en form for fragmentering, om så en hierarkisk sådan. Dette kan skape uklarhet blant velgerne om hvem som har ansvaret i ulike situasjoner, noe som kan bidra til å forsterke fragmenteringen. Kompleksiteten rundt fragmenteringen farger og fasoner understreker behovet for å sette søkelys på dens årsaker og på den måten bedre forstå hvordan og ikke minst hvorfor den oppstår.

2.1.4 Partipolitisk fragmentering i norske kommunestyrer over tid

I løpet av de siste tiårene kan vi observere en tydelig trend av partipolitisk fragmentering i norske kommunestyrer. Utviklingen reflekterer dermed et mer oppdelt lokaldemokrati, der flere meninger og interesser er representert sammenlignet med foregående år:

Figure 1: Effektivt antall partier i norske kommunestyrer - 1974-2022

Etter å ha ligget på rundt tre partier i snitt i kommunestyret på 1970-tallet, tenderer man på 2000-tallet opp mot fire til fire og en halv parti, som er en tydelig og betydelig økning av representasjon.

2.2 Hva er konsekvensene av fragmentering?

Det er relevant som bakgrunn for studiens problemstilling å forstå konsekvensene av politisk fragmentering for å kunne adressere og fremheve potensielle årsaker. Selv om ikke konsekvensene av fragmentering studeres spesifikt, vil dens påvirkning på forhold knyttet til demografi, geografi, økonomi og andre institusjonelle faktorer i norske kommuner, kunne si noe om hva som styrker fragmentering på bakgrunn av disse forklaringsvariablene. En kort introduksjon til effektene av politisk fragmentering vil i sum gi et mer sammensatt bilde og øke forståelse for dens påvirkning på samfunnet. Konsekvensene av politisk fragmentering, karakterisert som spredningen av makt blant flere aktører, er i stor grad dekket av forskning, mens konsekvensene av økt antall *partirepresentasjon* i regjeringer har sett noe mindre konsekvensutredning. Det vil ikke bli brukt mye plass på å gå i dybden av dette, utover å presentere relevante funn som jeg mener er relevant å ha med som bakgrunn for studiens problemstilling.

Konsekvensene at politisk fragmentering kan være både positive og negative. På den positive siden kan politisk fragmentering føre til økt representasjon og mangfold av perspektiver i politikken (Valentim & Dinas, 2020). Dette kan resultere i et mer inkluderende og deltakende demokrati, der et bredt spekter av ulike interesser, bekymringer og meninger kommer til overflaten. På den annen side kan politisk fragmentering føre til en rekke negative konsekvenser (Gangopadhyay & Chatterji, 2009). For eksempel kan høy grad av partifragmentering før til vanskeligheter med å danne stabile og samlede styringskoalisjoner, noe som effektivt kan hindre beslutningstaking og styring (Zagorski, 2022). Hindret effektivitet i styring av et land kan i verste fall føre et land ut av kurs, eller eventuelt sørge for at landet ikke har en kurs i det hele tatt, noe som ville være dramatisk i en verden som stadig utvikler seg og stiller nye krav. Spesielt vil slike forhold være viktige i å ivareta et skjørt styringssystem som demokratiet, der historien gjentatte ganger har gitt eksempler på hvor raskt det kan falle. I tillegg tyder noe av forskningen på at høy partifragmentering kan føre til redusert valgdeltakelse og politisk deltakelse i befolkningen. Et fungerende demokrati er avhengig av en opplyst befolkning som deltar aktivt i valg.

Inntoget av politisk fragmentering, særlig i vestlige samfunn, har også hatt betydelige implikasjoner for økonomisk politikk, regjeringsstabilitet og effektiv styring. Ricciuti (2002) og Elgie (2008) finner begge at *institusjonell* og *kontrollfragmentering*, heller enn *størrelses-* og *over tid-*fragmentering, har en mer markant innvirkning på økonomiske resultat i samfunn. Dette støttes ytterligere av Cipullo (2020) som viser at politisk fragmentering øker sannsynligheten for å avsette sittende regjeringer, sammenlignet med tider med lavere grad av fragmentering der sittende regjeringer ofte styrte over lengre tidsperioder. Makarenko (2022) og Pildes (2021)⁶ fremhever også utfordringene som politisk fragmentering medfører, inkludert fremveksten av illiberal populisme og tilbakegangen av effektive regjeringer, som

⁶ Political Fragmentation in Democracies of the West

den store røde tråden. Pildes peker på noen konkrete årsaksforklaringer til denne utviklingen, som vi vil komme tilbake til i kapittel 3.

Fragmentering av politisk makt til ulike politiske partier og grupperinger gjør det som nevnt utfordrende å samle tilstrekkelig politisk makt og autoritet for at regjeringer eller kommunestyre skal fungere effektivt. Dette kan føre til at demokratiske regjeringer ikke klarer å levere på de sakene som befolkningen bryr seg mest om, hvilket er problematisk for demokratiets funksjon til å levere på de saker eller den retning som dets majoritet av befolkningen ønsker. Det er også Pildes hovedbudskap i *Political Fragmentation in Democracies of the West* (2021), at demokratier ikke evner å levere regjeringer som klarer å gjennomføre den politikken de er valgt av sine velgere til å utføre. Fragmenteringen kan derfor reflektere populære oppfatninger om at regjeringene ikke klarer å håndtere de viktigste problemene i samfunnet, samtidig som den gjør det enda vanskeligere for dem å handle. Dette omtaler han som en av de største paradoksene i vestlige demokratier. Spesielt da det fører med seg frustrasjon blant velgerne, som igjen kan føre til økt støtte til autoritære ledere som tilbyr mer radikale alternativer, ofte tildekket av populistiske utsagn der man spiller på nasjonalisme. Pildes ser for seg at denne utfordringen omdanner seg til en langvarig struktur i vestlige demokratier, og kan med det påvirke demokratiets legitimitet og funksjonalitet over tid. Disse faktorene vil også komplisere effektiv styring på lokalt og kommunalt nivå, gjennom ineffektiv lokal autonomi og forvaltning.

2.2.1 Konsekvenser av politisk fragmentering på lokalt nivå

I et intervju uttaler byrådssekretær og stabssjef i Oslo kommune, Øyvind Såtvedt, at vi beveger oss vekk fra det Max Weber omtalte som de tradisjonelle funksjonsfordelingene av politikken, der man tenkte helhetlig og samlet (Såtvedt, 2006). Han henviser videre til Ulrich Bechs bok *The Reinvention of Politics – Rethinking Modernity in the Global Social Order*. I sin bok hevder Ulrich Bech, som det ble gjort i maktutredningen fra 2003, at *økende individualisering, spesialisering og globalisering fører til fragmentering av de demokratiske politiske styringssystemer innenfor nasjonalstatens grenser* (Bech, 1996). Individet må stå i sentrum av utviklingen, og ikke de strukturene som er bygget rundt individet. Han peker videre på at vi formelt sett bygger på idealene til Weber om den legale rasjonelle hierarkiske modellen for politisk styring, men at vi i stadig større grad opplever fragmentering i form av innblanding fra private aktører og andre uavhengig tredjeparter – for å skape fremdrift i politikken, og dermed oppdeling av den tidligere tradisjonelle regjerende makten. Samtidig foregår dette fullstendig uten debatt. Såtvedt understreker at det på kommunalt nivå, sett i forhold til nasjonalt, foregår en prosessuell fragmentering som må tas på alvor når det innfører reform etter reform.

Avslutningsvis hevder Såtvedt at makten nå er så fragmentert, at politikerne ofte bruker mer tid på å få gjennomslag, enn å utvise konkret lederskap. Dette støtter opp om Pildes paradoks.

Han mener videre at en reduksjon av forvaltningsnivåene i Norge vil tjene demokratiet, med færre politikere som folket kan ha tillit til, og med reell politisk makt som kan tjene folkets interesser. Et styrket kommunalt lokaldemokrati, med utvidede fullmakter, hvor stortinget opptar seg med de nasjonale anliggende, nevnes som en mulig løsning.

2.2.2 Både positive og negative konsekvenser?

Som vi har vært inne på i innledningen, kommer fragmentering i ulike former og har ulike konsekvenser som ikke kan generaliseres på tvers av alle samfunnets styringsstrukturer. Effektene av politisk fragmentering kan ha positive sider, for eksempel ved å gi en mer nyansert representasjon av samfunnets interesser, med flere synlige røster i samfunnet, som objektivt sett må ses på som demokratisk. På den annen side åpner det døren for populistiske, religiøse og autoritære grupper, som selv om de representerer en del av befolkningens interesser, kan true demokratiske friheter og grunnprinsipper når de får makt. I eneveldige samfunn på 1800-tallet, hvor livegne slaver og andre grupperinger av lavere samfunnsjikt hadde mørke framtidsutsikter, ble fragmentering sett på som noe positivt. En studie av vestlige Eurasia peker på nettopp dette, at introduksjonen til spredning av politisk makt tillot andre grupperinger å ta del i samfunnsdebatten, få prominente posisjoner og utdanning som tidligere var forbeholdt adelseliten (Cox & Figueroa, 2020). Frigjøring av arbeidskraft og arbeidsmarked, parallelt med økt sikkerhet til eiendomsrettigheter, korrelerte med og fremmet byvekst, samtidig med den politiske fragmenteringen. Da Tsar Nikolai II for første gang i russisk historie opprettet en parlamentarisk institusjon, statsdumaen, etter revolusjonen i 1905, kan det også betegnes som en form for politisk fragmentering og et skritt vekk fra absolutt monarki hvor statsmakten var konsentrert på få hender (Nielsen, 2022), selv om думаen hadde svært begrenset innflytelse.

Som diskutert ovenfor, må det være en balanse mellom fordelene og ulempene ved politisk fragmentering. På lokalt nivå, kan konsekvensene av fragmentering være enda mer direkte og håndgripelige for innbyggerne. Stabile flertallskoalisjoner med mange partier og interesser representert, kan styrke et lokaldemokrati dersom det klarer å samarbeide og fatte beslutninger effektivt. Implementering og langsiktig retning på politikken er viktig for å skape utvikling over tid, og konsekvent helhetstenkning er blant utfordringene som må løses i fragmenterte lokaldemokrati. Brobygging mellom partier, etablering av samarbeidskulturer og kompromissvilje vil være nødvendige verktøy som tvinger seg frem. I sum kan vi se at konsekvensene av politisk fragmentering er mangefasettete og ulike, men at de både kan være en kilde til dynamikk og utvikling, samtidig som de skaper utfordringer.

3 Årsaker til politisk fragmentering

Årsaker til hvorfor politisk fragmentering oppstår er studiens problemstilling og det er nødvendig å både utforske og analysere etablert forskning som kan danne grunnlag for de hypotesene som skal testes.

I dette kapitlet vil vi se på flere sentrale teorier som kan spille en rolle i å forme graden av politisk fragmentering i et samfunn. Her er det også viktig å forstå det historiske og kulturelle bakteppet for det samfunnet som skal analyseres, nettopp fordi det kan belyse hvilke mekanismer som fører til endring i ulike tider og diskurser i historien, noe politisk fragmentering må sies å være en effekt av.

Etablerte studier på politisk fragmentering, lokal forvaltning, partidannelse, velgeradferd og lignende vil være relevante for å avdekke ikke bare forklaringsvariabler, men også det som kan forklare variasjon i fragmentering mellom kommuner. Disse aspektene vil hjelpe oss med å identifisere forklaringsvariabler, så vel som med å forstå hvordan variasjonen i fragmentering mellom ulike kommuner skal analyseres. Kapitlet vil starte med å se på internasjonale trender og analyser, før vi navigerer oss mot Norge med en introduksjon til landets politiske landskap de siste årene og de påfølgende endringene i politikken som kan forklare politisk fragmentering overordnet. Deretter komprimerer vi dette for å identifisere forklaringsvariabler i forskningen som kan bidra til å forklare variasjon i fragmentering blant norske kommuner, og dermed legge grunnlaget for hypotesedannelse til videre analyse.

3.1 Internasjonale trender og årsaker til politisk fragmentering

Faktorer som spiller en rolle internasjonalt, kan også berøre lokaldemokratiet. Makarenko utforsker i sin artikkel *Fragmentation of European Party Systems: Prerequisites, Scenarios, Sequences* (2022) prosessen med fragmentering av politiske partisystemer i 25 EU-land de siste tre tiårene, fra 1990-tallet og frem til i dag. Blant forutsetningene for fragmenteringen i disse systemene finner Makarenko i teori fra Lipset og Rokkan (Lipset & Rokkan, 1967), om kløfter som har oppstått i den post-materialistiske tidsalder. Det refereres til dypere og mer mangfoldige deler av samfunnet, slik som de basert på økonomiske, kulturelle eller sosiale spørsmål, som har blitt mer komplekse og varierte i moderne tid. Disse kløftene kan måles på flere områder, noe jeg vil studere nærmere på hver enkelt forklaringsvariabel, men hovedfunnet her er at kløftene fører til økt etterspørsel etter representasjon, som igjen bidrar til fragmentering av politiske partisystemer når partier dukker opp for å representere disse mangfoldige og ofte nye fremtredende interessene. Der samfunnet tidligere var homogent, står vi i dag ovenfor et mer heterogent og mangefasettert samfunn som gir utslag i politiske valg. Utvalgte forklaringsvariabler vil her kunne studeres for å se på hvilke trekk ved kommunene som kan forklare variasjonen av denne tendensen.

Rokkans forskning på sentrum-periferi-dynamikk kommer derfor til anvendelse, der den ser på dynamikken mellom sentrale og perifere regioner. De sentrale områdene, herunder storbyene, har ifølge Rokkan (1970) en større tendens til å støtte etablerte partier og politiske strukturer, mens de mer perifere områdene er preget av økt støtte til lokale eller regionale partier. En hypotese er at dette i prinsippet kan øke fragmenteringen i de perifere områdene, da de etablerte partiene som regel er representert uansett, samtidig med at de lokale partiene eller listene ikke representeres i storbyene. Fenomenet kan delvis forklares av økonomiske, demografiske og geografiske forskjeller mellom sentrum og periferi, men fungerer likevel som grunnlag for hypotesedannelse.

3.1.1 Politisk fragmentering i konteksten av annen politisk teori

Gjennom å inkludere og anvende teoretiske perspektiver skaper vi et fundament for de variablene som måtte avdekkes og forklares som årsak til at fragmentering oppstår. Følgende tar sikte på å se fragmentering i lys av ulik politisk teori, for å knytte eller bruke disse som grunnlag til å måle variasjon i partipolitisk fragmentering i norske kommuner.

- **Partifragmenteringsteori**

Teorien går ut på at økt mangfold og antall politiske partier fører til økt volatilitet i valgresultater. Dette perspektivet kan hjelpe til med å forklare hvordan partisystemets sammensetning kan påvirke politisk fragmentering på kommunalt nivå (Pedersen, 1979). En hypotese er at økt politisk deltakelse øker fragmenteringen, da flere interesser inkluderes i valg. Forklaringsvariabler som antall registrerte politiske partier, valgdeltakelse i prosent av befolkningen og andelen uavhengige kandidater, kan nevnes som relevante.

- **Komparativ politisk teori**

Teorien gir innsikt i sammenlignende analyser av politiske systemer, noe som er avgjørende for å utforske likheter og forskjeller mellom norske kommuner og hvordan de påvirkes av politisk fragmentering. Den danner også et utgangspunkt for å sammenstille andre nevnte teorier (Dallmayr, 1997). Ved å avdekke likheter og forskjeller i graden av politisk fragmentering mellom norske kommuner, vil vi bedre kunne forstå hva som forklarer variasjon mellom kommunene. Forklaringsvariabler som økonomisk utvikling, demografiske trender og graden av urbanisering (tetthet av innbyggere geografisk) er alle aktuelle her.

- **Koalisjonsteori**

Gjennom koalisjonsteori, særlig størrelsesprinsippet, kan vi undersøke hvordan politiske partier danner allianser og styringskoalisjoner på kommunenivå, og hvordan politisk fragmentering påvirker disse koalisjonene. Dette aspektet fokuserer på hvordan flertall og makt trumfer styringsdyktighet (Riker, 1962). Politisk tilhørighet (ideologi), antall representanter i kommunestyre, samt antall fordelt på parti og

lignende, er indikatorer som kan bidra til å forklare variasjon av partipolitisk fragmentering i kommuner. Mange små parti kan eksempelvis, gitt nok oppslutning, utfordre etablerte styringsparti ene og alene på bakgrunn av størrelsesprinsippet, til fordel for nevnte styringsdyktighet.

- **Sentrum-periferi-teori**

Stein Rokkan er kjent for sin forskning knyttet til forholdet mellom sentrum og periferi. Sentrum-periferi-teori er relevant for å forstå maktforholdet mellom sentrale og perifere områder i Norge. Den bidrar til å analysere dynamikken mellom sentrum og periferi, spesielt med tanke på forskjeller i fragmentering mellom disse områdene. (Rokkan, 1970). Selv om dette ikke er hypotesedannende, kan forskjellen mellom sentrum og periferi benyttes til å måle variasjon i partipolitisk fragmentering mellom kommuner, eksempelvis i form av forklaringsvariabler slik som økonomi (ulikhet), offentlige arbeidsplasser og geografisk avstand til sentrum.

- **Velgeratferdsteori**

Teorien bidrar til å forstå hvordan velgeratferd, inkludert proteststemmer og taktiske stemmer, påvirker politisk fragmentering og partidannelse på kommunalt nivå. Teorien kaster lys over hvordan velgeratferd former det politiske landskapet lokalt (Kitschelt, 1994). Indikatorer som sosioøkonomisk status, politisk preferanse og tidligere stemmemønster, kan fortelle noe om atferden til de ulike velgergruppene.

3.1.2 Globale årsaksforklaringer

Kommunikasjonsrevolusjonen blir av Pildes identifisert som en av hovedårsakene til politisk fragmentering i vår tid, da den utfordrer den legitime, bredt aksepterte politiske autoriteten som er nødvendig for effektiv styring i demokratiske systemer. Pildes' arbeid understreker behovet for demokratier til å ta denne utfordringen på alvor, for å unngå ytterligere mistillit, fremmedgjøring og uro blant borgerne, eller enda verre, negative konsekvenser for demokratiet som styringsform (Pildes, 2021)⁷. Noe av bakgrunnen kan forklares med at fragmenterte koalisjoner opplever store utfordringer med enighet, i tillegg til utvikling og tydelig retning på politikken. I stedet for en tydelig kurs, forvalter man det samme skaperverket videre, fra tidligere styresammensetninger. I en slik setting er det desto viktig å forstå hva som forårsaker fragmentering, for å nettopp gjøre noe med den. I takt med teknologisk revolusjon og utvikling av kommunikasjonsverktøy, har vi dramatisk endret måten vi kommuniserer på, drevet av fremveksten av kabel-TV, internett og sosiale medier. Dette muliggjør nye former for politisk mobilisering og opposisjon, der man tidligere i større grad var avhengig av mellomledd, politiske partier og organisasjon, for å fremme sin sak.

⁷ The Age of Political Fragmentation

Pildes tillegger dette stor vekt, i forklaringen om kommunikasjonsrevolusjonens rolle i nevnte utvikling.

Pildes tilskriver fragmenteringen i dagens politiske landskap flere faktorer, inkludert tilbakegangen til tradisjonelle store politiske partier, påvirkningen fra økonomiske og kulturelle krefter, og rollen nevnte kommunikasjonsrevolusjon spiller. Sett i forhold til lokalt nivå i Norge, hvor vi ser en tydelig trend i økningen av politisk fragmentering i kommunestyrene, så vel som på fylkestingene, antyder Pildes' analyse at lignende krefter kan være i spill. Dog, kan ikke dette forklare variasjon mellom kommuner, hvilket vi vil komme tilbake til. Oppblomstringen av lokale partier og bevegelser, drevet av misnøye mot tradisjonelle partier og ledet av digitale kommunikasjonsplattformer, kan bidra til utviklingen, hvor dannelsen av stabile styringsflertall erstattes med et polarisert styre med ulike syn på fremtiden. Dermed svekkes autonomien, effektiviteten og utviklingen av flere kommuner. Pildes beskriver videre hvordan digitaliseringen fører til at individuelle personligheter i politikken, eksempelvis i den Amerikanske kongressen, selv i sitt første år i embetet, kan utøve en grad av makt som tidligere var uhørt – uavhengig av tradisjonelle partistrukturer og partiledere. Det pekes her mot å mobilisere for støtte eller motstand mot enkeltsaker, der man gjennom publisering av artikler eller meningsytring på sosiale medier får høy oppslutning, hvilket igjen fører med seg endring i velgermønstre og politisk fragmentering.

I *The Age of Political Fragmentation* (Pildes, 2021) hevder Pildes at selv om tidligere vurderinger av kommunikasjonsrevolusjonen feiret desentralisering og demokratisering av den fjerde statsmakten, mediene, der informasjon og innflytelse ble gjort tilgjengelig for enhver med internettabonnement og en Facebook-konto, viste det seg at revolusjonen la grunnlag for en større utfordring knyttet til alle former for politisk autoritet, både demokratisk og autokratisk. Her nevnes desinformasjon, feilinformasjon og innføring av begreper som alternative fakta og *fake news*. USAs 45. president Donald Trump er en kontroversiell skikkelse, men de fleste vil tilskrive han å ha satt denne typen desinformasjon på agendaen. Parallelt med at det sås tvil om objektive faktas eksistens, store mediers politiske tilbøyeligheter og hva som er sannhet, oppsøker velgerne sine nyhetskilder basert på egne bias. Dette polariserer samfunnet, hvor ulike grupperinger sitter på forskjellige versjoner av en hendelse eller et fenomen – noe som gir seg utslag i splittelse i politiske valg. Videre kan en slik samfunnstilstand ende i det Leon Festinger kalte *kognitiv dissonans*, der man opplever en ubehagelig konflikt med seg selv ved å bevisst ignorere kunnskap for å opprettholde et annet virkelighetsbilde (Festinger, 1957). *Dunning-Kruger-effekten* vil være resultatet av en slik villedet kognitiv fremferd, hvor personer med lite kunnskap ledsages av sviktende selvvurderinger fordi de mener seg å sitte på all informasjon, der de i realiteten har oppsøkt kilder som heller fungerer som selvoppfyllende profetier (Svartdal, 2023). Som den Amerikanske senatoren Moynihan så kjent sa det; *Everybody is entitled to their own opinion*,

but you are not entitled to your own facts. Selv om disse problemene i seg selv kan håndteres, kan den grunnleggende naturen til den nye teknologialderen undergrave kapasiteten for bredt akseptert, legitim og bærekraftig politisk autoritet. Hegels dialektikk, grunnsetningen om at tese fører til antitese som igjen fører til syntese, ser ikke ut til å ha overlevd dagens debattklima. Øyvind Blymkes innlegg i tidsskriftet *Minerva*, forklarer begrepet godt i en politisk kontekst:

Forenklet sagt kan dialektikk sies å være en form for dialogmetode. Hensikten er å kunne forstå hverandre bedre, gjennom en samtales strukturerte oppbygging og begrepsbruk. Struktur og logikk gir samtalen kvalitet, og sørger for at den får et substansielt innhold. Hegel ønsket at politikere utvekslet logiske resonnementer, stilte hverandre fornuftige og sannferdige spørsmål, med svar det var mulig å bli klok av. I en logisk argumentasjonsrekke burde den politiske debattant kunne bevise og/eller motbevise holdbarheten i en påstand. For å kunne føre bevis eller motbevis, måtte diskusjonsgrunnlaget eller kunnskapsgrunnlaget være mest mulig fakta- eller evidensbasert (Blymke, 2021).

Poenget her er at omveltningen innen digitalisering på kommunikasjonsfronten har muliggjort fremveksten av atomistiske individer med betydelig politisk makt, som demonstrert av historien om *Rezo* i Tyskland, og har gjort det mulig for spontane, ikke-organiserte pop-up-grupper å oppstå raskt. Dette danner et visst grunnlag for partipolitisk fragmentering. *Rezo* er en tysk YouTuber som fikk ekstrem eksponering før Europaparlamentsvalget i 2019, etter at han publiserte videoen med tittelen *Die Zerstörung der CDU* (Ødeleggelsen av CDU – et tysk kristendemokratisk parti), hvor han kritiserte deres politikk, særlig deres manglende engasjement i klimapolitikken. Denne typen digitale grupperinger har en teknologidrevet makt, mens deres organisasjonsfilosofier begrenser deres konstruktive kapasitet.

Lignende fortellinger illustreres i enda sterkere grad av fremveksten av UKIP – *United Kingdom Independence Party*, hvor Nigel Farage egenhendig opprettet et parti med det formål å melde Storbritannia ut av EU – eller Beppe Grillo og *femstjernersbevegelsen* i Italia, i kampen for direkte demokrati og mot korrupsjon. Dette er parti som er helt avhengig av deres grunnleggere og ville med den type institusjonelle strukturer som i Tyskland, vært forbudt. I en offentlighet som fungerer ideelt, slik den tyske filosofen Jürgen Habermas beskriver det i sin avhandling *Borgelig offentlighet* (Habermas, 1962), vil frie mennesker bryne meninger mot hverandre, og det beste argumentet vinne frem. Dagens samfunn viser tegn til å bære preg av meningsbærere som oppsøker ekkokamre istedenfor meningsmotstandere – der mennesker som allerede mener det samme møtes for å diskutere. Resultatet av en slik setting, ifølge den amerikanske jusforskeren Cass Sunstein, er at de utvikler en mer ekstrem variant av det de mente fra før.

Samtidig med at kommunikasjonsrevolusjonen i dette kapittelet omtales i en negativ setting, der fragmentering anses for å være et problem forårsaket av denne revolusjonen, bærer teknologisk utvikling og digitalisering med seg flere positive effekter. En dansk studie peker blant annet på at politikerne opplever en styrket intern kommunikasjon i partigruppene – hvilket igjen betyr styrket politisk styring (Torpe, 2005). Det vil være en viktig forutsetning for at et partipolitisk fragmentert kommunestyre skal fungere effektivt.

Avslutningsvis må det nevnes at mens globale årsaksforklaringer korrelerer sterkt med økninger i politisk fragmentering, er det viktig å dypere utforske de kausale mekanismene som ligger bak. Dette innebærer å vurdere hvordan nye medieplattformer ikke bare muliggjør bredere politisk deltakelse, men også hvordan de kan forsterke eksisterende politiske skillelinjer og skape nye. Videre bidrar en nedadgående respekt for institusjonene i demokratier til en økende tendens mot såkalt direkte demokrati, hvor individuelle politikere adresserer *folket* direkte, et fenomen bedre kjent under merkelappen populisme, eller som noen en gang sa, *populær politikk man selv ikke er enig i*. Parallelt blir tradisjonelle representanter for det representative demokratiet marginalisert. Imidlertid vil virkningene av slikt som kommunikasjonsrevolusjonen være relativt ensartede på tvers av kommuner og kan ikke bidra til å forklare variasjon i politisk fragmentering mellom disse.

Pildes er i sin artikkel *Political Fragmentation in the Democracies of the West* innom flere ulike drøftinger som kan fungere som årsaksforklaring på hvorfor fragmentering oppstår (Pildes, 2021)⁸, som oppsummert her:

- **Forandringer i politiske partier og valgsystemer:**
Endring av valgsystem og partisammensetning blir pekt på som en faktor, eksempelvis der overgangen fra majoritetsvalgsystemer til proporsjonale representasjonssystemer fører til dannelse av flere partier, samtidig som de store partiene svekkes.
- **Kulturelle og samfunnsmessige forandringer:**
Globalisering og kulturelle endringer innad i vestlige samfunn, som økt etnisk og kulturelt mangfold, kan føre til mindre samfunnsmessig enhet og bidra til å gjøre det vanskeligere å oppnå politisk konsensus.
- **Medieutvikling:**
Utviklingen innen medier, inkludert sosiale medier, kan bidra til økt fragmentering gjennom spredning av desinformasjon, der den gir plattform til uavhengige politiske

⁸ Political Fragmentation in the Democracies of the West

aktører utenfor de etablerte strukturene.⁹ Kommunikasjonsrevolusjonen har bidratt til denne utviklingen.

- **Økonomiske endringer:**

Økonomiske konflikter og kulturelle endringer mellom ulike grupperinger i samfunnet kan bidra til økt politisk fragmentering ved å skape splittelser og motsetninger mellom ulike interessegrupper.

Fragmentering i andre land

I vestlige demokratier er flere av landene sterkt berørt av politisk fragmentering, der dannelse av regjeringsskoalisjoner både er utfordrende og lite bærekraftig. For eksempel tok det Nederland 225 dager å danne regjering etter 2017-valget, mens Belgia tok dette til det ekstreme og brukte over 500 dager etter 2019-valget (Pildes, 2021)¹⁰. Internasjonale trender vil ikke nødvendigvis være overførbart til norske kommuners atferd på samme område, men i konteksten av politisk fragmentering mener jeg studier av forholdene i disse landene tåler sammenligningen, på tross av deres ulikheter. Landene er nært tilknyttet kulturelt, teknologisk og økonomisk gjennom statenes velferdssystemer, og ideologisk nærme hverandre. En gjennomgang fra disse landene, er gjenstand for en del interessante funn rundt hva som kan forklare politisk fragmentering.

En spansk studie (Carozzi et al., 2022), som undersøkte hvordan politisk fragmentering påvirket regjeringsstabilitet, viste at det for hvert ekstra parti som oppnådde representasjon i det lokale parlamentet, økte sannsynlighet for at sittende styre ble avsatt med 5 prosentpoeng. Tillegg av det ekstra partiet påvirket stabiliteten ved å redusere sannsynligheten for flertall fra ett parti og økte med dette ustabiliteten av et styre når et slikt flertall ikke var gjennomførbart. Dette kan skyldes økte motsetninger gjennom ulike interesseområder og vil være typisk i kommuner med en større befolkning. Inntreden av nye partier vil derfor bekrefte Pildes paradoks om at det hindrer regjeringers evne til å handle effektivt.

I Nederland så man også, i 2023-valget, en økt oppslutning hos partier med merkelappen *ytre høyre*, der Geer Wilders Partij voor de Vrijheid (PVV) – frihetspartiet – ble største parti (Politico, 2024). Det nederlandske partisystemet karakteriseres av et høyt antall partier, hvilket gjør det utfordrende å danne koalisjoner. Det gjelder også Belgia, som er kjent for kompliserte koalisjonsprosesser. Årsakene til utviklingen er mangefasetterte, men at faktorer som regionalisering, fremveksten av populisme gjennom innvandringsproblematikk og såkalt *hollowing out the state* spiller en rolle, kan tenkes. Populisme uttrykker ofte et direkte uttrykk

⁹ Et demokratisk paradoks knyttet til dette kan være at mens ytringsfriheten må bestå og ikke begrenses i frie demokratier, fører den samtidig med seg en svekkelse av demokratiet gjennom spredning av falsk informasjon.

¹⁰ Political Fragmentation in Democracies of the West

for *folkets vilje*, som kan være i konflikt med etablerte demokratiske normer og prosesser, og dermed sørge for ytterligere fragmentering av det politiske landskapet (Pildes, 2021).

3.1.3 Politisk fragmentering i Norge – historisk utvikling

Når vi skal studere norsk kommunal politikk er det viktig å forstå hvordan det politiske landskapet i Norge har utviklet seg i den perioden som definerer dagens politiske system. En introduksjon av denne historiske epoken i Norge, der vi undersøker årsaker til politisk fragmentering og hvorfor partier oppstår og velgere endrer adferd, er en forutsetning for en stringent og god analyse, da den fungerer som forklaringsmekanisme for både velgeratferd og partidannelse i nyere norsk historie.

Etter andre verdenskrig, fra 1945-65, var Norge preget av en periode karakterisert som Arbeiderpartistaten (Sejersted, 2024). Under Einar Gerhardsen ledelse satt Arbeidspartiet med rent flertall på Stortinget og det var ellers bred politisk konsensus blant de politiske partiene om velferdsstatens grunnprinsipper. Det var også her politikken virkefelt ble utvidet i samfunnet, med *ekspansjonsstatens* fødsel gjennom brede politiske virkeområder i den voksende velferdsstaten. Økonomisk vekst, modernisering, og en blandingsøkonomi av markeds- og planøkonomi bidro til lav arbeidsledighet, stigende reallønn, og en økonomisk gullalder (Sejersted, 2024). Økonomisk stabilitet sikret politisk stabilitet, og velgerne hadde få grunner til å bevege seg vekk fra den politikken som økte generell velstand i befolkningen. Likevel, fragmenteringen av venstresiden mellom Arbeiderpartiet og NKP, og senere Sosialistisk Folkeparti (senere SV) som følge av Gerhardsens uttalelser rundt atomvåpenpolitikk, samt opprettelsen AKP, signaliserte en dreining mot økt politisk fragmentering. Etter opprettelsen av det som senere ble kjent som SV, har ikke Arbeiderpartiet hatt flertall på Stortinget, og partiet ble sånn sett fragmentert ut i flere deler.

Fragmenteringen på venstresiden kan ha hatt flere årsaker, og disse skal jeg ikke spekulere i her, men styringsdyktigheten til Arbeidspartiet ble klart svekket fra en tid der de var vant med å ha politisk flertall uten å måtte hensynta andre partier. Borgerlige koalisjonsregjeringer, først noen uker med John Lyng i 1963 (Regjeringen) der SV var sentrale i å velte Ap-regjeringen, så med Per Borten fra 1965-71 (Regjeringen), markerte en endring fra Arbeiderpartiets hegemoni i Norge. Denne perioden inkluderte kulturelle og politiske opprør, både i Norge i verden ellers, som ungdomsopprøret i 1968 (Godbolt, 2024), som en protest fra etterkrigskullene på det konservative samfunnet de vokste opp i, kampen for likestilling blant kvinner og menn, Praha-våren og vedvarende kald krig mellom USA og Sovjetunionen. Dette utfordret etablerte normer i samfunnet og rokket ved samfunnsstrukturene. Oljekrisen i 1973 (Leraand, 2022) og internasjonale lavkonjunkturer på 70-tallet førte for første gang siden slutten av andre verdenskrig til økonomisk uro, som sammen med økt miljøbevissthet og sivil ulydighet, eksemplifisert ved Alta-aksjonen,

ytterligere fragmenterte det politiske landskapet. Generasjon *babyboomers* var nå blitt voksne.

Høyrebølgen på 80-tallet (Notaker, 2022), ledet an av Kåre Willoch, introduserte betydelige liberaliserings- og privatiseringstiltak i Norge. Dette var en tydelig endring av det politiske landskapet alle var så kjent med, og er dermed interessant i denne konteksten. Makt- og demokratiutredningen (Østerud et al., 2003) reiste senere spørsmål om vi her så et brudd på den *altomspennende staten*, hvilket kan betegnes som en form for fragmentering der nye partier oppnår politisk makt. Nok en gang var økonomi en utslagsgivende faktor hos velgerne, der gjeldende regjeringen ikke klarte å bedre forholdene etter oljekrisen med vante midler – og høyresiden fikk tillit til å dra landet ut av uføret. Som Richard Pildes også er inne på i sine studier, søker velgerne veier ut når økonomien går dårlig, noe dette er et tydelig eksempel på. Økonomi er blant de sterkeste, om ikke sterkeste, driverne for politisk endring og noe de fleste velgere er opptatt av. Økonomisk politikk vil i mange tilfeller trumfe andre kjernesaker og alene flytte velgergrupper. Denne utviklingen var lik i samtidige vestlige demokratier, blant annet i USA der Ronald Reagan kom til makten i et USA med høy inflasjon og dyre renter, og i Storbritannia ved Maggie Thatcher, de fremste eksponentene for den nyliberalistiske orienteringen omkring New Public Management (NPM) (Hansen T. , 2022) i samme epoke. Senere ble den liberalistiske intervensjonen perfektionert ved Tony Blair. Thatcher var en forsvarer av nasjonale interesser og fikk tillit til å bringe Storbritannia ut av uføret, med slagord som kunne minne om Trumps *America first*.

I en streamet debatt med Wolfgang Schön, professor og instituttleder ved Max Planck-instituttet i München, ble det diskutert hvordan sosialdemokratiske partier i Europa og Demokratene i USA i betydelig grad har beveget seg bort fra et tidligere distinkt fokus på arbeiderklassens tilstand i samfunnet (2021). Schön identifiserer to primære årsaker til denne utviklingen. Det første han peker på er globaliseringen. I 1990-årene adopterte sosialdemokratene en høyst liberal innvandringspolitikk som del av deres omfavning av globaliseringen. En slik politikk kom følgelig i konflikt med et lands eksisterende arbeiderklasse ved at lønnsnivået ble underminert gjennom introduksjon av billigere arbeidskraft, hvilket resulterte i en betydelig velgerflukt fra sosialdemokratiske partier. Innvandring i seg selv hevdes ikke som årsak til dette, men som del av den globaliseringen sosialdemokratene omfavnet. Trenden har fortsatt i de fleste europeiske land, med Arbeiderpartiet i Norge som eksempel, som har sett sin oppslutning bli redusert fra en nær garantert 40% til omtrent 20% i dag.

Andre globaliseringsfaktorer som bærekraft, der en overgang til grønn økonomi går på bekostning av industriarbeideren, spesielt i tradisjonelle sektorer som stål- og kullindustrien, identifiseres av Schön som en årsak til marginalisering av tradisjonell arbeiderklasse. I et sentrum-venstre parti, der man forsøker å forene internasjonale perspektiver med pro-

standpunkter innenfor globalisering, vil man på samme tidspunkt sørge for at den tradisjonelle arbeiderklassen befinner seg på motsatte side av det politiske sentrum. I hvert fall har dette vært tilfellet frem til i dag. Utviklingen kan ikke kun tilskrives det politiske systemet eller ideologiene det kretser omkring, men må ses som en konsekvens av økonomisk utvikling i vestlige demokratier.

Den nevnte endring fra den *altomspennende staten* gir tydelig utslag på SSBs valgoversikt, *godkjente stemmer per parti* fra 1947-2019. Sammenlignet med begynnelsen på samme tidsperiode, ser vi oftere og oftere utslag hos partier foruten Høyre og Arbeiderpartiet, med reell politisk makt og oppslutning. En nedgang hos tradisjonelle styringspartier, vil som vi senere vil komme tilbake til, kunne være et signal på økt fragmentering.

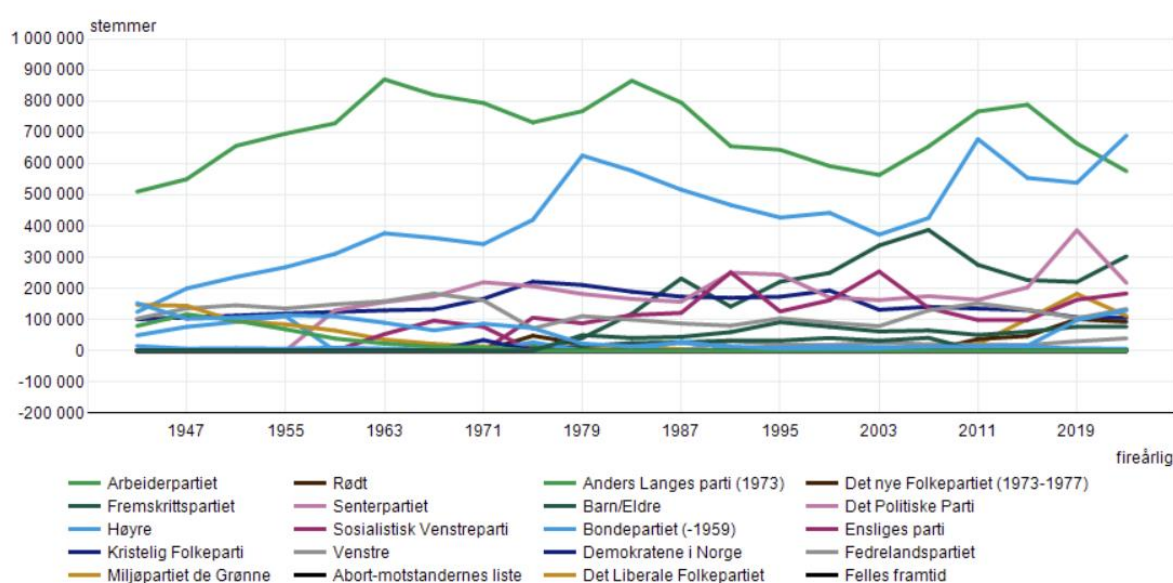

Figure 2: 01180: Kommunestyrevalg. Godkjente stemmer per politiske parti i valg - 1947-2019

(SSB)

Perioden etter 1990 markerte en betydelig internasjonalisering og betegnes som perioden da Norge møtte verden. Terje Tvedt går blant annet inn på dette emnet i sin bok *Det internasjonale gjennombruddet* (Tvedt, 2017), som perioden også kan kategoriseres som. Jernteppet hadde falt og Sovjetunionen var historie etter forsøk på liberalisering og åpning mot vesten gjennom Gorbatsjovs *glasnost* og *perestrojka*-politikk. Norge stod ovenfor internasjonalisering gjennom utstrakt fredsarbeid – vi skulle bli en fredsnasjon, parallelt med en markant økning i bistandsmidler etter økt økonomisk velstand takket være oljeinntekter og en voksende multikulturalisme. Spesielt bistandsengasjementet og deltakelsen i NATO-operasjoner fremhevet Norges aktive rolle på den internasjonale arena. Politisk ble denne perioden preget av nye koalisjoner, som den første rød-grønne regjeringen til Stoltenberg I i 2005 og Fremskrittspartiets inntog i Solberg I-regjeringen i 2013, som en illustrasjon på at strukturelle samfunnsendringer etterfølges av et brudd i etablerte maktstrukturer, politisk

fragmentering og endring. Dermed hadde hverken sosialisme eller kapitalisme tilbudt permanente politiske løsninger i Europa, ei heller liberalismen som Tony Blair stod i spissen for, noe som gjorde at man stod uten en klar politisk ideologi som kunne tilby et bedre liv for folk flest.

Den politiske utviklingen i Norge i perioden som er beskrevet viser hvordan økonomiske forhold, sosiale bevegelser og internasjonale hendelser sammen påvirker politisk stabilitet og fører til økt fragmentering. Økonomisk velstand og vekst bidro til politisk stabilitet i Arbeiderpartiets gullalder, der økonomisk usikkerhet drev frem en endring og fragmentering av politisk makt. Høyrebølgen på 80-tallet og politiske skifter etter 1990-tallet reflekter tilpasninger til økonomiske utfordringer og endrede sosiale verdier. Videre har Norges økende internasjonale engasjement og multikulturalisme introdusert nye dimensjoner til det politiske landskapet, som har påvirket velgeratferd og partienes politikk – eksemplifisert ved at Arbeiderpartiet har dreid mer mot høyre etter høyrebølgens reformer på 80-tallet, blant annet med en økt aksept for privatisering av næringslivet.

Gjennom disse fasene i etterkrigstiden observerer vi at misnøye med styringspartiene, særlig når det gjelder økonomi, er en kritisk driver for fremveksten av nye partier og velgerflukt, med fragmentering som konsekvens. Det understreker betydningen av økonomisk styring og sosialpolitikk i å forme politisk konsensus. Der den historiske utviklingen har krevd nye politiske løsninger, som økt privatisering og stabilisering av økonomien, har de tradisjonelle partiene blitt offer for egen idealisme og ikke maktet å endre seg i takt med tidens krav.

3.1.4 Fragmentert utvikling i Norge

Den sentrum-venstre-orienterte tankesmien Agenda, understreker den politiske fragmenteringen i Norge (Tretvoll, 2019). Bare siden 2017, to år før artikkelen ble publisert, hadde Arbeiderpartiet mistet 56.000 velgere til MDG og Sp. Her pekes det på at helhetstenking får mindre plass i den offentlige debatten sammenlignet med tidligere, der velgerne trekkes ut mot ytterkantene hvor saker som klima og miljø, innvandring og integrering står med tydeligere standpunkt. Videre mener artikkelforfatteren at frustrasjon og sinne kan brukes som forklaringsmekanisme på at stadig flere velgere søker nye veier, der de etablerte styringspartiene ikke leverer. Et velkjent faktum relatert til dette er at de *store* partiene står i en spagat mellom fornuftig forvaltning av økonomien, samtidig som den må prøve å ivareta politikk knyttet opp mot sterke moralske spørsmål mot til slikt som klima og innvandring, en del av politikken som ofte er krydret med flere verdimarkører i form av moral – enn av progressiv utviklingspolitikk.

NOU-er (Norsk offentlig utredning) til KD (Kommunal- og distriktsdepartementet) er relevante å nevne på her, da disse danner et grunnlag for stortingsmeldingene og dermed hva det offentlige Norge sier om fragmentering som fenomen, fra regjering til Storting

(Regjeringa)¹¹. Enkelte av utredningene har sporadisk vist seg å være relevante for de forklaringsvariablene som avdekkes. For eksempel er NOU 2001:3 (2001) innom flere bearbeidelser omkring fragmentering. NOU-en peker på at den britiske varianten av flertallsvalg, der kandidaten med flest stemmer vinner uavhengig av oppslutning i valg (simpelt flertall) kan fungere i et topartisystem. Derimot er ordningen sårbar ovenfor fragmentering i mindre partier. NOU-en slår fast at *svært proporsjonale valgordninger* medvirker til fragmentering i mindre partier, dog. kan det diskuteres om dette er en konsekvens av, eller årsak til, proporsjonaliteten. Dette fenomenet bekreftes også av Makarenko (Makarenko, 2022), som understreker at proporsjonale valgsystemer har en tendens til å tillate en større variasjon av politiske partier å oppnå representasjon, og dermed øke antallet partier. Norge har forholdt seg til ordningen med proporsjonale valgordninger. Som med kommunikasjonsrevolusjonen, som tidligere er drøftet, kan ikke dette brukes som forklaringsvariabel når vi studerer variasjon av fragmentering i norske kommuner, da alle berøres av denne samme modellen. Jeg mener det likevel er relevant å inkludere med bakgrunn i delspørsmål to til studiens problemstilling, i en gjennomgang av hvilke årsaker som ligger bak en slik fragmentering.

For å spisse funnene rundt disse årsakene, vil globale trender og forklaringer nevnes og til dels drøftes, men det vil vies mest plass til konkrete variabler som er relevante for å forklare variasjon på lokalt og kommunalt plan.

3.1.5 Nasjonal politikk og innvirkning lokalt

Når det gjelder skillet mellom nasjonal og lokal offentlig politikk, vil det være å slå inn åpne dører å hevde at den ene påvirker den andre i vesentlig grad. Vi ser at sentraliseringsreformer, slikt som innen helse og omsorg, i flere kommuner har ført til fragmentering i form av lokale listepartier med enkeltsaker som ofte strider mot beslutninger tatt på nasjonalt nivå.

Eksempelvis er sammenslåing eller nedleggelse av sykehus, der lister kjemper for å bevare enten hele sykehus, eller funksjoner, et vekstvilkår for fragmentering. Her kan Nordmørslista fra Kristiansund i Møre og Romsdal fungere som prototype (Nordmørslista, 2024), som vi vil gå nærmere inn på i gjennomgangen av de mer konkrete forklaringsvariablene.

Et forsøk på mer selvstyring eller autonomi kan være en hypotese som er verdt å undersøke i en slik kontekst (Rhodes R. , 1997). Oppdelingen av staten i tre ulike forvaltningsnivåer, fra stat, fylkeskommune til kommune, er også en form for fragmentering – men ikke nødvendigvis av den negative sorten. For øvrig hevdes politikerne selv å heller ikke være komfortable med utviklingen og sliter med å tilpasse seg (Vabo, 2002). En overgang til en ny type styringsform med spredt politisk makt vil naturligvis ta tid å tilpasse seg til. I en artikkel fra Jacobsen argumenteres det for at Norske kommuner er i ferd med å gå gjennom et

¹¹ Regjeringen: NOU-ar (Norsk Offentlig Utredning)

strukturert hamskifte og en *konsernifisering* (Jacobsen, 2007), hvor styreevnen både kan sies å ha blitt svekket og styrket på en gang, i ulike former. Samme studie peker på at Norske kommuner *beveger seg fra en klassisk hierarkisk og integrert, til en mer rendyrket divisjonalisert organisasjonsform* (Jacobsen, 2007), og peker på noen sentrale aspekter ved fragmentering i norske kommuner:

«kommuner kan vi se på som organisasjoner, med ulike divisjoner og enheter, som i mange tilfeller søker selvstendighet fra andre, der ulike forhold trekker i retning av både fragmentering og integrasjon». «[...] fragmentering er altså en prosess der de ulike elementer i en antatt helhet kobles fra hverandre, integrasjon er en prosess der elementene kobles tettere sammen».

Tilsvarende tydelige fragmenteringstrekk i Norske kommuner er overgangen til såkalt resultatorganisering eller flat struktur (Opedal et al., 2002). Det innebærer at mellomledelsen forsvinner og at man får en *horisontal fragmentering* i form av mange ulike enheter som fatter beslutninger og opererer hver for seg, samt svarer til toppledelsen (Jacobsen, 2007). De strukturelle endringene som presenteres her vil ikke forklare partipolitisk fragmentering spesifikt, men bidrar til å øke den generelle oppfatningen til årsaker bak politisk fragmentering generelt.

Beslutninger som fattes sentralt, er en åpenbar faktor i kommunene. Flere studier som har sett på styring av statlig og lokal offentlig forvaltning, hvor fragmentering utgjør en betydelig del av studiegrunnlaget, hevder denne har blitt svekket – der svekkelsene ofte kobles mot reformer rundt New Public Management (NPM) og nye styringsformer med desentralisert offentlig styring (Christensen & Lægred, 2001) (Kleven & Røiseland, 1993) (Østerud et al., 2003) (Vabo, 2002) (Tranøy & Østerud, 2001) – samtidig finnes studier som hevder NPM-reformene har styrket den politiske styringen (Jacobsen, 2006) (Johnsen, Sletnes, & Vabo, 2004) (Kastberg, 2005) (Sørensen et al., 2007). Grønli mener blant annet, i sitt gjensyn med Makt- og demokratiutredningen fra 2017, at *statsmaktens sentrale organer fremstår mer integrerte, enn fragmenterte* (Grønlie, 2017). En konsekvens av en slik utvikling, gitt at kommunestyrene ikke klarer å fungere effektivt i form av at beslutningsmandat ikke lenger sitter på få hender, er at vi ser økt partipolitisk fragmentering. Velgerne søker først og fremst nye politiske løsninger når sittende regjering ikke leverer, selv om denne er handlingslammet som følge av en større fragmentering av styringsstrukturene den er en del av. Det vil være passende å hevde at dette er en ond sirkel som ytterligere styrker fragmentering – gitt forutsetningen om at kommunestyret er ineffektivt.

3.1.6 Makt- og demokratiutredningen

Makt- og demokratiutredningen (Østerud et al., 2003) var et omfattende forskningsprosjekt, initiert av Stortinget, for å undersøke tilstanden til demokratiet og maktfordelingen i Norge ved inngangen til det 21. århundre. Jeg har valgt å gjennomgå denne, gitt dens faglige tyngde

og nøye analyse av lokaldemokratiet i Norge, for å identifisere mulige forklaringsmekanismer på politisk fragmentering.

En sentral observasjon i utredningen er at demokratiet, i grunnbetydningen folkestyre gjennom flertallsvalg og folkevalgte organer, er i tilbakegang, og at folkestyret som regjeringsform er mer i forvitring enn i omforming. Privatisering av statlige oppgaver fremheves også her blant hovedårsakene til utviklingen, noe som fungerer som en klar indikator på en fragmentering av makt og beslutningstaking. Dette reflekteres også i hvordan lokale politiske styrer blir mer fragmenterte. Vansker med å forme effektive styringskoalisjoner og implementering av konsistent politikk er gjennomgående også her, slik det har vært gjennomgående i annen forskning.

Utredningen går inn på at en utvidelse av det administrative handlingsrommet på bekostning av politisk ledelse, svekker regjeringers makt samtidig som fristilte etater og private aktører får mer makt, men frasier seg ansvar. Utredningen var allerede i 2003 inne på det Pildes kaller *kommunikasjonsrevolusjonen*, der den viser til at mulighetene for å fremme saker gjennom massemedier har vært utslagsgivende for utviklingen som er beskrevet. Særlig globalisering, rettsliggjøring av politikken og overnasjonal integrasjon kan ha skapt ulikheter der kommunale budsjetter er strammere enn pålagte og rettighetsfestede plikter, hvilket har ført til nye og utilsiktede former for ulikhet. Dette gir et innblikk i hvordan og hvorfor politisk fragmentering oppstår på lokalt og kommunalt nivå i Norge, hvor effekten er mulig å måle gjennom kommuners økonomiske stilling over tid.

3.1.7 Kan årsaker til partifødsel si noe om årsaker til fragmentering?

Årsaken til at nye partier oppstår i allerede veletablerte partisystemer vil i denne konteksten være interessant å undersøke, da det finnes vesentlig flere studier på dette, enn partipolitisk fragmentering isolert sett. Spesielt får dannelsen av nye partier på ytre høyre mye av æren for at forskning på dette området har tiltatt i nyere tid. Som flere argumenterer for, kan etablerte partier miste kontakten med sin velgerbase hvis de står uutfordret (Katz & Mair, 1995). Samtidig vil nye partier kunne tilby alternativer, ikke bare politisk, men ved å utfordre hvordan partiers organisatoriske struktur utformes, samt *kaste et nytt lys over den politiske kulturen* (Krouwel & Lucardie, 2008). Selv om et nytt parti i seg selv ikke lykkes (i valg), kan dets eksistens alene påvirke andre partiers politikk og adferd (Harmel & Svåsand, 1997), gjennom at det tilpasser egen politikk for å ta tilbake de velgerne som har skrallet av mot det nye partiet. Der etablerte politiske parti ikke leverer på saker som oppleves som viktige for velgerne, oppstår en feilslutning mellom deres preferanser og partienes politikk (Harmel & Robertson, 1985), hvor resultatet er at velgerne vender seg mot nye partier og løsninger som tilbyr representasjon på de aktuelle sakene.

Andre hevder at der etablerte partier begår feil, berøres av politiske skandaler og lignende, etterlates velgerne misfornøyde og mistroiske og åpne for alternativer (Laver, 2001). Et

viktig skille går på det Rochon kaller *mobilizers* og *challengers* (Rochon, 1985), *mobilisatorer* og *utfordrere*, en typologi for å forstå målene til nye partier. Der legger mobilisatorene vekt på å mobilisere velgere rundt nye saker og skille seg fra etablert politikk, mens utfordrerne utfordrer etablerte partier der de hevder de har forlatt den ideologiske linjen partiet tidligere stod for. Et moderne eksempel på en slik utvikling må man ikke reise langt for å se. På 70-tallet satt Sosialdemokratene og Kristendemokratene i Tyskland med godt og vel 90 prosent oppslutning i valg, samlet (Pildes, 2021)¹². I 2017 var dette antallet redusert til 53 prosent, etter å ha blødd velgere til nye partier som *Alternative für Deutschland* [Alternativ for Tyskland], *Freie Demokratische Partei* [Fridemokratene] og *Die Linke* [Venstre] (Guardian, 2017). Det tok seks måneder å danne regjering etter dette, hvilket demonstrerer problematikken rundt koalisjonsdannelse i fragmenterte politiske landskap. De etablerte styringsstrukturene var i oppbud og rådvillhet rådde i kjølvannet. Det som er interessant å merke seg med denne trenden, er at det på begynnelsen av 90-tallet nærmest ikke eksisterte partier av betydning på ytterkantene. Venstreradikale partier satt med dårlige kort på hånda etter skrekkeeksempelet med Sovjetunionen og dets fall, samtidig med at Nazi-Tysklands herjinger fortsatt satt friskt i minne i vestlige demokratier på ytre høyre. Tretti år senere er denne trenden i ferd med å snu, der partier med *ytre høyre*-stempel har fått regjeringsmakt eller betydelig oppslutning i land som Sverige, Italia, Nederland og Frankrike.

Årsakene til fremveksten av nye politiske partier kan ikke reduseres til enkeltvariabler, men må heller betraktes som et resultat av et komplekst samvirke av ulike mekanismer som virker samtidig i samfunnet. Likevel kan det hevdes at økonomiske faktorer ofte spiller en sentral rolle blant disse årsakene. Samtidig blir ineffektive styringsorganer ofte straffet gjennom velgerflukt og fremveksten av nye partier. Sistnevnt er en konsekvens av denne utviklingen som forsterkes ytterligere når de nye partiene tiltrekker seg velgere fra de etablerte styringspartiene, som ironisk nok ofte ikke makter å adressere problemene etter å ha mistet politisk innflytelse.

3.2 Forklaringsvariabler og økt fragmentering på lokalt nivå

Vi skal i dette kapitlet konkretisere forklaringsvariabler, med tilhørende argumentasjon, som kan forklare økt partipolitisk fragmentering på lokalt nivå, ut fra det som er avdekket som bakenforliggende årsaker i teorien. Disse vil bunne ut i hypoteser og fungerer som en komprimering av årsaksforklaringer basert på etablert forskning.

En rekke studier knyttet til politisk fragmentering fokuserer på ulike aspekter av maktforskyvning og endringer i politisk styring. Case-studier har blitt brukt for å undersøke dannelse og innflytelse av lokale politiske nettverk, samt deres betydning for kommunale institusjoner (Aars et al., 2004). En artikkel tar utgangspunkt i teser om politikken

¹² The Age of Political Fragmentation

tilbaketrekning og statens fragmentering fra en tidligere studie (Grønlie, 2017). Demokratiforskning utforsker årsaker til variasjon i politiske regimer og effekter av slike forskjeller (Knutsen, 2020). Politisk fragmentering har som vi har vært inne på redusert partiers innflytelse og ledes autoritet, delvis på grunn av økt aktivitet i undergrunnsbevegelser (Bredsdorff & Søndergaard, 1995). Selv om det også finnes studier som eksplisitt studerer årsaker til at politisk fragmentering oppstår, omfatter mange av disse studiene deler av politisk fragmentering som ikke er relevant for denne studien.

Annen forskning indikerer en økende retorisk distanse mellom høye- og venstreaksen i politikken, noe som kan bidra til å øke fragmenteringen (Gustafsson & Segesten, 2021). Dog, er dette noe som vanskelig kan la seg måle. En annen faktor som påvirker polarisering og følgelig fragmentering som resultat av polariserte interesser, er økende ulikhet og kulturelle forskjeller i samfunnet (Eilertsen, 2023). Dette vil eksempelvis kunne la seg måle ved å se på inntektsnivå i en kommune eller benytte SSBs GINI-indeks som mål på økonomisk ulikhet. Studier har også pekt på at sosiale medier spiller en rolle i å forsterke polariseringen ved å eksponere individer for informasjon som bekrefter deres eksisterende synspunkter, skape såkalte filterbobler og ekkokamre (Gustafsson & Segesten, 2021). Disse faktorene bidrar til å skape et politisk landskap preget av fragmentering og manglende styringsdyktighet. For å forstå årsakene til partipolitisk fragmentering i norske kommunestyrer på en effektiv måte, er det avgjørende å undersøke de variablene som har utpekt seg som relevante og målbare. Påfølgende kapitler tar sikte på å utforske disse variablene, inkludert økonomi, offentlige arbeidsplasser, kommuneareal, befolkningsstørrelse, valgdeltakelse, alderssammensetning og påvirkning fra statlig politikk.

3.2.1 Forklaringsvariabel: Økonomi og fragmentering

Økonomi er en faktor som berører alle samfunn på en eller annen måte, enten det er på nasjonalt nivå, lokalt nivå eller på det personlige plan. Mikro og makro. I denne konteksten viser forskning at økonomiske faktorer har en betydelig innvirkning på velgerpreferanser (Kapsaminda et al., 2021) (Leigh, 2005) (Quinlan & Okolikj, 2012), og at disse har kraft til å flytte betydelige velgermasser. Imidlertid kan påvirkningen fra disse faktorene variere basert på de individuelle, lokale og nasjonale karakteristikkene de omfattes av (Leigh, 2005). For eksempel nevnes fattige, utenlandsfødte og yngre velgere som mer tilbøyelige til å være venstreorienterte, mens de i rikere nabolag har en tendens til å være høyreorienterte (Leigh, 2005). For førstnevnte beskrives dette som velgere i mer etnisk mangfoldige eller økonomisk ujevne nabolag, og Leigh antyder her at økonomisk ulikhet og mangfold i økonomisk status påvirker velgeradferd. På kommunalt nivå kan dette bidra til partipolitisk fragmentering ved å fremme støtte til partier som representerer ulike økonomiske interesser. Effekten av økonomiske forhold på politiske preferanser er også tydelig, der man ser at positive økonomiske sjokk (for velgerne) reduserer støtten for ytterligere omfordelingspolitikk

(Brunner et al, 2011). Velgernes preferanser påvirkes også av hvor sofistikerte de er, der mer sofistikerte velgere er i stand til å gjøre kausale sammenhenger mellom økonomiske forhold og politikk (Gomez & Wilson, 2001). En forklaringsvariabel på dette området kunne vært utdanningsnivå i kommunen.

En annen studie (Kim & Kim, 2021) analyserte 792 kommuner i USA med en befolkning på over seksti tusen (topp 25%). I Norge vil dette kunne defineres som store kommuner. Ved bruk av LSDV (Least Squares Dummy Variable) og GEE (Generalized Estimating Equations)-modeller ble forholdet mellom politisk fragmentering i lokalforvaltningen og variasjoner i offentlige utgifter til helse- og sosialtjenester, undersøkt. Funnene indikerer at områder med høyere grad av politisk fragmentering hadde lavere utgifter per capita til offentlig helse (Koeff: -0.087; $p < 0.001$), samt en nedgang i andelen offentlige helseutgifter. Det antyder at fragmenterte styringsstrukturer kan føre til redusert offentlig forbruk på helse- og sosialtjenester, kanskje på grunn av manglende evne til beslutningstaking og effektiv styring. En hypotese å dra fra dette er at politisk fragmentering forsterkes av utilstrekkelige investeringer i sosiale helse- og omsorgstjenester.

Som i foregående studie viser en undersøkelse publisert i *European Journal of Political Economy* (Boll & Sidki, 2021), en sammenheng mellom politisk fragmentering i kommunestyre og investeringsnivå per innbygger, denne gangen via kommunale foretak. Denne studien hadde som mål å utforske innvirkningen av politisk fragmenterte kommunestyrer på kommunale foretaks investeringsvilje. 8.686 kommunale foretak ble analysert i totalt 3.237 kommuner spredt over 13 tyske delstater. Funnene i studien antyder at økt fragmentering (nettverksbasert) fører til lavere investeringsvilje, og den identifiserte en negativ sammenheng på dette området. Den negative relasjonen blir forklart ved en veto-spiller-effekt, som indikerer at politisk fragmentering fører til forsinkede beslutninger eller blokkering grunnet økt antall aktører med veto-makt, som igjen påvirker investeringsbeslutningene negativt. En hypotese er at dette forsterker fragmenteringen i kommunen. Case-studier fra blant annet Belgia finner lignende tendenser, der de viser til at politisk fragmentering står i veien for og trumfer over integrasjon av omsorgstjenester (Steele, 2023).

Martin Sandbu oppsummerer i en artikkel i *Aftenposten* at *spriket i partipolitikken gjenspeiler en dyp splittelse mellom velgergrupper* (Sandbu, 2019). Han skriver at trenden er lik på både høyre- og venstresiden, og at den kan ses over hele vesten. Alt fra velgerflukten fra de tradisjonelle arbeiderpartiene, til fremveksten av protestpartier og ytterliggående partier som får politisk makt. Et interessant funn her, er at man etter andre verdenskrig så en utjevning av økonomiske forskjeller i vestlige land, særlig mellom sentrum og periferi. Det ga rom for mer likhet i stemmegivning og politikk, og dermed stabilitet, selv om motsetninger i samfunnet også fantes den gangen. Denne trenden snudde i 1980-årene,

samtidig med at vi så et skifte i velgeratferd med Høyrebølgen som kom inn i politikken, samtidig som de høyt utdannede i storbyene tjente mer og mer. Blant årsakene pekes det på at næringer gjennom teknologisk utvikling fikk et stadig mindre behov for industriarbeidere, samtidig med at de utdannede ble mer ettertraktet og bedre betalt. Som vi tidligere har vært inne på, må det tillegges at samfunnsøkonomiske endringer bør få hoveddelen av æren for dette skiftet. En konkret hypotese å trekke her, er at økonomisk nedgang og kommuner med generell lav snittinntekt per innbygger sammenlignet med andre kommuner, vil oppleve større fragmentering i kommunestyret, siden man som velger vil se etter alternativer til en politikk som ikke leverer for en selv.

Arbeidsledighet kan også spille en rolle i innvirkningen på velgeradferd og politisk fragmentering. Burden (2014) utfordrer oppfatningen om at dårlig økonomi reduserer valgdeltakelse, og antyder at høyere arbeidsledighetsrater stimulerer flere til å stemme. Dersom disse stimuleres til å stemme på bakgrunn av økonomiske forhold slik som arbeidsledighet, kan det tenkes at de ikke stemmer på de partiene som styrte da de kom i utføret. Dette vil kunne påvirke fragmenteringen.

Österman og Lindgren (2021) utforsker dette videre og finner at den negative effekten av individuell arbeidsledighet på valgdeltakelse er sterkere i kontekster med generell høy arbeidsledighet. Dette skyldes primært at høy generell arbeidsledighet forsterker, snarere enn å dempe, de negative effektene av individuell arbeidsledighet på politisk deltakelse. Denne forsterkningen skjer fordi høy arbeidsledighet kan fremme en følelse av å være mislykket hos de ledige, noe som gjør det vanskeligere for dem å finne nye jobber og dermed fører det til ytterligere forverring av økonomien. Disse faktorene får ifølge artikkelen de arbeidsledige til å fokusere mer på sine umiddelbare behov, snarere enn å delta i politiske aktiviteter. Selv om artikkelen ikke direkte diskuterer effekten på politisk fragmentering, antyder den at høye arbeidsledighetskontekster intensiverer tilbaketrekning av de arbeidsledige fra politisk deltakelse. Denne tilbaketrekningen kan bidra til en mangel på representasjon av arbeidslediges interesser og perspektiver, noe som potensielt kan øke fragmentering ettersom ulike segmenter av samfunnet blir ujevnt engasjert og representert politisk.

Forskningen viser varierende resultater avhengig av kontekster, definisjoner og scenarier, noe som påvirker tolkningen av funnene. Til tross for dette mener jeg den gir et tilstrekkelig grunnlag til å danne hypoteser.

Hypotese(r):

- Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med dårlig økonomi enn i kommuner med god økonomi.
- Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med store økonomiske forskjeller mellom ulike deler av befolkningen.

- Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med høy arbeidsledighet.
- Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med lave investeringer i sosiale helse- og omsorgstjenester.

3.2.2 Forklaringsvariabel: Statlige arbeidsplasser og fragmentering

Statlig politikk har betydelig innvirkning på kommunal sysselsetting gjennom statlige arbeidsplasser, noe som igjen kan påvirke velgerpreferanser gjennom endringer som påvirker disse arbeidsplassene. Opplevelsen av å ha en bred offentlig sysselsetting i kommunen, kan gi velgere en følelse av å bli prioritert fra statlig hold, eller fra sentrum, og dermed påvirke velgerpreferanser mer i retning av nasjonal politikk, kontra lokal. Baker og Colby (1981) antyder at endringer i offentlig sysselsettingspolitikk, formet av en bredere sosiopolitisk kontekst, kan resonere med velgeres bekymringer om sosiale og politiske spørsmål, og dermed påvirke velgerpreferanser. Videre henviser Zax (1989) til at blant annet lokale fagforeninger spiller en rolle ved å forhandle om høyere sysselsettingsnivåer lokalt, noe som kan påvirke dynamikken i lokalforvaltningen. Fagforeningsinnflytelsen kan være en faktor som påvirker velgerpreferanser og dermed potensielt partipolitisk fragmentering, der deres interesser enten blir sterkt støttet eller motarbeidet. Samspillet mellom statlig politikk, kommunal offentlig sysselsetting og andre aktiviteter tilknyttet dette, kan samlet sett spille en betydelig rolle for vår problemstilling.

Mange prinsipaler, eller *Multiple principals*, refererer til den kompleksiteten som oppstår når flere parter (prinsipaler) har interesse i og noen grad av kontroll over beslutningstakere (agenter) (Bart et al., 2019). Mark Roe har blant annet gjort noen relevante studier på hvordan juridiske og økonomiske strukturer påvirker eierskapskonsentrasjon (Roe, 2004). Dette er relevant, da Roes observasjon om at noen institusjoner innen *Corporate Governance* er bedre egnet til å håndtere enten vertikal eller horisontal styring, og at disse ofte fungerer som komplementære eller substitutter for hverandre, også kan overføres til politikken. For eksempel kan ulike politiske institusjoner eller regjeringsformer være mer effektive i å håndtere utfordringene knyttet til maktfordeling og koordinering mellom ulike politiske aktører, gitt strukturen på systemet. Roe peker på hvordan elementer av kontraktsretten kan belyse grunnleggende styringsmekanismer, noe som kan tilsvare hvordan juridiske og historiske tradisjoner former politiske institusjoners kapasitet til å håndtere fragmentering. En hypotese vi kan koble til dette, er at høyere andel statlige arbeidsplasser minsker fragmenteringen, da det reduserer antallet prinsipaler ved å stabilisere økonomien og redusere behovet for bred representasjon av politiske partier, lik effekten av en sterk majoritetsaksjonær.

Hypotese:

- Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med lav andel statlige arbeidsplasser.

3.2.3 Forklaringsvariabel: Kommuneareal og fragmentering

Spredt eierskap, eller *Dispersed ownership*, referer til en kontekst hvor eierskapet er spredt utover flere hender, eksempelvis i et selskap hvor ingen enkelt aksjonær sitter på dominerende andel og kontroll (Coffee, 2012). Motsetningen til dette er konsentrert eierskap, som politisk går mer i retningen av autokratisk enevelde og lignende styreformer som er konsentrert på et enkelt parti, eller et statsoverhode med uinnskrenket makt. Konsekvensene av spredt eierskap er mye studert innenfor *Governance* og særlig i selskaper, blant annet av John C. Coffee (Coffee, 2012) som har sett på forhold mellom aksjonærmakt og styringsstrukturer. Der politisk fragmentering er en tilstand hvor politisk makt er spredt på flere ulike enheter eller grupper, kan det dras paralleller til funn som er gjort på styringsstrukturer i *Corporate Governance*. Innen politisk fragmentering, er makt spredt over et spektrum av politiske partier, interessegrupper, eller statlige enheter, som dermed kan fremme demokratisk deltakelse og hindre akkumulering av for mye makt hos en enkelt enhet. Imidlertid, akkurat som spredt eierskap kan medføre utfordringer knyttet til koordinering og effektivitet i beslutningstaking, kan politisk fragmentering også gjøre det vanskelig å oppnå konsensus og implementering av enhetlig politikk. En hypotese å dra fra dette, er at det i større og mer geografisk spredte kommuner (befolknings tetthet), akkurat som i selskaper med spredt eierskap, kan være utfordrende å koordinere interesser, noe som fører til økt politisk fragmentering. En annen hypotese går på økonomiske forhold, der misnøye blant aksjonærer (velgere) kan skape grunnlag for flere prinsipaler, eller i dette tilfellet politiske partier, som søker å representere ulike løsningene på et problem.

Videre, i en rapport fra Rokkan-senteret, om betingelser og implikasjoner av lokalpolitisk makt skapt av nettverksstrukturer, konkluderer Aars et. al med at de tradisjonelle institusjonene er *mindre* viktig enn tidligere (Aars et al., 2004). Dette forklares med at etablerte systemer har vært mer innrettet om de tradisjonelle velferdsstatene, og at det muligens ikke *passer* lenger. De peker på et interessant trekk ved kommunene, der man eksempelvis i Bærum delegerte saker til administrasjon, og sådan fikk mindre kontaktnettverk, hadde man i andre kommuner mer utstrakt kontakt med *folket*. En hypotese er at man i mindre kommuner vil oppnå større oppslutning og stabilitet blant velgere, og mindre fragmentering som følge av det, på grunn av nærmere kontakt med sakshåndteringen. I samme rapport kommer det frem at fragmenteringen fører til en *outsourcing* av politisk makt fra kommunestyresalen, til et større nettverk, slik at de folkevalgte politikerne mister noe av kontrollen på politikken utforming. Denne trenden vil bekrefte Pildes påstander om økt mistillit og manglende styringsevne som følge av fragmenteringen (Pildes, 2021).

Regionalisme er også gjenstand for hypotesedannelse, da regionale forskjeller og ulike politiske identiteter legger grunnlaget for interessemotsetninger, som eksempelvis i sentrum mot periferi. Ulike regioner vil ha ulike politiske interesser og preferanser, og et klart eksempel på dette kan være kommuner i Sør-Norge som er opptatt av kraftpolitikk, mens kommuner i Nord-Norge er mer opptatt av bosetting. Geografi vil vanskelig kunne måles spesifikt i en hypotese, men det kan bidra til å forklare variasjon i partipolitisk fragmentering mellom kommuner.

Når det gjelder kommuneareal og geografi ser vi at forskning på dette området ikke er entydig. Voda (2020) og McDonnell (2020) finner begge at mindre kommuner har en tendens til å ha større politisk representasjon, politisk effektivitet og politisk deltakelse. Hansen (2012) og Larsen (2002) presenterer hver for seg noen motstridende funn, der Hansen antyder at større kommuner kan føre til redusert politisk tillit, og Larsen finner ingen signifikant innvirkning på politisk interesse, kunnskap eller tillit mot kommunestørrelse. Denk (2012) og Kelleher (2009) kompliserer det ytterligere, med Denk som finner negative korrelasjoner mellom kommunestørrelse og politisk støtte, og Kelleher som antyder at større byer i sentral strøk viser tegn til økt politisk deltakelse.

Samlet sett indikeres det i forskningen at mens mindre kommuner kan vise til visse fordeler når det gjelder politisk representasjon og deltakelse, er forhold mellom kommunestørrelse og politikk sammensatt og påvirkes av en rekke faktorer. Det vil likevel ikke være feil å anta at større kommuner, i areal, vil ha flere konkurrerende interesser og dermed et grunnlag for økt fragmentering i kommunen. Innbyggere i geografisk store og spredte kommuner kan ha ulike behov og prioritering, særlig kommuner med et bysentrum og utkantstrøk (Rokkan, 1970). Kombinasjonen av alle ulike perspektiv bidrar til å øke forståelsen for hvordan geografi og areal påvirker politikken, men det er samtidig et tydelig behov for videre forskning kan nyansere dette ytterligere.

Hypotese:

- Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med stort areal.
- Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med geografisk spredt bosetning.

3.2.4 Forklaringsvariabel: Valgdeltakelse i kommunen og fragmentering

En interessant og lett målbar forklaringsvariabel er knyttet til kommunens valgdeltakelse og graden av politisk fragmentering i kommunen. En naturlig hypotese knyttet til dette, er at høy valgdeltakelse sett i forhold til kommunens innbyggertall fører til økt politisk fragmentering, grunnet økt politisk aktivitet, der flere interesser deltar i valg.

Forskning viser at politisk deltakelse har en tendens til å være høyere i mindre kommuner, samtidig med at effektiviteten i politikken er høyere her (McDonnell, 2020). Dette kan indikere at mindre kommuner har lavere fragmentering, gitt at fragmentering fører til mindre

effektive kommunestyre. Samme studie finner at kommunesammenslåinger kan føre til redusert politisk effektivitet og deltakelse på grunn av økt kommunestørrelse og dermed følelsen av mindre innflytelse i lokalpolitikken – den samme innflytelsen som fører til økt aktivitet i mindre kommuner. Likevel må det nevnes at dette forholdet til en viss grad ser ut til å bli moderert av befolkningstettheten i kommunen, da denne kan moderere effekten av befolkningsstørrelse på politisk deltakelse (Carr & Tavares, 2014). Det er utført flere meta-studier som bekrefter disse forholdene. En av de ser også at valgdeltakelse og lokal politisk deltakelse generelt, ser ut til å avta i takt med størrelsen på kommunens befolkning (Houwelingen, 2017). Når man undersøker partipolitisk fragmentering med tversnittdata på tvers av alle landets kommuner, uavhengig av størrelse, møter man noen motstridende forhold som kan bli utfordrende å måle. På den ene siden kan økt deltakelse i valg føre til et større antall interesser og meninger, og dermed øke fragmenteringen. På den andre siden ser små kommuner med høy valgdeltakelse ut til å ha mer stabile og effektive styre, noe som tyder på lavere fragmentering.

For å analysere sammenhengen på dette i en multivariat regresjonsanalyse, er det derfor viktig å inkludere variabler som kontrollerer for effekten av disse samlet. Befolkningstetthet, kommunestørrelse, befolkningsstørrelse og valgdeltakelse, for å nevne noen. Her kan vi få innsikt i mer komplekse sammenhenger og hvilke faktorer som bidrar mest til fragmentering. I en slik analyse forventes det at høy valgdeltakelse kan føre til øke fragmentering, men at dette kan variere avhengig av kommunes størrelse. Som nevnt blir det viktig å inkludere andre kontrollerende variabler i analysen.

Hypoteser:

- Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy valgdeltakelse.

3.2.5 Forklaringsvariabel: Statlig politikk og fragmentering

Trein og Ansell (2020) undersøker noen interessante scenario knyttet til reform. Enten er dette en konsekvens av agentifisering, et motsvar på å ta tilbake kontrollen over autonome lokalstyre eller et resultat av partipolitiske agendaer og dermed en konsekvens av partikoalisjoner i regjering (Trein & Ansell, 2020). De finner at reformer er en reaksjon på institusjonell fragmentering forårsaket av agentifisering, med byråer som driver disse reformene. Venstrepartier er i tillegg mer tilbøyelige for å innføre reformer, samt at tilstedeværelsen av byråer øker sannsynligheten for reform. Byråer beskrives her som *nye spesialiserte og relativt autonome offentlige enheter, opprettet gjennom agentifisering*. Byråene opererer på en armlengdes avstand fra *ministeriell kontroll* og har spesialisert kompetanse på eget forvaltningsnivå. Fremveksten av disse byråene er en del av reformene innen *New Public Management (NPM)* og fragmentering av staten, der byråene fikk sin plass på tvers av ulike politikkområder. Grunnet sin ekspertise, spiller byråene en betydelig rolle i politikktutforming, inkludert agenda-setting og gjennomføring av politikk, slik som for

eksempel kommunereform. Det hevdes altså at reform kommer som en konsekvens av fragmentering, og ikke omvendt. Likevel er det relevant å fremheve denne koblingen, da politikken som fører til reformer som kommunesammenslåing, dannes på bakgrunn av interesser som kanskje ikke gjenspeiler befolkningens ønsker. I et slikt scenario vil det kunne øke fragmenteringen.

Som vi tidligere har vært inne på, vil det være å slå inn åpne dører å hevde at statlig politikk virker inn på kommunal politikk. Reformen, flytting av kommunegrenser, nedleggelse av sykehus og lensmannskontor m.m., vil alle være med på å virke inn i lokalpolitikken. Ofte ser vi at lister og nye partier med enkeltsaker på programmet, vinner frem. Innenfor rammen av den politiske dynamikken i Norge, illustrerer etableringen av Nordmørslista i Kristiansund kommune i Møre og Romsdal et eksempel på lokalpolitisk mobilisering som svar på sentraliserte helsepolitiske reformer. Bevegelsen manifesterte seg i kjølvanet av Stortingets vedtak om sammenslåing av sykehusene i Molde og Kristiansund til en enhetlig institusjon, en prosess som kulminerte i valget av Hjelset utenfor Molde, fremfor Storbakken som lokasjon for det nye fellessykehuset. Samme prosess involverte blant annet helseforetakets innstilling om lokasjon, en ikke-demokratisk del av offentlig forvaltning, se (Prop. 120 L, 2011-2012) og sådan en naturlig del av utviklingen på 2000-tallet der stadig flere beslutnings- og ansvarsområder foregår i ikke-demokratiske forum grunnet *outsourcing* av tjenester.

Nordmørslista oppsto som en direkte respons på denne sentraliserte beslutningsprosessen, posisjonert som et protestparti med et eksplisitt mandat for å sikre politisk innflytelse med det formål å bevare sykehuset i Kristiansund. Deres deltagelse i både stortings- og kommunevalg reflekterte et strategisk forsøk på å endre kursen til byen, som de følte ble tilsidesatt i stadig flere saker. I kommunevalget i 2023 oppnådde partiet en nøkkelposisjon i kommunen, drevet av en velgerflukt fra Arbeiderpartiet til Venstre, som indikerte en markant politisk omorientering blant byens velgere. Arbeiderpartiets nedgang i oppslutning fra 36,2 % i 2019 til 21,3% i 2023 (SSB), parallelt med Venstres økning fra 3,8% til 23,2%, som dermed gjorde partiet til byen største parti, underbygger denne tendensen. Velgermigrasjonen signaliserte en kollektiv søken etter politisk fornyelse blant byens bevegelige velgermasse. Til tross for dette kom listepartiet på vippen og sikret fortsatt flertall til Arbeiderparti-styre i byen, nå med et ekstra parti i kommunestyret.

Selv om Nordmørslista illustrerer en lokal respons på sentraliserte beslutninger, reflekterer dette fenomenet en bredere tendens hvor lokale og regionale identiteter blir stadig mer politisert i møte med globalisering og sentralisering. Det blir viktig å undersøke hvordan lignende dynamikker utspiller seg i andre kommuner og land, for å forstå om disse trendene indikerer en omstrukturering av politiske landskap på et nasjonalt og internasjonalt nivå. Blant annet kan vi se på slikt som konkurranseutsetting av kommunale tjenester som en form

for naturlig utvikling hvor kommunen ønsker bistand fra faglig kompetente private økter, hvor resultatet fører til en ubevisst fragmentering av makt (Johnsen, Sletnes, & Vabo, 2004).

Gjennom ulike former for statlig intervensjon, som økonomisk støtter, reguleringer og opprettelse av arbeidsplasser og reformer, påvirkes både de strukturelle og politiske forholdene på lokalt nivå.

3.2.5.1 Kommunesammenslåing og fragmentering

Norsk offentlig utredning vil kunne fortelle noe om det offentliges undersøkelser knyttet til ulike tema. I NOU 2006:7 vises det til en tiltakende tendens der beslutningstaking trekkes ut av kommunestyrene, og der de omtaler dette som fragmentering. I utredningen ønsker de å drøfte hvilken betydning dette har for utviklingstrekkene i lokaldemokratiet – og sier indirekte at årsakene til fragmenteringen er bruk av foretak, interkommunale organer og andre aktører (2006). Dette er velkjent innenfor bruk av nettverksstrukturer og fragmentering, men forteller ikke mye om partipolitisk fragmentering i kommunestyrene. Kommisjonen mener videre at det er viktig å beholde selvbestemmelsen rundt kommunal organisering i kommunen, eksempelvis ved bruk av selskaper og lignende, mens et mindretall taler for at denne bruken vil føre til økt fragmentering, byråkratisering og utydeliggjøring av ansvar. Selv om dette kan betraktes som en indirekte årsak til økt fragmentering, forteller heller ikke dette noe om økt partipolitisk fragmentering. Utredningen tar likevel for seg noen studier som kan være relevante.

I Sverige og Danmark fikk de store partiene sterkere stilling i store kommuner, etter omfattende kommunesammenslåing. Befolkningen kunne da kjenne seg mer igjen i partiene, som de alt kjente på riksnivå, sammenlignet med tidligere der små kommuner vanskelig kunne tåle en slik sammenligning. De partipolitiske skillelinjene ble her tydeligere i kommunalpolitikken (Gustafsson A. , 1999), og som Skare argumenterte for, passet store parti bedre inn i store kommuner (Skare, 1998) – og folk i kommunene oppfattet dermed partiene forskjellig fra små til store kommuner. Dette kan tenkes å ligge nær vår natur, da man fort kan tenke at de store partiene i de store byene, følger partilinja på riksnivå. Sett i sammenheng med kommunesammenslåing vil det være interessant å undersøke om kommunen(e) opplevde mindre kommuner etter sammenslåingen (påfølgende valg), som følge av at kommunen ble større.

En annen hypotese å trekke ut av NOU 2006:7, er den samlede nedgangen i partimedlemmer for stortingspartiene, og at dette er et resultat av at velgere ikke lenger ønsker tilhørighet til enkeltparti, at de har mistet politisk interesse, eller at de har meldt seg inn i andre partier. Alle er faktorer som potensielt kan føre til økt fragmentering.

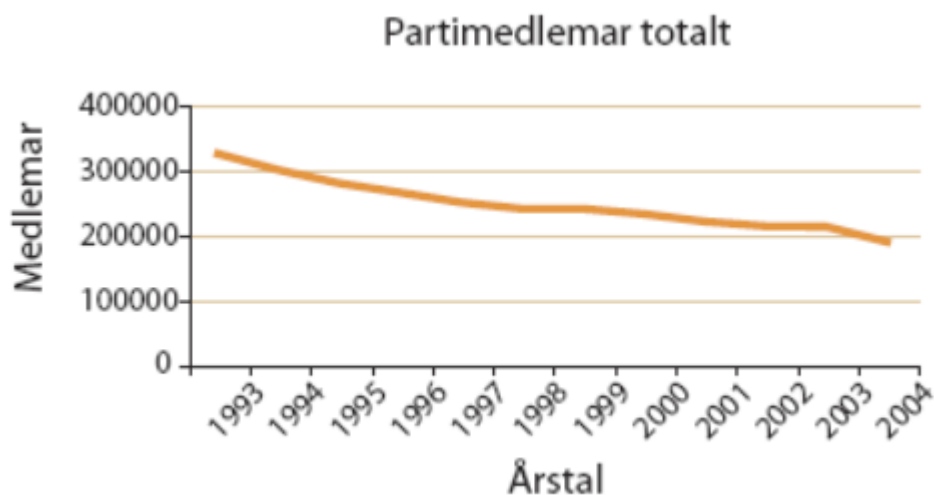

Figure 3: Samlet nedgang for stortingspartiene i perioden 1993-2004

(NOU 2006:7)

NOU 2001:3 (2001) viser til at en indikator på partinedgang (medlemstall) er fragmentering av partisystemet, og diskuterer om dette er en krisetilstand eller tegn på vitalitet og dynamikk i politikken. Den peker på en mulig årsak til politisk fragmentering, der brukerstyring som en modell for offentlig organisering fører til økt fragmentering gjennom økt engasjement og eierskap til de politiske prosessene, samtidig med at ansvaret hos politikerne svekkes der brukerrollen styrkes. En nedgang i medlemsantallet i partiene gir automatisk rom for større velgerflukt, dersom man antar at medlemmer stemmer på partiet de er medlem av. En mulig hypotese er at kommuner med lav medlemsoppslutning til de politiske partiene, sett i forhold til folketallet, vil oppleve større fragmentering. Dette har vi ikke tilgjengelige data på, men vil kunne studeres i fremtidige studier.

En akseptert dynamikk i norske valg på 2000-tallet har vært at det største opposisjonspartiet vinner når det største regjeringspartiet ikke leverer med makten. Til tross for oljerikdommen har ikke tilstanden fra de gyldne 60-årene blitt reetablert i det norske samfunnet, der tilnærmet alle landets innbyggere så bedring av levestandarden. Selv om velferdsstaten er på sitt største, sliter unge med å komme inn på boligmarkedet, mange står utenfor arbeidsmarkedet, sykefraværet er vedvarende høyt og mange lever på trygdeordninger. Der det tidligere handlet om Arbeiderpartiet og Høyre, hvor maktskiftene i valg gikk etter verdiaksen sosialisme mot markedsstyring, så man en endring i kommunevalgene i 2017 og 2021, der Arbeiderpartiet og Høyre gikk tilbake (SSB). Da fikk vi en annen om ikke ny akse inn i norsk politikk – sentrum mot periferi. Et tema som blant annet Stein Rokkan har hatt stor innflytelse på (Rokkan, 1970)¹³. Arbeiderpartiet ble, i de nevnte valgene, av mange

¹³ Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development

distriktskommuner vurdert som av samme sort som Høyre, Andøya er kroneksemplet på en slik mekanisme, og det var Senterpartiet som ble vurdert til å ha troverdighet på å føre en politikk med faktisk mål om å motvirke sentraliseringen. Det nye i forhold til tidligere valg var at sentraliseringspolitikken ble så forsterket at den også rammet bysamfunn, der nye protestlister gjorde brakvalg i kommunevalgene (SSB, u.d.). Samtidig gikk bondepartiet Senterpartiet fra marginal oppslutning til å slåss om ordførerkjedet i byer som de tidligere ikke var i nærheten av å få oppslutning i. I små typiske distriktskommuner, der Senterpartiet allerede satt med ordføreren, var ikke fremgangen like tydelig, fordi man hadde mindre potensial for å flytte på velgere. Men også her tok Sp mange velgere både fra Høyre og Arbeiderpartiet.

En økende misnøye blant velgere i distriktskommuner overfor sentraliseringspolitikk, bidro til et mer fragmentert politisk landskap. Denne misnøyen manifesterte seg i økt støtte til partier som Senterpartiet, som profilerte seg mot sentralisering, og en tilsvarende nedgang for de tradisjonelle styringspartiene Arbeiderpartiet og Høyre, som ble oppfattet som bærere av sentraliseringsagendaen. Dette peker på en bredere nasjonal trend der velgerne ikke lenger kun stemmer langs den tradisjonelle verdiaksen mellom sosialisme og markedsstyring, men også ut fra hvor partiene står i spørsmålet om sentralisering versus desentralisering.

Hypotese:

- Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner som ble slått sammen i 2020 enn dem som ikke ble sammenslått.

3.2.6 Forklaringsvariabel: Befolkningsstørrelse og fragmentering

Størrelsen på befolkningen i en kommune seiler opp som en tydelig og ikke minst lett målbar variabel når det gjelder å måle variasjon mellom kommuner. NOU 2016:4 presenterer oss for en interessant konklusjon når det gjelder polarisering på dette området, som er nært tilknyttet fragmentering. I rapporten fremheves fire argumenter for at parlamentarismen fungerer bedre i store kommuner, sammenlignet med de små: kompetanse, polarisering, autonomi og kostnader (2016). Når det gjelder polarisering, konkluderer rapporten med at denne er større, jo større kommunen er. Samtidig viser den til at kommuner med store budsjetter [og god økonomi] har større frihet og handlingsrom [til å møte velgernes krav]. I en kontekst som studerer fragmentering og trekk ved kommunene som forteller noe om variasjon av fragmentering, er disse funnene grunnlag for hypoteser omkring kommunestørrelse og økonomi.

Forskning støtter opp om at større kommuner vil oppleve økt fragmentering, grunnet et økt antall interesser, der den peker på at større kommuner tenderer til å ha flere politiske parti representert og at disse lokaldemokratiene vil ligne mer på det nasjonale politiske landskapet, jo større kommunen er (Kjær & Eklit, 2010). Samme studie ser også en tydelig korrelasjon

mellom befolkningsstørrelse og størrelsen på kommunestyret, noe som naturligvis vil tillate representasjon fra flere partier.

Mens enkelte teorier antyder at økt fragmentering fører til redusert samarbeid på grunn av økt konfliktnivå og mindre klare mål, foreslår andre at fragmentering kan gi mer autonomi og fleksibilitet, og potensielt forbedre samarbeidet ved å skape større rom for tilpasning og tillit. I en studie fra 2002, beskrives store kommunestyre som mer utsatt for fragmentering, av den enkle grunn at flere partier representeres. Sammenslåingsprosessen *kan føre til økt politisk mangfold, muligens økt politisk fragmentering og ustabilitet* (Jacobsen, 2002).

Store kommuner vil også ha større kommunestyre, og disse variablene vil korrelere. Størrelsen på kommunestyret vil da være en naturlig indikator på fragmentering, ved at jo større kommunestyret er, jo flere politiske parti får anledning til å bli representert – og dermed mulighet for økt fragmentering. Jacobsen var også inne på dette i sin artikkel, at «*jo større kommunestyret blir, desto større blir muligheten for at småpartier også skal få inn en representant*» (Jacobsen, 2002). En gjennomgang av Statistisk sentralbyrås oversikt over medlemmer i Norske kommunestyre fra 1979 til 2023, viser en betydelig nedgang i antall medlemmer. Kommunereformen skal ha en stor del av æren for dette, men samtidig er det interessant å undersøke hypotesene om at økt kommunestyreantall fører til økt fragmentering. Ser man på utviklingstrenden i medlemsantall bør en slik hypotese snus på hodet, ved at fragmenteringen avtar i takt med antallet kommunestyremedlemmer. Vi kan også se dette som et resultat av at politisk makt har blitt fragmentert ut til andre private og offentlige aktører (enheter) og sånn sett som et trekk på politisk fragmentering i Norske kommunestyre. I 1983 var antallet kommunestyrerepresentanter på 13 806, mens befolkningsantallet i Norge var på 4 122 707 (SSB, 1983). I 2023 var antallet sunket med 4695 representanter, til 9111 kommunestyrerepresentanter, samtidig med at Norges befolkning hadde økt til 5 489 000 innbyggere (SSB, 2023).

	Medlemmer											
	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	2023
0 Hele landet	13 774	13 806	13 648	13 073	12 663	12 253	11 138	10 952	10 785	10 624	9 336	9 111

Figure 4: Medlemmer i kommunestyret, etter region, samlet, 1979-2023 (SSB)

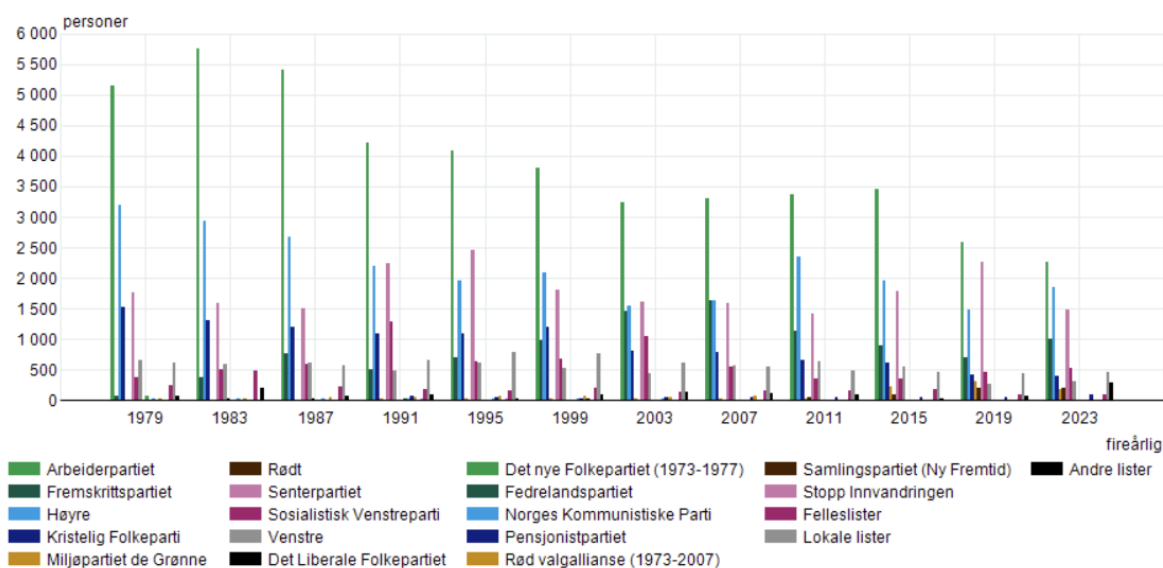

Figure 5: Medlemmer i kommunestyret, per politiske parti, 1979-2023

(SSB)

Siden kommunestyreantall og befolkningsstørrelse vil være særlig tett korrelert, og at de i utgangspunktet måler det samme, vil kun sistnevnte bli benyttet i denne studien.

En amerikansk studie (Goodman, 2020) som analyserer relasjonen mellom lokalpolitisk fragmentering og befolkningsvekst, sysselsetting og inntekt per capita i 314 amerikanske storbyområder, presenterer blandede resultater med regionale variasjoner. Det fastslås at det generelt ikke finnes sammenheng mellom variasjoner av politisk fragmentering og vekst i sysselsetting eller inntekt per capita over tidsperioden analysen studerer, selv om man på ulike steder ser en tendens til at økt politisk fragmentering er assosiert med høyere befolkningsvekst.

I kommuner med høy befolkning er det grunnlag for flere sosiale, økonomiske og kulturelle grupper, hver med sine unike interesser og behov. Dette mangfoldet fører til at flere politiske partier og grupperinger oppstår for å representere de ulike interessene, noe som igjen kan bidra til å øke den politiske fragmenteringen. Økt befolkningsantall innebærer også flere potensielle konfliktlinjer, som kan gjøre det vanskeligere å oppnå konsensus og effektiv styring, noe som ytterligere bidrar til forverring av denne trenden da fragmentering også hemmer sittende styre.

Hypotese(r):

- Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy befolkning.

3.2.7 Forklaringsvariabel: Alderssammensetning i kommunen og fragmentering

Alderssammensetningen i en kommune vil være blant de mest tilgjengelige og målbare variablene vi har, og vil kunne fungere særlig effektivt når vi skal måle variasjonen i politisk fragmentering mellom kommuner. En studie fra USA (Gimpel et al., 2004), finner blant annet en sammenheng mellom valgdeltakelse og alderssammensetning, og at deltakelsen i lokale valg er svært følsom for aldersfordelingen i kommunen. Høyere valgdeltakelse er assosiert med en høyere prosentandel personer over 60 år og lavere valgdeltakelse med en høyere prosentandel personer mellom 18 og 29 år. Lokale valgdeltakelsesnivåer påvirkes dermed av den relative størrelsen på de ulike aldersgruppene i lokale valgdistrikter, i dette tilfellet i USA, der valgdeltakelsen stiger i takt med prosentandelen av befolkningen over 60 år.

Forskning på virkningen av eldre demografi på valgstabilitet og politisk fragmentering er ellers varierende. Mens noen studier antyder at eldre borgere kan bli mer politisk engasjerte i aldersrelatert politikk (Jennings & Markus, 1988), hevder andre at politiske predisposisjoner hos disse velgerne tenderer til å være mer stabile over tid, sammenlignet med yngre (Sears & Funk, 1999). Forholdet mellom alder og politiske holdninger er imidlertid komplekst, der blant annet generasjonseffekter kan spille inn (Bean, 2005). Samfunnene rundt omkring i vesten opplever nå en demografisk endring knyttet til en stadig mer aldrende befolkning, noe som også vil kunne spille inn på hvordan man fortolker spørsmål knyttet til alder og politisk fragmentering. Økt levealder og omvendte befolkningspyramider vil sannsynligvis ha betydelige implikasjoner for det politiske landskapet.

Når vi drøfter denne forklaringsvariabelen, må vi ta hensyn til flere faktorer. For det første, hvis eldre mennesker er mer konservative, reaksjonære og mindre åpne for endring, kan dette bidra til en mer stabil politisk situasjon i kommunen der andelen eldre er stor, ved at stemmegivningen ikke endres radikalt fra valg til valg. På den annen side må vi også vurdere det politiske engasjementet til eldre velgere opp mot de yngre velgergruppene. Eldre og konservative stemmemønstre kan potensielt divergere betydelig fra yngre velgergrupper.

Samlet peker forskningen på at forholdet mellom en eldre demografi og stabil politisk stemmegiving er sammensatt og påvirkes av flere sammenfallende faktorer. Likevel kan det støttes opp om at eldre velgere tenderer i retning av mer konservativ stemmegiving (Tilley, 2014) og en studie finner blant annet at eldre velgere tilhører en politisk generasjon hvis partipreferanser er formet av tidligere valg (Goerres, 2008), mer enn den nåværende situasjonen. Dette fører meg til hypotesen om at politisk fragmentering vil være svakere i kommunen, jo høyere andelen eldre er. En annen interessant faktor som her må måles gjennom en interaksjonseffekt mellom eldre og befolkningsstørrelse, er hvordan disse påvirker hverandre. Dersom teorien om at eldre velgermasser fører til svakere grad av fragmentering, bør dette også gjelde dersom befolkningsstørrelsen er høy.

Hypotese:

- Politisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre.

- Partipolitisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre, selv når befolkningsantallet er høyt.

3.3 Hypoteser

Etter gjennomgang av eksisterende teori og forskning, forventes følgende hypoteser å valideres i analysen:

- **H1:** Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med dårlig økonomi enn i kommuner med god økonomi.
- **H2:** Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med store økonomiske forskjeller mellom ulike deler av befolkningen.
- **H3:** Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med høy arbeidsledighet.
- **H4:** Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med lave investeringer i sosiale helse- og omsorgstjenester.
- **H5:** Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med lav andel statlige arbeidsplasser.
- **H6:** Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med stort areal.
- **H7:** Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med geografisk spredt bosetning.
- **H8:** Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy befolkning.
- **H9:** Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy valgdeltakelse.
- **H10:** Partipolitisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre.
- **H11:** Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner som ble slått sammen i 2020 enn dem som ikke ble sammenslått.
- **H12:** Partipolitisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre, selv når befolkningsantallet er høyt.

4 Metode

Studien baserer seg på sekundærdata fra norske kommuner. Dette er tverrsnittsdata og inkluderer variabler som beskriver økonomiske, demografiske og politiske forhold i kommunene. Dataene er hentet fra offentlige statistiske kilder som inneholder nøkkelvariabler, som datasettet Fiva et al. (2023) og Statistisk sentralbyrå (SSB). Disse kildene sikrer en bred og relevant dekning av de variablene som kan bidra til å forklare graden av partipolitisk fragmentering i norske kommuner. Utdraget av relevante variabler fra datasettet vil begrense seg til å gjelde år 2022.

Politisk fragmentering kan måles på flere måter. Ifølge Jacobsen (2007) kan dette gjøres ved å telle antallet partier, måle konsentrasjonen rundt ett parti, eller se på antallet partier som må til for å få simpelt flertall (over 50% av stemmene). Det er imidlertid sjelden at antallet partier alene er et tilstrekkelig mål. For å få et nyttig uttrykk for fordelings indre struktur, må man også ta hensyn til partienes relative størrelse i oppslutning (Elklit, 1998). Dette er tatt høyde for i vår avhengige variabel (ENoP), som skal forklare partipolitisk fragmentering.

Studien har som mål å identifisere og forstå hvilke trekk ved norske kommuner som kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering. Dette gjøres gjennom flere analyser, inkludert både bivariat og multivariat regresjon, samt undersøkelser av interaksjonseffekter mellom ulike uavhengige variabler, på den avhengige (ENoP). Ved å kombinere disse søker studien å gi en mer helhetlig forståelse av faktorenes forklaringskraft på partipolitisk fragmentering.

4.1 Design

Studien benytter seg av kvantitativ metode. Etter univariat analyse vil bivariate korrelasjonsanalyser bli utført for å undersøke individuelle sammenhenger mellom hver uavhengige variabel og den avhengige variabelen. Dette skal gi en grunnleggende forståelse av hvilke variabler som viser signifikante sammenhenger med fragmentering. Deretter blir multivariat regresjonsanalyse gjennomført for å vurdere den samlede effekten av flere variabler samtidig. Dette skal gi en mer nyansert forståelse av hvilke faktorer som har størst innflytelse når de kontrolleres for andre forhold, samtidig med at vi håndterer potensiell multikollinearitet. Her vil det også bli relevant å undersøke interaksjonseffekter for å avdekke mer komplekse sammenhenger og synergier mellom variabler.

Designet i denne studien er begrunnet i dens mål om å utforske sammenhenger og potensielle årsaksfaktorer bak variasjon på partipolitisk fragmentering, uten mulighete til å utføre eksperimenter. Eksperimentelle design kan gi sterkere kausale slutninger, mens observasjonsstudier som denne ofte er mer praktiske og relevante for samfunnsvitenskapelige spørsmål der manipulering av variabler ikke er mulig eller etisk forsvarlig (Bryman, 2016). Ved å benytte sekundærdata fra pålitelige kilder som Fiva et al. (2023) og SSB (SSB), kan

studien gi verdifull innsikt i de forholdene som påvirker og som forklarer variasjon i partipolitisk fragmentering mellom norske kommuner.

Aardal skriver:

En modells styrke og svakhet avhenger av dens teoretiske ambisjonsnivå. Modeller kan være designet for å presentere alle nødvendige og tilstrekkelige årsaksfaktorer (kausalmodeller), eller for å gi en oversikt over interessante variabler. Strengt kausale modeller er ofte sårbare for kritikk på grunn av manglende nyanser og presisjon, både historisk og i nåtid. Imidlertid konstrueres samfunnsvitenskapelige modeller først og fremst for å forenkle og systematisere komplekse sosiale og politiske forhold (Aardal, 1994).

Denne studien vil forsøke å balansere mellom å være ambisiøs nok til å søke kausale sammenhenger, samtidig som den anerkjenner begrensningene ved å generalisere funnene.

4.2 Validitet og reliabilitet

Intern og ekstern validitet, samt reliabilitet er alle viktige aspekter å vurdere. Ettersom denne studien baserer seg på tverrsnittsdata, er det utfordrende å etablere klare årsakssammenhenger. Tverrsnittsdata gir kun et øyeblikksbilde av situasjonen, noe som begrenser muligheten til å fange opp endring og kausale relasjoner over tid. Det vil derfor bli vanskelig å si noe klart kausalt på denne typen data alene. Imidlertid er jeg opptatt av at studien skal identifisere sammenhenger og trender som kan belyse situasjonen og fremme antakelser, noe som gir verdifull innsikt til både nåværende situasjon, men også fremtidige studier.

For å sikre høy intern validitet vil studien gå gjennom både bivariat og multivariat regresjonsanalyse, samt se på interaksjonseffekter for å avdekke sammenhenger mellom uavhengige variabler og partipolitisk fragmentering. I tillegg er utvalgte variabler nøye vurdert og kvalitetssikret for blant annet kollinearitet. For ekstern validitet er det viktig at resultatene fra studien skal kunne generaliseres til andre kontekster utenfor den spesifikke settingen, om årsaker og variasjon i partipolitisk fragmentering mellom norske kommuner. Dataene, som er hentet fra etablerte og pålitelige kilder, bidrar til å løfte studiens reliabilitet. Dette er data som er tilgjengelig for alle.

Likevel er det viktig å være oppmerksom på at denne typen observasjonsstudier er sårbare for målefeil og bias, som *omitted-variable bias* eller seleksjonsbias, noe som forsøkes minimert gjennom kontroll av variablene og metodisk tilnærming. Resultatene i denne studien skal kunne gjenskapes i fremtidige studier, og på den måten sikre høy reliabilitet. Ved å være transparent på metodene som er benyttet, skal resultatene kunne replikeres og vi kan ytterligere få bekreftet de funn som presenteres her. Reproduerbare resultater bidrar til å

bygge tillit til at de observerte sammenhengene ikke er tilfeldige, men faktisk reflekterer de underliggende fenomenene som påvirker partipolitisk fragmentering i norske kommuner.

4.3 Operasjonalisering

Spesifikke målbare indikatorer er hentet fra sekundærdata, som vil danne studiens variabler. Dette kapittelet vil beskrive hvordan disse variablene er operasjonalisert.

4.3.1 Mål på partipolitisk fragmentering

Mål på partipolitisk fragmentering blir med dette undersøkelsens avhengige variabel, og forteller oss noe om denne trenden i norske kommunestyre der effektivt antall partier (ENoP), som benyttes i vårt datasett (Fiva et al., 2023), blir målt. Målet på antall partier er et uttrykk for partipolitisk spredning, noe som kan måles over tid og ses opp mot utviklingen fra de uavhengige variablene i analysen. Effektivt antall partier i kommunestyret – *ENoP-Effective Number of Parties* er en indeks utviklet av Laakso og Taagepera i 1979 (Laakso & Taagepera, 1979). Den tar hensyn til både antallet representerte partier (n) og deres relative styrker, og er gitt ved:

$$ENoP = \frac{1}{\sum_{i=1}^n SeatShare_i^2}$$

Figure 6: ENoP-beregning - Kilde: Fiva et. al

Høy verdi på ENoP betyr sterkere partipolitisk fragmentering.

4.3.2 Operasjonalisering av uavhengige variabler

Økonomi

- Definisjon: Frie inntekter per innbygger i kommunen.
- Måling: Inntektene måles i norske kroner per innbygger i kommunen.
- Styrke: Nøyaktig indikator.
- Svakhets: Kan variere og derfor være mer målbar over tid.

Befolkning

- Definisjon: Befolkningsantall i kommunen.
- Måling: Totalt antall innbyggere per kommune ved siste måling. Variabelen normaliseres ved logaritmisk transformasjon for analytiske formål.
- Styrke: Nøyaktig indikator.
- Svakhets: Kan overse interne variasjoner og spredning i kommunen.

Andel statlige arbeidsplasser

- Definisjon: Statlige arbeidsplasser delt på antall innbyggere i kommunen.

- Måling: Beregnes som prosentandel av total befolkning i kommunen.
- Styrke: Sier noe om statens tilstedeværelse i kommunene, som kan påvirke økonomien og politikken som utformes i betydelig grad.
- Svakheter: Kan være vanskelig å isolere effektene fra andre økonomiske faktorer.

Investeringer i helse og sosialtjenester

- Definisjon: Andelen av kommunens totale investeringer som går til helse- og sosialtjenester.
- Måling: Prosentandel av totalt investeringsbudsjett.
- Styrke: Viktig indikator på kommunens prioritering av velferd, som kan påvirke velgernes vel og ve, og dermed politiske valg.
- Svakheter: Kan være vanskelig å måle effekten på partipolitisk fragmentering i et øyeblikksbilde.

Andel eldre i kommunen

- Definisjon: Andelen innbyggere i kommunen over 65 år.
- Måling: Målt i prosent av total befolkning.
- Styrke: Nøyaktig indikator og viktig demografisk variabel.
- Svakheter: Kan være lite dynamisk og innsiktsfull i øyeblikksmålinger.

Arbeidsledighet

- Definisjon: Arbeidsledighet i prosent.
- Måling: Prosentandel av arbeidsstyrken som er uten arbeid.
- Styrke: Direkte mål på økonomisk helse i kommunen, som kan spille en rolle mot politisk stabilitet.
- Svakheter: Arbeidsledighet kan påvirkes av nasjonale og globale økonomiske faktorer, og dermed gjøre det vanskelig å isolere lokale årsaker.

Reform/endring av kommunegrenser

- Definisjon: Om det har vært kommunesammenslåing i 2020 eller ikke.
- Måling: Dikotom variabel (1 = sammenslåing, 0 = ingen sammenslåing).
- Styrke: Reflekterer strukturelle og viktige endringer som kan ha stor innvirkning på avhengig variabel.
- Svakheter: Relativt sjelden hendelse, noe som kan gjøre datagrunnlaget utfordrende å konkludere på.

Valgdeltakelse

- Definisjon: Prosent av stemmeberettigede som har stemt ved siste kommunestyrevalg.

- Måling: Prosentandel av registrerte stemmeberettigede som deltok i valget.
- Styrke: Direkte mål på politisk engasjement.
- Svakhet: Påvirkes av mange lokale variasjoner, og kan være utfordrende å isolere årsakssammenhenger.

Økonomisk ulikhet

- Definisjon: GINI-koeffisienten som måler inntektsulikhet.
- Måling: Målingen er komplisert, men kort fortalt ses det på det totale inntekt- og formuesgrunnlaget som finnes, og deretter hvordan dette er fordelt i befolkningen. Skala går fra 0 (fullstendig likhet) til 1 (maksimal ulikhet) (SSB, 2019).
- Styrke: God indikator på økonomisk ulikhet i kommunen.
- Svakhet: Kan være utsatt for store svingninger i små kommuner, der noen kanskje er veldig rike, samt at ikke alle aspekter ved økonomisk ulikhet nødvendigvis blir reflektert.

5 Analyse

Analysene i den kvantitative metoden gjennomgås i dette kapittelet.

5.1 Univariat Analyse

Det er nødvendig å utføre univariat analyse på hver av studiens variabler for å forstå deres distribusjon og grunnleggende statistikk. Her presenteres gjennomsnitt, standardavvik, minimum og maksimum verdier.

Table 1: Univariat analyse

Variabel	N	Min.	Max.	Gj.snitt.	St.avvik.
Partipolitisk fragmentering (ENoP)	356	1.66	8.33	4.1641	1.325
Kommunesammenslåing I perioden	356	0	1	0.01	0.092
Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen	356	0.117	0.327	0.2198	0.0480
Arbeidsledighetsrate	356	0.004	0.042	0.0127	0.0053
Økonomi (frie inntekter per capita)	357	59887	183288	77282	154955
Økonomisk ulikhet (GINI-indeks)	356	0.187	0.339	0.2285	0.0220
Prosentandel statsansatte i befolkningen	356	0.55	20.61	3.6039	2.5893
Valgdeltakelse	356	0.543	0.841	0.6583	0.0517
Befolkningsantall (LOG)	356	5.24	13.46	8.6355	1.2922
Areal	356	6	9707	909.58	973.448
Befolkningstetthet (Innbygger per km ²)	356	0.28	1541.03	48.5082	126.2988
Prosentandel av totalforbruk på helse- og sosialtjenester	355	14.56	50.80	29.0187	5.2539

Studios avhengige variabel *Partipolitisk fragmentering* (ENoP) har et gjennomsnitt på 4.1641 og indikerer graden av fragmentering i norske kommunestyre. Variasjonen i variabelen er på 1.325 og viser med dette at det er en betydelig forskjell mellom kommuner.

Kommunesammenslåing i perioden er uvesentlig og kun en enhet (kommune) i datasettet har gjennomgått sammenslåing. Forklaringen på at det kun er én og ikke to kommuner, er antakelig fordi kommunen har blitt slått sammen med en annen kommune, der de har beholdt dens navn. Det har implikasjoner for resultatet av effekten på partipolitisk fragmentering, da det ikke finnes sammenligningsgrunnlag med andre kommuner. *Andelen eldre* varierer

mellom 11.7% og 32.7% og vil være en god demografisk indikator. *Arbeidsledighetsraten* indikerer generell lav arbeidsledighet i norske kommuner, med at standardavvik på 0.5366% og dermed lav variasjon. Dette kan ha derfor ha begrenset effekt på variasjon mellom kommuner.

De økonomiske variablene viser betydelig variasjon og indikerer store forskjeller mellom kommuner. For eksempel varierer *Frie inntekter per capita* sterkt og kan gi en indikasjon på lokalpolitiske prioritering som kan påvirke fragmentering. *Areal* vil også naturligvis varierer betydelig, av naturlige årsaker.

I sum vil variablene være godt egnet til videre analyse.

5.2 Bivariat Korrelasjonsanalyse

Ved å gjennomføre en bivariat korrelasjonsanalyse kan vi forstå forholdet mellom de ulike faktorene i datasettet. Analysen gjør at vi kan undersøke sammenhengene mellom to variabler av gangen, og gir en enkel, men god indikasjon på dette forholdet. Det kan hjelpe med å identifisere ikke-lineære sammenhenger eller *outliers* som kan påvirke resultatene.

De bivarierte korrelasjonene kan også gi en indikasjon på hvor mye varians som kan forklares av hver enkelt uavhengig variabel i forhold til den avhengige variabelen. Dette er viktig fordi det gir innsikt i styrken og retningen på forholdene mellom variablene. For eksempel, en høy korrelasjon mellom to variabler kan indikere en sterk sammenheng, mens en veldig svak korrelasjon kan tyde på svak eller fraværende sammenheng.

Samlet sett gir den bivarierte korrelasjonsanalysen en grunnleggende forståelse av datastrukturen og hjelper til med å forme den videre tilnærmingen i den multivariate regresjonsanalysen. Det skal sikre en mer nyansert og presis modellering av forholdene mellom variablene, noe som er essensielt med tanke på validering og pålitelige resultater.

Analysen er delt opp i to deler for bedre lesbarhet.

Table 2: Beskrivelse Nummererte Variabler - Bivariate Korrelasjoner

1	Partipolitisk fragmentering (ENoP)
2	Kommunesammenslåing I perioden
3	Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen
4	Arbeidsledighetsrate
5	Økonomi (frie inntekter per capita)
6	Økonomisk ulikhet (GINI-indeks)
7	Prosentandel statsansatte i befolkningen
8	Valgdeltakelse
9	Befolkningsantall (LOG)
10	Areal
11	Befolkningstetthet (Innbygger per km ²)
12	Prosentandel av totalforbruk på helse- og sosialtjenester

13	Prosentandel av totalforbruk på eldreomsorg
----	---

Table 3: Bivariate Korrelasjoner. Pearson's r. N=355-356. *= sig le .05, ** = sig le .01 - Del 1

No.	1	2	3	4	5	6	7
1	1						
2	,136*	1					
3	-,542**	-,146**	1				
4	,151**	-0,016	-,171**	1			
5	-,530**	-0,083	,539**	0,086	1		
6	0,054	0,100	-0,052	,332**	,201**	1	
7	,290**	,201**	-,358**	0,054	-,304**	-0,041	1
8	-,368**	-0,030	,360**	-,311**	,553**	0,028	-,257**
9	,697**	,217**	-,661**	,117*	-,766**	0,043	,471**
10	-,134*	-0,017	,143**	-0,067	,115*	-,230**	,258**
11	,377**	,205**	-,424**	,194**	-,226**	,369**	,282**
12	,123*	0,060	0,011	-0,056	-,105*	-0,006	0,088
13	-0,028	-0,067	,365**	-0,007	-0,075	-,144**	-0,088

Table 4: Bivariate Korrelasjoner. Pearson's r. N=355-356. *= sig le .05, ** = sig le .01 - Del 2

No.	8	9	10	11	12	13
8	1					
9	-,568**	1				
10	0,007	-0,087	1			
11	-,120*	,569**	-,236**	1		
12	-0,102	,159**	0,018	0,071	1	
13	-,149**	-0,021	0,053	-,171**	-0,076	1

Analysen viser at flere av variablene har en signifikant effekt på partipolitisk fragmentering i norske kommuner. De viktigste funnene:

- **Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen:** Det er en negativ og signifikant korrelasjon mellom andelen eldre i kommunen og fragmentering ($r = 0.542$, $p < 0.001$). Dette indikerer at kommuner med en høyere andel eldre har lavere partipolitisk fragmentering.
- **Arbeidsledighetsrate:** Det er en positiv og signifikant korrelasjon mellom arbeidsledighetsraten og fragmentering ($r = 0.151$, $p = 0.004$). Dette tyder på at høyere arbeidsledighet er assosiert med økt fragmentering.
- **Økonomi (frie inntekter per capita):** Det er en negativ og signifikant korrelasjon mellom frie inntekter per capita og fragmentering ($r = -0.530$, $p < 0.001$). Dette

antyder at kommuner med høyere økonomisk kapasitet har lavere grad av fragmentering.

- **Prosentandel statsansatte i befolkningen:** Det er en positiv og signifikant korrelasjon mellom andelen statsansatte og fragmentering ($r = 0.290$, $p < 0.001$). Dette indikerer at kommuner med en høyere andel statsansatte har høyere grad av fragmentering.
- **Valgdeltakelse:** Det er en negativ og signifikant korrelasjon mellom valgdeltakelse og fragmentering ($r = -0.368$, $p < 0.001$). Dette tyder på at høyere valgdeltakelse er assosiert med lavere fragmentering.
- **Befolkningsantall (LOG):** Det er en positiv og signifikant korrelasjon mellom befolkningsantall og fragmentering ($r = 0.697$, $p < 0.001$). Dette antyder at større kommuner har høyere grad av fragmentering.
- **Befolkningstetthet (Innbygger per km²):** Det er en positiv og signifikant korrelasjon mellom befolkningstetthet og fragmentering ($r = 0.377$, $p < 0.001$). Dette indikerer at kommuner med høyere befolkningstetthet har høyere grad av fragmentering.

Den multivariate analysen vil belyse hvordan variablene påvirker fragmentering samtidig og gir dermed et mer nyansert bilde av hvilke variabler som er betydningsfulle.

5.3 Multivariat Regresjonsanalyse

Den multivariate regresjonsanalysen bygger videre på korrelasjonsanalysen ved å gi en mer omfattende forståelse av hvilke forklaringsfaktorer som har størst påvirkningskraft på partipolitisk fragmentering i norske kommuner, da vi ser på hvordan de uavhengige variablene spiller inn samtidig.

Table 5: Multivariat Regresjonsanalyse – med avhengig variabel: Effective Number of Parties in Municipality (Partipolitisk fragmentering) – *= sig le .10 **= sig le .05, *** = sig le .01.

Uavhengig variabel	B	Beta	t	Sig.	Coll. Tolerance	VIF
Konstant	-3.935		-2.314	0.021**		
Kommunesammenslåing I perioden	-0.179	-0.012	-0.313	0.754	0.909	1.100
Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen	-5.381	-0.166	-2.743	0.006***	0.388	2.577
Arbeidsledighetsrate	21.623	0.088	1.926	0.055*	0.681	1.468
Økonomi (frie inntekter per capita)	1.782E-6	0.021	0.290	0.772	0.272	3.677
Økonomisk ulikhet (GINI-indeks)	0.783	0.013	0.287	0.774	0.689	1.451
Prosentandel statsansatte i befolkningen	-0.015	-0.030	-0.647	0.518	0.660	1.514
Valgdeltakelse	2.795	0.109	2.036	0.043**	0.492	2.034
Befolkningsantall (LOG)	0.736	0.719	7.924	<0.001***	0.172	5.825
Areal	-8.745E-5	-0.064	-1.499	0.135	0.767	1.303
Befolkingstetthet (Innbygger per km2)	-0.001	-0.105	-1.867	0.067*	0.449	2.226
Prosentandel av totalforbruk på helse- og sosialtjenester	0.018	0.045	1.149	0.251	0.917	1.090
Prosentandel av totalforbruk på eldreomsorg	0.013	0.053	1.167	0.244	0.692	1.445
F-verdi	30.460***					
R2	0.500					

5.3.1 Tolkning av multivariat regresjonsanalyse

Flere av variablene som var signifikante i den bivariante analysen, endret signifikans i den multivariate. Dette indikerer at effekten av disse kan være forklart av andre variabler i modellen. Ellers ser vi at *Befolkningsantall* forblir svært signifikant i begge analyser

(<0.001), og styrker dens posisjon som drivende faktor. I tillegg opprettholdes forklaringskraften i *Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen* (0.006). Den multivariate analysen gir med dette en mer nyansert forståelse av hvilke faktorer som har en uavhengig effekt når andre variabler er kontrollert for.

Variabler med sterk effekt:

- Befolkningsantall (LOG) er også signifikant positiv og støtter H8 (at fragmentering er sterkere i kommuner med høy befolkning).
- Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen har en negativ og signifikant effekt på partipolitisk fragmentering, noe som støtter H10 (at politisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre).
- Valgdeltakelse har en positiv og signifikant effekt og støtter H9 (at partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy valgdeltakelse).

Variabler middels effekt:

- Arbeidsledighetsrate og befolkningstetthet viser en hhv. positiv og negativ signifikant effekt med p-verdier på 0.055 og 0.067, som antyder at disse variablene støtter opp om H3 (at fragmentering er sterkere i kommuner med høy arbeidsledighet) og H7 (at fragmentering er sterkere i kommuner med spredt bosetning).

Variabler med svak effekt:

- Variabler som kommuneøkonomi (frie inntekter per capita), økonomisk ulikhet (GINI), prosentandel statsansatte i befolkningen og forbruk på helse, sosial og eldreomsorg, viser ingen signifikant effekt, som tyder på at økonomiske forhold ikke påvirker partipolitisk fragmentering i vesentlig grad i denne modellen.

5.3.2 Identifisering av multikollinearitet

Multikollinearitet må vurderes i regresjonsanalysen, da den påvirker nøyaktigheten av koeffisientestimatene og dermed fortolkningen av resultatene.

Multikollinearitet oppstår når to eller flere uavhengige variabler i modellen er sterkt korrelert, noe som kan føre til ustabile estimater av regresjonskoeffisientene og dermed redusere påliteligheten til resultatene. VIF-verdier over 10 beregnes her som problematisk, og ville ha krevd tiltak ved for eksempel faktoranalyse. I vår analyse er høyeste VIF-verdi 5.825 for *Befolkningsantall (LOG)*. Selv om denne er godt over resterende variabler, er den fortsatt godt under kritisk verdi, noe som indikerer at multikollinearitet ikke utgjør et alvorlig problem i modellen. Resterende variabler har VIF-verdi rundt eller godt under 3.

De lave VIF-verdiene i modellen indikerer at de uavhengige variablene ikke er sterkt korrelert med hverandre, og at regresjonskoeffisientene kan estimeres pålitelig. Det er også

verdt å merke seg at fraværet av høy multikollinearitet sikrer at vi kan tolke koeffisientene for de uavhengige variablene uten å bekymre oss for betydelig samspill mellom variablene som kan forvrengte resultatene. Det styrker treffsikkerheten og øker påliteligheten til at effekten av variablene på partipolitisk fragmentering er relativt uavhengige av hverandre.

5.3.3 Måling av Interaksjonseffekt

Målingen av interaksjonseffekt gjøres på bakgrunn av hypotese H12 (at andelen eldre reduserer fragmentering, selv der befolkningstallet er høyt).

Interaksjonseffekten refererer til tilfeller der effekten av en uavhengig variabel på den avhengige variabelen avhenger av nivået på en annen uavhengig variabel. Med andre ord, når to variabler samhandler, påvirker de hverandres effekter på utfallsvariabelen, hvilket kan avdekke mer komplekse forhold som ikke synliggjøres i den multivariate analysen. Her har jeg gjennomført en analyse på interaksjonseffekten mellom de to mest signifikante variablene på partipolitisk fragmentering, *Befolkningsantall* og *Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen*.

Analysen utføres med LOG-transformert variabel for befolkningen og interaksjonsvariabelen er laget ved å kombinere variablene *Andelen eldre (over 66 år) i befolkningen* og *Befolkningsantall (LOG)*, (beregning: $\text{elderly} * \text{poplog}$).

Table 6: Regresjonsanalyse inkludert interaksjonseffekten mellom *Befolkningsantall (LOG)* og *Andelen eldre (over 66 år) i befolkningen* - Multivariat Regresjonsanalyse – med avhengig variabel: Effective Number of Parties in Municipality (Partipolitisk fragmentering) – *= sig le .10 **= sig le .05, *** = sig le .01.

Uavhengig variabel	B	Beta	t	Sig.	Coll. Tolerance	VIF
Konstant	-6.280		-2.551	.011**		
Kommunesammenslåing I perioden	-0.313	-0.022	-0.541	.589	0.881	1.135
Prosentandel eldre (over 66 år) i befolkningen	8.249	0.254	0.783	.434	0.013	74.511
Arbeidsledighetsrate	22.492	0.091	2.002	.046**	0.679	1.473
Økonomi (frie inntekter per capita)	-1.681E-6	-0.020	-0.252	.802	0.230	4.351
Økonomisk ulikhet (GINI-indeks)	1.141	0.019	0.417	.677	0.682	1.465
Prosentandel statsansatte i befolkningen	-0.017	-0.032	-0.699	.485	0.659	1.516
Valgdeltakelse	2.739	0.107	1.996	.047**	0.492	2.036
Befolkningsantall (LOG)	1.045	0.252	4.145	<.001***	0.043	41.682
Areal	-7.863E-5	-0.136	-2.237	.026**	0.379	2.637
Befolknings tetthet (Innbygger per km ²)	-0.001	-0.001	-1.340	.181	0.757	1.237
Prosentandel av totalforbruk på helse- og sosialtjenester	0.016	0.058	1.051	.294	0.913	1.096
Prosentandel av totalforbruk på eldreomsorg	0.015	0.011	1.284	.200	0.686	1.457
Interaksjonsvariabel	-1.670	-0.326	-3.117	.023**	0.043	43.488
F-verdi	28.311***					
R²	0.501					

I oppdatert analyse er interaksjonsvariabelen lagt til for å undersøke dens effekt på fragmentering. Det er tre hovedspørsmål vi ønsker å besvare i forbindelse med dette: a) om interaksjonsvariabelen er signifikant, b) om den fører til endringer i effekten av de andre uavhengige variablene, og c) om R²-verdien øker.

a) **Interaksjonsvariabelens signifikans:** Resultatene viser at interaksjonsvariabelen er signifikant, men ikke like betydelig som de to variablene hver for seg (B = -1.670, t = -3.117, Sig. = .023**). Interaksjonseffekten mellom andelen eldre i befolkningen og befolkningsantall har uansett en signifikant innvirkning på politisk fragmentering. Den negative B-verdien indikerer også at når både andelen eldre i befolkningen og befolkningsantallet øker, er det en tendens til at politisk fragmentering reduseres. Dette

antyder at større kommuner med en høyere andel eldre har mindre politisk fragmentering enn mindre kommuner med færre eldre, når man kontrollerer for andre variabler i modellen.

b) **Endringer i effekten av andre uavhengige variabler:** Med inkluderingen av interaksjonsvariabelen observeres endringer i signifikansnivået og koeffisientene for flere uavhengige variabler. For eksempel, areal og arbeidsledighetsraten er nå mer signifikant ($p = 0.26^{**}$ og $p = .046^{**}$) noe som antyder at disse variablene nå har en mer merkbar effekt på politisk fragmentering. Befolkningsantall (LOG) forblir sterkt signifikant ($p < .001^{***}$), men koeffisientverdien har endret seg, noe som indikerer at interaksjonen med andelen eldre påvirker denne variabelens direkte effekt. Variabelen på andelen eldre påvirkes direkte av interaksjonsvariabelen og hensyntas ikke her ($p = 0.434$).

c) **R²-verdi:** Inkluderingen av interaksjonsvariabelen har ført til en liten økning i R²-verdien fra 0.500 til 0.501. Modellene forklarer derfor omtrent den samme del av variansen i politisk fragmentering.

Verdiene fra interaksjonsanalysen benyttes ikke i den endelige konkluderingen, da formålet her har vært å synliggjøre interaksjonsvariabelens effekt på øvrige variabler, samt teste H12 isolert sett.

5.4 Test av hypoteser

Basert på utførte analyser, vil jeg evaluere studiens hypoteser én etter én. Hypotesene vurderes etter signifikansen og koeffisientene til de uavhengige variablene, og her vil jeg presentere både de inkluderte og ekskluderte variablene, fra den stegvise regresjonen, da disse skal bidra til hypotesetesting.

H1: Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med dårlig økonomi enn i kommuner med god økonomi.

- Resultat: $B = -1.782E-6$, $p = 0.752$ (ikke signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer ikke. Kommuneøkonomi, målt som frie inntekter per capita, viser ingen signifikant effekt på partipolitisk fragmentering.

H2: Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med store økonomiske forskjeller mellom ulike deler av befolkningen.

- Resultat: $B = 0.782$, $p = 0.774$ (ikke signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer ikke. Økonomisk ulikhet, målt gjennom GINI-indeksen, viser ingen signifikant effekt på partipolitisk fragmentering.

H3: Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med høy arbeidsledighet.

- Resultat: $B = 21.623$, $p = 0.055$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Arbeidsledighet viser en signifikant effekt på partipolitisk fragmentering med en positiv trend.

H4: Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner med lave investeringer i sosiale helse- og omsorgstjenester.

- Resultat: $B = 0.018$, $p = 0.251$ (ikke signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer ikke. Lave investeringer i helse- og sosialtjenester samt eldreomsorg viser ingen signifikant effekt på partipolitisk fragmentering.

H5: Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med lav andel statlige arbeidsplasser.

- Resultat: $B = -0.015$, $p = 0.518$ (ikke signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer ikke. Andelen statlige arbeidsplasser i kommunen viser ingen signifikant effekt på partipolitisk fragmentering.

H6: Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med stort areal.

- Resultat: $B = -8.745E-5$, $p = 0.135$ (delvis signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer delvis. Areal viser en nesten signifikant effekt på partipolitisk fragmentering med en negativ trend.

H7: Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med geografisk spredt bosetning.

- Resultat: $B = -0.001$, $p = 0.067$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Befolkingstetthet viser en signifikant effekt på partipolitisk fragmentering med en negativ trend.

H8: Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy befolkning.

- Resultat: $B = 0.736$, $p < 0.001$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Høy befolkning viser en svært signifikant positiv effekt på partipolitisk fragmentering.

H9: Partipolitisk fragmentering er sterkere i kommuner med høy valgdeltakelse.

- Resultat: $B = 2.795$, $p = 0.043$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Valgdeltakelse viser en signifikant positiv effekt på partipolitisk fragmentering.

H10: Politisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre.

- Resultat: $B = -5.381$, $p = 0.006$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Høyere andel eldre i befolkningen viser en svært signifikant negativ effekt på partipolitisk fragmentering.

H11: Partipolitisk fragmentering vil være sterkere i kommuner som ble slått sammen i 2020 enn dem som ikke ble sammenslått.

- Resultat: $B = -0.179$, $p = 0.754$ (ikke signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer ikke. Kommunesammenslåing viser ingen signifikant effekt på partipolitisk fragmentering.

H12: Partipolitisk fragmentering er svakere i kommuner med høy andel eldre, selv når befolkningstallet er høyt (Interaksjonseffekt).

- Resultat:
Befolkningsantall: $B = -4.805E-5$, $p = <0.001$ (signifikant)
Andelen eldre (over 66 år) i kommunen: $B = -14.070$, $p = <0.001$ (signifikant)
Interaksjonsvariabel: $B = 0.000$, $p < 0.001$ (signifikant)
- Tolkning: Hypotesen stemmer. Høyere andel eldre i befolkningen viser en svært signifikant negativ effekt på partipolitisk fragmentering, selv når befolkningsantallet er høyt.

5.4.1 Konkludering av hypoteser

Samlet sett støttes noen hypoteser full ut, noen delvis, og noen støttes ikke i det hele tatt.

- H1: Får ikke støtte.
- H2: Får ikke støtte.
- H3: Får støtte.
- H4: Får ikke støtte.
- H5: Får ikke støtte.
- H6: Får ikke støtte.
- H7: Får støtte.
- H8: Får støtte.
- H9: Får støtte.
- H10: Får støtte.
- H11: Får ikke støtte.
- H12: Får støtte.

6 Drøfting

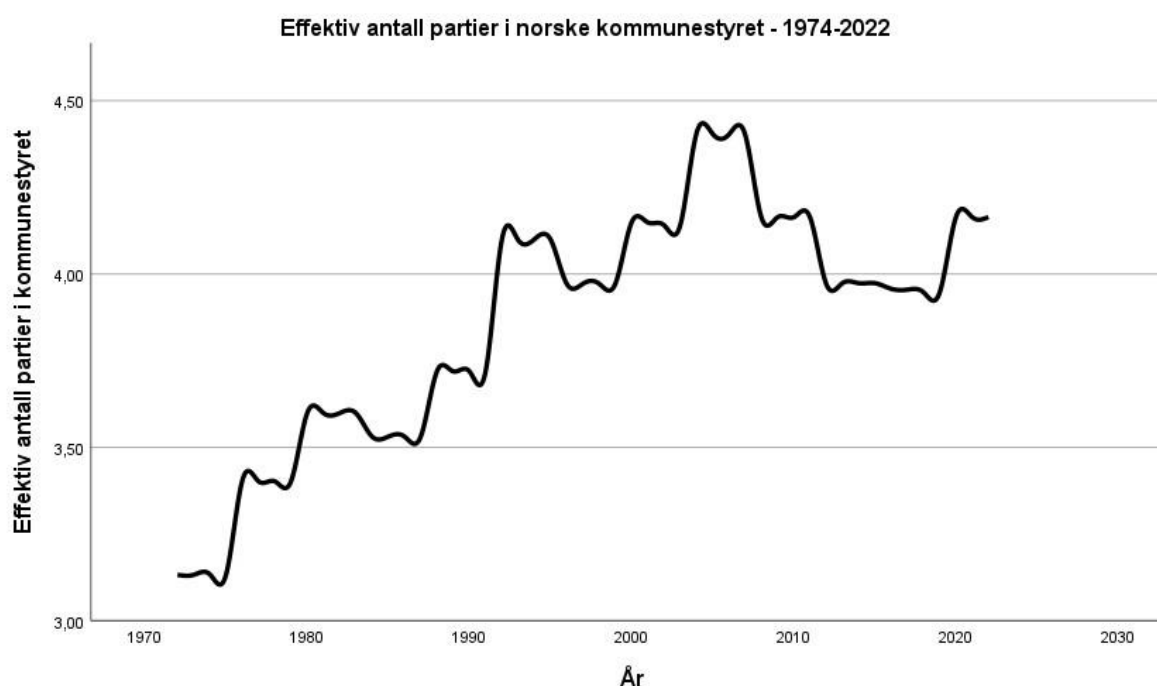
6.1.1 Svar på forskningsspørsmål og problemstilling

Studiens sentrale problemstilling, *Hvilke trekk ved norske kommuner kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering?* besvares først gjennom følgende spørsmål presentert i studies innledning:

1. Har det vært en partipolitisk fragmentering i norske kommuner?

Ja, det har vært partipolitisk fragmentering i norske kommuner. Grafen indikerer en tydelig oppadstigende trendlinje i perioden 1974-2022, noe som viser at antallet effektive partier (ENoP) i norske kommunestyre har økt over tid. Dette bekrefter at det har vært en økende grad av partipolitisk fragmentering i norske kommuner gjennom perioden, og dermed at det er grunnlag for å undersøke årsakssammenhenger.

Figure 7: Effektivt antall partier i norske kommunestyre - 1974-2022

2. Hva kan årsakene til en slik fragmentering være?

Basert på funnene i regresjonsanalysen, er det flere faktorer som kan forklare årsakene til partipolitisk fragmentering i norske kommuner, særlig når det gjelder demografiske forhold som befolkningsstørrelse og alderssammensetning.

Hypoteser som får støtte

Den multivariate regresjonsanalysen bidrar til å gi en grundigere forståelse av hvilke faktorer som påvirker og forklarer variasjon i partipolitisk fragmentering mellom norske kommuner. Basert på resultatene i analysen, ser vi at hypoteser om høy arbeidsledighet, høy befolkning, høy valgdeltakelse, høy andel eldre i befolkningen, samt høy andel eldre i kombinasjon med høyt befolkningstall får støtte som drivende faktorer for partipolitisk fragmentering. En gjennomgående trend er at kommunestørrelse er det som har betydning for fragmentering, som stemmer overens med gjeldende teorier som hevder at større befolkninger øker fragmentering på grunn av større variasjon i interesser og meninger. Mens en høyere andel eldre i kommunens befolkning, reduserer fragmentering. Befolkningsstørrelsen i en kommune vil naturligvis ha en tett korrelasjon til størrelsen på kommunestyret, at jo større befolkning, jo større kommunestyre. Dette tillater flere politiske parti å oppnå representasjon, kontra mindre kommuner med mindre kommunestyre. Disse funnene behøver ikke ytterligere drøfting, men bekrefter hypotesene.

Hypoteser som ikke får støtte

Flere hypoteser fikk ikke støtte i analysen, og dette krever naturligvis en grundigere drøfting.

Eksempelvis på kommuners økonomiske status, viste variabelen ingen signifikant effekt på fragmentering. Dette kan skyldes at økonomisk status alene ikke nødvendigvis reflekterer den politiske dynamikken i en kommune. Selv om en kommune har dårlig økonomi, kan andre faktorer som kultur, historie og lokale politiske faktorer spille en større rolle i å påvirke denne typen fragmentering. En annen utfordring knyttet til metodologien og målbarheten i dette, er at den avhengige variabelen ser på det effektive antallet partier i kommunestyret, og ikke nødvendigvis hvilke partier eller hvor mange forskjellige partier som har sittet i kommunestyret de seneste valgene. Mindre kommuner kan internt se store svingninger fra valg til valg, som følge av økonomiske forhold, enten der listepartier eller andre får oppslutning, men at dette går på bekostning av allerede etablerte partier og ikke gir utslag i partipolitisk fragmentering gjennom høyere andel partier i kommunestyret samtidig. Dette kan også gjelde for andre uavhengige variabler og understreker viktigheten av kontekst variabelen måles i, sammenlignet med tidligere studier og teorier som danner grunnlag for hypotesen.

Økonomisk ulikhet, målt gjennom SSBs GINI-indeks, viste heller ingen signifikant effekt. Dette er muligens noe mer overraskende, da det er intuitivt å anta at større økonomiske ulikheter internt i en kommune kunne føre til økt partipolitisk fragmentering gjennom økt misnøye og støtte for partier som representerer ulike sosioøkonomiske grupperingen. En mulig forklaring kan være at GINI-indeksen ikke fanger opp de spesifikke aspektene av økonomisk ulikhet som driver politisk atferd på lokalt nivå, være seg demografisk fordeling, relative ulikheter og subjektivt opplevd ulikhet for å nevne noe. Det kan også være at de økonomiske ulikhetene i norske kommuner generelt sett er mindre ekstreme sammenlignet

med andre land, som har vært med på å danne grunnlaget for hypotesen, og dermed har mindre innvirkning i Norge.

Hypotesen om at lave investeringer i helse-, sosial og eldreomsorg påvirker partipolitisk fragmentering fikk heller ikke støtte. Prosentandelen av totalforbruk viste ingen signifikante effekter. Sammenligningen mot andre land kan også være et aktuelt tilfelle her, da hypotesen først og fremst har grunnlag fra studier utført i USA. Innbyggerne i norske kommuner kan generelt sett tenkes å være fornøyde med nivået på disse tjenestene, slik at det ikke blir en dominerende politisk faktor. Velferdsnivået i Norge er relativt sett høyt sammenlignet med andre land, særlig USA, som i dette tilfellet la grunnlaget for hypotesen.

Andelen statlige arbeidsplasser viste seg heller ikke å ha en signifikant effekt på fragmentering. Dette kan skyldes at selv om andelen statlige arbeidsplasser kan indikere en viss stabilitet og prioritet i sysselsettingen i kommunen, reflekterer det ikke nødvendigvis de politiske preferansene til befolkningen. Partipolitisk fragmentering kan være mer påvirket av andre faktorer, selv om det også her vil være relevant å trekke frem at lokale lister som tar plassen til etablerte partier, ikke nødvendigvis vil være synlig i den modellen som er tatt i bruk.

Kommunesammenslåing viste seg også å være uten signifikant effekt. Målingen av denne hypotesen må kunne hevdes å være ugyldig, da vi kun målte én enhet. I et scenario der resultatene av målingen ble validert gjennom flere enheter, kan det tenkes at selv om sammenslåing kan føre til administrative og politiske utfordringer gjennom misnøye i befolkningen, har det kanskje ikke en sterk nok innvirkning på politiske preferanser til å påvirke fragmenteringen på kort sikt. Tar vi utgangspunkt i at kommunestørrelse er den drivende faktoren for forsterket fragmentering, vil en kommunesammenslåing øke kommunens størrelse og dermed fragmenteringen. De fleste kommunesammenslåinger har tredd i kraft gjennom kommunereformen, som kun er et drøyt tiår gammel. Misnøye burde ha gitt seg utslag i påfølgende valg, men siden vi her måler kommunale valg og variabler på et gitt tidspunkt (2022), kan det tenkes at effekten av dette er større i nasjonale stortingsvalg, typisk der Senterpartiet har fått forhøyet tillit til å motvirke slik sammenslåing i distriktene. De langsiktige effektene av sammenslåinger vil uansett ikke være fullt ut synlig i de gjeldende dataene.

6.2 Konklusjon

Denne studien har undersøkt hvilke trekk ved norske kommuner som kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering. Resultatene viser at kommunestørrelse, og særlig befolkningsstørrelse og alderssammensetning er de mest betydningsfulle forklaringsvariablene. Større kommuner har flere politiske partier representert, noe som kan forklares med en mer heterogen befolkning med varierte politiske preferanser og meninger.

På den andre siden reduserer en høyere andel eldre i befolkningen partipolitisk fragmentering, sannsynligvis fordi eldre velgere ofte har mer konsistente og konservative politiske preferanser. I tillegg antydes det at større kommuner har en tendens til lavere fragmentering når andelen eldre øker. Variasjon i valgdeltakelse, geografisk spredt bosetning, og høy arbeidsledighet, ser også ut til å påvirke partipolitisk fragmentering i kommunene, enten i positiv eller negativ grad.

En variabel som areal viser delvis signifikante effekter, men ikke sterk nok til å konkludere entydig. Pekuniære faktorer som kommuneøkonomi, økonomisk ulikhet, investeringer i helse-, sosial og eldreomsorg, andelen statlige arbeidsplasser i kommunen, og kommunesammenslåing ser ikke ut til å bidra vesentlig til variasjon i partipolitisk fragmentering. Dette antyder at demografiske faktorer spiller en større rolle enn økonomiske og strukturelle forhold i å forklare fragmentering i norske kommuner. Det er likevel verdt å være obs på at lokale variasjoner på dette vil forekomme, men at trenden samlet ikke viser signifikante effekter på disse variablene.

Norske kommuner er såkalte generalistkommuner, noe som innebærer at alle kommunene, med unntak av Oslo, er forpliktet til å utføre de samme oppgavene, uavhengig av deres demografiske, økonomiske, geografiske eller bosettingsmessige forskjeller (Civita, 2022). Det betyr at generalistkommunene har likt ansvar og må håndtere de samme tjenestekravene for sine innbyggere (Civita, 2022). Generalistkommuneutvalget belyste nylig i sin rapport (NOU 2023:9) de utfordringene denne ordningen medfører, blant annet skjevheter mellom kommunene og deres mulighetsrom, der mange må ty til å kjøpe tjenester for å oppfylle kravene. Dette øker også fragmenteringen i form av flere aktører. Selv om utvalget går langt i å støtte dagens modell, konkluderer de i stor grad med at større kommuner er en løsning på problemene.

Denne studien viser imidlertid at større kommuner kan føre til økt partipolitisk fragmentering, noe som kan ha negative konsekvenser. Dette er viktige aspekter å vurdere ved fremtidige reformer og kommunesammenslåinger. Vurderingene av disse reformene bør derfor ikke bare fokusere på strukturell effektivitet, men også på de potensielle politiske og sosiale implikasjonene. Studiens bidrag til forskningen om politisk fragmentering, og særlig partipolitisk fragmentering, er å bekrefte noen eksisterende teorier, samtidig som den både utfordrer og sår tvil om andre. Selv om de kausale effektene ikke hevdes, kan funnene bidra til å bedre forståelsen for de underliggende mekanismene som påvirker fragmentering i den ene eller andre retningen.

6.3 Metodologiske utfordringer

En metodisk tilnærming basert på multivariat regresjonsanalyse for å undersøke årsaker til partipolitisk fragmentering i norske kommuner har noen mulige fallgruver og metodologiske utfordringer, som skal vies oppmerksomhet.

For det første kan det være utfordrende å identifisere og inkludere alle relevante uavhengige variabler i analysen. I denne modellen må det gjøres et utvalg basert på hypoteser om hva som kan bidra til økt eller redusert partipolitisk fragmentering. Selv om det er mange potensielle faktorer som kan påvirke fragmentering, kan det være vanskelig å sikre at alle disse er riktig representert i analysen. Dette kan føre til at viktige sammenhenger overses eller feilaktig tolkes.

Videre er det viktig å være oppmerksom på begrensningene ved bruk av regresjonsanalyse når det gjelder å etablere årsakssammenhenger. Selv om regresjonsanalyse kan vise statistiske sammenhenger mellom variabler, kan den ikke nødvendigvis fastslå kausale årsakssammenhenger. Det er alltid en risiko for feilaktig å tolke korrelasjon som kausalitet, spesielt i komplekse sosiale fenomener som politisk fragmentering.

En annen utfordring er å sikre at analysen tar hensyn til potensiell multikollinearitet mellom uavhengige variabler. Dette kan føre til upålitelige estimater av effekten til hver enkelt variabel og komplisere tolkningen av resultatene. Det er viktig å bruke passende teknikker, for eksempel variansinflasjonsfaktorer eller faktoranalyse, for å håndtere multikollinearitet. Utover det som er forsøkt i denne studien, kan det være verdifullt å utføre analyser med alternative metoder som *ridge regression* eller *lasso regression* for å håndtere multikollinearitet på en annen måte og om mulig få en mer robust analyse, selv om multikollinearitet ikke var et problem i denne modellen. Langtidsstudier som ser på data over flere valgperioder (denne studien har tatt utgangspunkt i data fra 2022) kan også bidra til å forstå de langsiktige trendene og stabiliteten i partipolitisk fragmentering.

For å adressere utfordringen med å identifisere og inkludere alle relevante uavhengige variabler, er det nødvendig med en stringent og god litteraturgjennomgang, og eventuelle case-studier, da denne vil kunne peke på faktorer som bør vektlegges mer enn andre.

6.3.1 For fremtidige studier

Vi ser at de fleste sosioøkonomiske variabler virker å ha begrenset direkte effekt på partipolitisk fragmentering, noe som kan tyde på at andre faktorer, som demografiske og politiske mekanismer, spiller en mer avgjørende rolle. For fremtidige analyser kan det være nyttig å utforske flere interaksjonseffekter og inkludere flere kontrollvariabler for å avdekke øvrige forhold som kan forklare variasjon i partipolitisk fragmentering i norske kommuner.

Det kan også vurderes å utføre kvalitative studier for å få en dypere forståelse av lokale politiske dynamikker og hvordan disse påvirker partipolitisk fragmentering. Dette kan for eksempel ses opp mot en historisk utvikling i enkelte kommuner, gjennom case-studier, hvor man kartlegger hvor stor grad av ulike partier som får representasjon i kommunestyret over tid, og ser nærmere på hvilke uavhengige variabler som kan forklare den spesifikke utviklingen. Fremtidige studier kan også dra nytte av longitudinelle analyser som følger utviklingen over tid. Dette kan bidra til å identifisere trender og skifter i politikken som ikke nødvendigvis avdekkes i tverrsnittanalyser. Benytter man paneldata og utfører panelregresjon kan man i tillegg kontrollere for både tidsvarierende og ikke-tidsvarierende faktorer.

En utvidelse av datagrunnlaget til å inkludere flere variabler kan være særlig relevant da denne modellen forklarte ca. 50% av relevansen på den avhengige variabelen. Dette er høyt, men det må likevel nevnes som et forbedringsområde. Eksempelvis ved å reflektere sosioøkonomiske endringer og demografiske skifter i kommunene. Inkludert effekten av utdanningsnivå og graden av høyere utdanning i befolkningmassen, innvandringsandeler, og utviklingen av arbeidsledigheten over tid. En annen tilnærming, som først ble vurdert som utgangspunkt for denne studien, kan være å gå mer i dybden på effekten av kommunale reformer og politiske endringer, som kommunereform, sykehusnedleggelse og lignende. En innsikt her vil være å se hvordan strukturelle endringer påvirker lokalpolitikken, gjennom en modell som måler effekten av reformer før og etter implementering.

Avslutningsvis kan det være fordelaktig å bruke mer avanserte statistiske metoder som strukturelle ligningsmodeller (SEM) for å identifisere komplekse sammenhenger mellom multiple variabler og deres direkte og indirekte effekter på partipolitisk fragmentering. SEM tillater kanskje en mer helhet modellering av forholdene mellom variablene og vil kunne gi konklusjoner deretter.

Som presentert her finnes det mange måter å studere og måle politisk fragmentering på, hver med sine fordeler og begrensninger. Summen av alle bidrag på dette området vil øke forståelsen vår for dette fenomenet, ettersom ulike aspekter belyses. Det er åpenbart behov for mer forskning som fokuserer direkte på årsakene til hvorfor fragmentering oppstår, da eksisterende studier i stor grad har vært rettet mot å undersøke konsekvensene. Økt innsikt i de underliggende årsakene kan hjelpe med å utvikle mer effektive politiske landskap og tiltak for å håndtere politisk fragmentering i fremtiden.

Referanser

- Baker, D. G., & Colby, D. C. (1981). The Politics of Municipal Employment Policy: A Comparative Study of U.S. Cities. *The American Journal of Economics and Sociology*, 40(3), 249-263. doi:<https://doi.org/10.1111/J.1536-7150.1981.TB01633.X>
- Bart et al. (2019). *Multiple principals, multiple problems: Implications for effective governance and a research agenda*. Institute for Management Research, RadboudUniversity, Nijmegen, The Netherlands.
- Bayer et al. (2020). Democratic Citizenship in Flux. Conceptions of Citizenship in the Light of Political and Social Fragmentation. *Political Science*, 13.
- Bean, C. (2005). An Age-old Question: Are Relationships between Age and Political Attitudes a Consequence of Life Cycle or Cohort-replacement Effects? *Political Science*.
- Bech, U. (1996). *The Reinvention of Politics - Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Polity Press.
- Bech, U. (2000). What is Globalization? . *Cambridge: Polity Press*.
- Biermann et al. (2009). Fragmentation of Global Governance Architectures: A Framework for Analysis. *Global Environmental Politics*, 14-40.
- Blymke, Ø. (2021). Hegels dialektikk. Noe for enhver politikers smak? *Minerva*. Hentet fra <https://www.minerva.no/hegel/hegels-dialektikk-noe-for-ehver-politikers-smak/371618>
- Boll, D., & Sidki, M. (2021). The influence of political fragmentation on public enterprises: Evidence from German municipalities. *European Journal of Political Economy*, 67. Hentet fra <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101972>
- Bredsdorff, N., & Søndergaard, P. (1995). Partiernes magt og magt i partierne: en oversigt over forskningen indenfor emnet. de politiske partier - herunder funktion og rekruttering. *Roskilde Universitetsbibliotek*.
- Brunner et al. (2011). Economics and Policy Preferences: Causal Evidence of the Impact of Economic Conditions on Support for Redistribution and Other Ballot Proposals. *The Review of Economics and Statistics*, 93(3), 888-906. doi:https://doi.org/10.1162/REST_a_00088
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Burden, B. C. (2014). Economic Discontent as a Mobilizer: Unemployment and Voter Turnout. *The Journal of Politics*, 76(4). doi:<https://doi.org/10.1017/S0022381614000437>
- Carozzi et al. (2022). Political Fragmentation and Government Stability: Evidence from Local Governments in Spain. *American Economic Journal: Applied Economics*, 14(2), 23-50.
- Carr, J. B., & Tavares, A. (2014). City Size and Political Participation in Local Government: Reassessing the Contingent Effects of Residential Location Decisions Within Urban Regions. *Urban Affairs Review*, 50(2), 269-302. doi:<https://doi.org/10.1177/1078087413518171>

- Christensen, T. (2001). Administrative Reform: Changing Leadership Roles? *Governance*, 14(4), 457-480.
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2001). *New Public Management Undermining Political-Administrative Control?*. Aldershot: Ashgate.
- Cipullo, D. (2020). Divided They Fall. Fragmented Parliaments and Government Stability. *CESifo Working Paper No. 8204*, 67. doi:<https://doi.org/10.2139/ssrn.3571910>
- Civita. (2022). *Civita*. Hentet fra <https://civita.no/politisk-ordbok/generalistkommuneprinsippet/>
- Coffee, J. C. (2012). *Dispersed Ownership: The Theories, the Evidence, and the Enduring Tension between "Lumpers" and "Splitters"*, in Dennis C. Mueller (ed.). Oxford Academic.
- Cox, G. W., & Figueroa, V. (2020). Political fragmentation, rural-to-urban migration and urban growth patterns in western Eurasia, 800–1800. *European Review of Economic History*, 25(2), 203-222.
- Dallmayr, F. (1997). *Comparative Political Theory: What is it, and what is it good for?* University of Notre Dame.
- Denk, T. (2012). Size and Political Support on the Local Level in Sweden. *Local Government Studies*, 38(6), 777-793. doi:<https://doi.org/10.1080/03003930.2012.666387>
- Does high unemployment mobilize the unemployed? Evidence using Swedish register data. (2021). *Socio-Economic Review*, 21(1), 341-365. doi:<https://doi.org/10.1093/ser/mwab042>
- Economist. (2024). *Democracy Index 2023 - Age of Conflict*. The Economist.
- Eilertsen, T. (2023). Polarisering er ikke noe problem i Norge. *Aftenposten*.
- Elgie, R. (2008, February 29). Political fragmentation, fiscal deficits and political institutionalisation. *Public Choice*, 136, 255-267. doi:<https://doi.org/10.1007/S11127-008-9294-X>
- Elklit, J. (1998). Danske valgsystemer: Fordelingsmetoder, spærreregler, analyseredskaber. *Institut for statskundskab, Århus Universitet*.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford University Press.
- Fimreite, A. L., & Lægreid, P. (2004). Statlig samordning, spesialisering og kommunalt selvstyre. *Lokaldemokratikommisjonen*.
- Fiva et al. (2023). *Local Government Dataset*. Hentet fra www.jon.fiva.no/data.htm
- Gangopadhyay, P., & Chatterji, M. (2009). A study of endogenous fragmentation of states as deterrence to peace. *Peace Science: Theory and Cases*, 11, 1-65. doi:[doi:doi.org/10.1108/S1572-8323\(2009\)0000011005](https://doi.org/10.1108/S1572-8323(2009)0000011005)
- Generalistkommuneutvalget. (2023). *NOU 2023:9*. Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/kdd/org/styrer-rad-og-utvalg/generalistkommuneutvalget/id2827183/>

- Gimpel et al. (2004, January). Turnout and the local age distribution: examining political participation across space and time. *Political Geography*, 23(1), 71-95.
doi:<https://doi.org/10.1016/J.POLGEO.2003.09.002>
- Godbolt, J. (2024). *Store Norske leksikon*. Hentet fra Studentopprøret:
<https://snl.no/studentoppr%C3%B8ret>
- Goerres, A. (2008). The grey vote: Determinants of older voters' party choice in Britain and West Germany. *Electoral Studies*, 27(2), 285-304.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.electstud.2007.12.007>
- Gomez, B. T., & Wilson, M. J. (2001). Political Sophistication and Economic Voting in the American Electorate: A Theory of Heterogeneous Attribution. *American Journal of Political Science*, 45(4), 899-914. doi:<https://doi.org/10.2307/2669331>
- Goodman, C. B. (2020). Political fragmentation and economic growth in U.S. metropolitan areas. *Journal of Urban Affairs*, 43, 1-22. doi:10.1080/07352166.2020.1742578
- Grønlie, T. (2017). Politikens retrett og statens fragmentering - eller politisering og integrasjon? Et gjensyn med Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*.
- Guardian. (2017). *The Guardian*. Hentet fra <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/sep/24/german-elections-2017-latest-results-live-merkel-bundestag-afd>
- Gustafsson, A. (1999). *Kommunal självstyrelse*. Studentlitteratur AB.
- Gustafsson, N., & Segesten, D. A. (2021). Ökad politisk polarisering inte nödvändigtvis av ondo. *Lund Universitet*.
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Luchterhand Literaturverlag.
- Hansen et al. (2006). *Den regionale stat, enhet og mangfold. Om den geografiske inndelingen av regional stat og konsekvensene av denne*. NIBR.
- Hansen, S. W. (2012). Polity Size and Local Political Trust: A Quasi-experiment Using Municipal Mergers in Denmark. *Scandinavian Political Studies*, 36(1), 43-66.
doi:<https://doi.org/10.1111/J.1467-9477.2012.00296.X>
- Hansen, T. (2022). *Store Norske leksikon*. Hentet fra New Public Management:
https://snl.no/New_Public_Management
- Harmel, R., & Robertson, J. (1985). Formation and Success of New Parties: A Cross-National Analysis. *International Political Science Review*, 501-523. Hentet fra
<https://doi.org/10.1177/019251218500600408>
- Harmel, R., & Svåsand, L. (1997). The Influence of New Parties on Old Parties' Platforms: The Cases of the Progress Parties and Conservative Parties of Denmark and Norway. *Party Politics*, 315-340. Hentet fra <https://doi.org/10.1177/1354068897003003003>

- Helse- og omsorgsdepartementet. (2011-2012). *Prop. 120 L*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-120-l-20112012/id683103/?ch=3>
- Hem, E. (2020, May 20). *Fragmentering*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://sml.snl.no/fragmentering>
- Houwelingen, P. v. (2017). Political participation and municipal population size: A meta-study. *Local Government Studies*, 43(3), 408-428. doi:<https://doi.org/10.1080/03003930.2017.1300147>
- Hye, L. (2023). Fragmentering stiller krav til lederskapet. *Kommunal Rapport*.
- Jacobsen, D. I. (2002). Kommunestørrelse og kommunal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 18(3), 248-262.
- Jacobsen, D. I. (2002). Kommunestørrelse og kommunal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 248-262.
- Jacobsen, D. I. (2006). *Politikk og administrasjon på lokalt nivå - den lokale administrasjonens makt*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Jacobsen, D. I. (2007). Fragmentering og integrasjon i Norsk kommuner - politisk retrett eller vitalisering? *Kommunal økonomi og politik*, 11(4), 33-64.
- Jacobsen, D. I. (2007). Politikk og administrasjon på lokalt nivå – den lokale administrasjonens politiske makt [Doktorgradsavhandling]. *Universitet i Tromsø*.
- Jacobsen, D. I. (2023). Political fragmentation and “The purple zone”: how party fragmentation affects political-administrative relations. *Local Government Studies*.
- Jacobsen, D. I., & Thorsvik, J. (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Jennings, M., & Markus, G. (1988). Political Involvement in the Later Years: A Longitudinal Survey. *American Journal of Political Science*, 32(2), 302-316. doi:<https://doi.org/10.2307/2111125>
- Johnsen, Å., Sletnes, I., & Vabo, S. I. (2004). *Konklusjoner - Konkurransenutsetting i kommunene*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kapsaminda et al. (2021). The Effect of Economic Voting Theory on Voter Preference within the Scope of Political Marketing. *Political Science*.
- Kastberg, G. (2005). *Kundvalsmodeller: En studie av marknadsskapere og skapade marknader i kommuner och landsting*. Gøteborg: Gøteborgs Universitet - Förvaltningshögskolan.
- Katz, R., & Mair, P. (1995). Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 5-28. Hentet fra <https://doi.org/10.1177/1354068895001001001>
- Kelleher, C., & Lowery, D. (2009). Central City Size, Metropolitan Institutions and Political Participation. *British Journal of Political Science*, 39(1), 59-92. doi:10.1017/S0007123408000392

- Kim, Y., & Kim, J. H. (2021). *What drives variations in public health and social services expenditures? the association between political fragmentation and local expenditure patterns*. 781-789: *The European Journal of Health Economics*. Hentet fra <https://link.springer.com/article/10.1007/s10198-021-01394-x>
- Kitschelt, H. (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge University Press.
- Kjær, U., & Eklit, J. (2010). Local Party System Nationalisation: Does Municipal Size Matter? *Local Government Studies*, 36(3), 425-444. doi:<https://doi.org/10.1080/03003931003730451>
- Kleven, T., & Røiseland, A. (1993). *Desentralisering, regionalmakt og lokale maktstrukturer*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Knutsen, C. H. (2020). Demokratiforskningen: Hvor står den, og hvor går den? *Tidsskrift for samfunnsforskning*.
- Krouwel, A., & Lucardie, P. (2008). Waiting in the Wings: New Parties in the Netherlands. *Acta Politica*, 278-307. Hentet fra <https://doi.org/10.1057/ap.2008.9>
- Larsen, C. A. (2002). Municipal Size and Democracy: A Critical Analysis of the Argument of Proximity Based on the Case of Denmark. 25(4), 317-332. doi:<https://doi.org/10.1111/1467-9477.00074>
- Laver, M. (2001). Estimating the Policy Position of Political Actors (1st ed.). 66-76. Hentet fra <https://doi.org/10.4324/9780203451656>
- Leigh, A. (2005). ECONOMIC VOTING AND ELECTORAL BEHAVIOR: HOW DO INDIVIDUAL, LOCAL, AND NATIONAL FACTORS AFFECT THE PARTISAN CHOICE? *Economics & Politics*, 17(2), 265-296. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2005.00154.x>
- Leraand, D. (2022). *Store Norske leksikon*. Hentet fra Oljekrisen 1973-1974: https://snl.no/oljekrisen_1973%E2%80%931974
- Lipset, S., & Rokkan, S. (1967). Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives. . *The Free Press*, 554.
- Laakso, M., & Taagepera, R. (1979). "Effective number of parties: A measure with application to west Europe". *Comparative Political Studies*, 12:3-27.
- Makarenko, B. (2022). Fragmentation of European Party Systems: Prerequisites, Scenarios, Sequences. *MEMO Journal*. doi:<https://doi.org/10.20542/0131-2227-2022-66-12-16-26>
- McDonnell, J. (2020). Municipality size, political efficacy and political participation: a systematic review. *Local Government Studies*, 46(3), 331-350. doi:<https://doi.org/10.1080/03003930.2019.1600510>
- Nielsen, J. P. (2022). Den russiske revolusjonen i 1905. *SSB*. Hentet fra https://snl.no/Den_russiske_revolusjonen_i_1905
- Nordmørslista*. (2024, March 4). Hentet fra <https://www.nordmorslista.no/om-nordmorslista/>

- Notaker, H. (2022). *Store Norske leksikon*. Hentet fra Høyrebølgen: <https://snl.no/H%C3%B8yreb%C3%B8lgen>
- Nyseth, T., & Aarsæther, N. (2005). Innovations in Ethnic Landscapes: A Study of Innovations in Three Municipalities in Northern Norway. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 18(2), 171-187. doi:doi.org/10.1080/08276331.2005.10593338
- Offentlig utredning. (2006). *NOU 2006:7*. Norsk Offentlig Utredning.
- Offentlig utvalg. (2001). *NOU 2001:3*. Norsk Offentlig Utredning.
- Offentlig utvalg. (2003). *NOU 2003:19*. *Norsk Offentlig Utredning*.
- Offentlig utvalg. (2004). *NOU 2004:25*. *Norsk Offentlig Utredning*.
- Offentlig utvalg. (2005). *NOU 2005:6*. Norsk Offentlig Utredning.
- Offentlig utvalg. (2007-2008). *St. meld. Nr. 33*. Stortingsmeldingen.
- Offentlig utvalg. (2008-2009). *St. meld. Nr. 19*. Stortingsmeldingen.
- Offentlig utvalg. (2011-2012). *St. meld. Nr. 12*. Stortingsmeldingen.
- Offentlig utvalg. (2016). *NOU 2016:4*. Norsk Offentlig Utredning.
- Opedal et al. . (2002). *Flat struktur og resultatenheter: Utfordringer og strategier for kommunal ledelse*. NIBR.
- Pedersen, M. N. (1979). The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. *European Journal of Political Research*.
- Pildes, R. H. (2021). *Political Fragmentation and the Decline of Effective Government*. NYU School of Law, Public Law Research Paper No. 22-12.
- Pildes, R. H. (2021). *Political Fragmentation in Democracies of the West*. NYU School of Law, Public Law Research Paper No. 21-50.
- Pildes, R. H. (2021). *The Age of Political Fragmentation*. Johns Hopkins University Press.
- Political Fragmentation in Democracies Today* (2021). [Film]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=OEcweeZ1PC4>
- Politico. (2024, March 4). Hentet fra <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/netherlands/>
- Quinlan, S., & Okolikj, M. (2012). Exploring the neglected dimension of the economic vote: a global analysis of the positional economics thesis. *European Political Science Review*, 12(2), 219-237. doi:https://doi.org/10.1017/S1755773920000028
- Regjeringa. (u.d.). *Meldingar til Stortinget*. Hentet fra [Regjeringa.no](https://www.regjeringa.no).
- Regjeringen. (2024). *John Lyngs regjering*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/john-lyngs-regjering-1963/id438720/>

- Regjeringen. (2024). *Per Bortens regjering*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/per-bortens-regjering-1965-1971/id438722/>
- Rhodes, R. (1996). *The New Governance: Governing without Government*. *Political Studies*.
- Rhodes, R. (1997). *Understanding Governance: Policy, Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. *Buckingham: Open University Press*.
- Ricciuti, R. (2002). Political Fragmentation and Fiscal Outcomes. *U of Siena, Economics Working Paper No. 354*, 32. doi:<https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.326586>
- Riker, W. H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*. *Yale University Press*.
- Rochon, T. (1985). Mobilizers and Challengers: Toward a Theory of New Party Success. *International Political Science Review*, 419-439. Hentet fra <https://doi.org/10.1177/019251218500600404>
- Roe, M. J. (2004). *The institutions of corporate governance*. Harvard Law School .
- Rokkan, S. (1970). *Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Process of Development*. *Universitetsforlaget*.
- Rokkan, S. (1970). *Citizens, Elections, Parties: Approaches to the Comparative Study of the Processes of Development*. *Universitetsforlaget*.
- Saglie, J. (2009). Det nære demokratiet – lokalvalg og lokal deltakelse.
- Salamon, L. M. (2002). *The New Governance and the Tools of Public Action - The Tools of Government: A Guide to the New Governance*. *Oxford University Press*.
- Sandbu, M. (2019). Det skal lite til for at strømningene som har polarisert politikken andre steder, også gjør det her. *Aftenposten*.
- Sartori, G. (1976). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge University Press.
- Sears, D. O., & Funk, C. L. (1999). Evidence of the Long-Term Persistence of Adults' Political Predispositions. *The Journal of Politics*, 61(1), 1-28. doi:<https://doi.org/10.2307/2647773>
- Sejersted, F. (2024). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra Norge i etterkrigstiden: https://snl.no/Norge_i_etterkrigstiden
- Skare, A. (1998). "Jo mer lokalpolitikk, dess mindre partipolitikk" i Audun Offerdal og Jacob Aars (red.): *Lokaldemokratiet Status og utfordringer*. Kommunenes Sentralforbund.
- Smith, J., Brown, K., & Jones, R. (2019). The Impact of Demographic Factors on Political Party Representation: A Study of Settlement Patterns and Geographic Distance. *Journal of Political Geography*.
- SSB. (u.d.). Hentet fra <https://www.ssb.no/valg/faktaside/valg>

- SSB. (1983). *Statisk Årbok 1983*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/histstat/aarbok/1983.pdf>
- SSB. (2019, Mai 9). *Slik måler SSB ulikhet*. Hentet fra Statistisk Sentralbyrå: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/statistikk/inntekts-og-formuesstatistikk-for-husholdninger/artikler/slik-maler-ssb-ulikhet>
- SSB. (2023). Statistikk Folketall - 2023. *Statistisk Sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/folketall>
- (2005). *St.meld. nr. 17 (2004-2005)*. Den særskilte komité for behandling av St.meld. nr. 17 (2004-2005) Makt og demokrati.
- Steele, C. G. (2023). Overcoming political fragmentation: the potential of meso-level mechanisms: Comment on "Integration or fragmentation of health care? Examining policies and politics in a Belgian case study.". *Int J Health Policy Manag.*, 12. doi:10.34172/ijhpm.2022.7075
- Svartdal, F. (2023). *Dunning-Kruger-Effekten*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/Dunning-Kruger-effekten>
- Sørensen et al. (2007). *Omstilling og utvikling i norske kommuner. Mye skrik og lite ull?*. Oslo: Handelshøyskolen BI, Forskningsrapport 3/2001.
- Såtvedt, Ø. (2006, May 2). Politisk Fragmentering og Refleksiv Modernitet. (S. & Styring, Intervjuer)
- Thorsen, D. E. (2023). Polarisering. Hentet fra <https://snl.no/polarisering>
- Tilley, J. (2014). geing and generational effects on vote choice: Combining cross-sectional and panel data to estimate APC effects. *Electoral Studies*, 33, 19-27. doi:<https://doi.org/10.1016/j.electstud.2013.06.007>
- Torpe, L. (2005). *Internet, politisk offentlighet og demokrati. Erfaringer fra forsøg i Hals Kommune - Informasjonsteknologi og demokratisk innovasjon - borgerdeltakelse, politisk kommunikation og offentlig styring*. København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Tranøy, B. S., & Østerud, Ø. (2001). *En fragmentert stat? Den fragmenterte staten, Reformen, makt og styring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Trein, P., & Ansell, C. (2020). Countering fragmentation, taking back the state, or partisan agenda-setting? Explaining policy integration and administrative coordination reforms. *Governance*, 34(4), 1143-1166. doi:<https://doi.org/10.1111/gove.12550>
- Tretvoll, H. F. (2019, August 17). Bak Spetakkelet. *Agenda Magasin*.
- Tvedt, T. (2017). *Det internasjonale gjennombruddet - Fra ettpartistat til flerkulturell stat*. Dreyer Forlag.
- Vabo, S. I. (2002). *Koordinering og politisk styring: en studie av nye organisasjonsløsninger i norske kommuner*. Oslo: Institutt for Statsvitenskap - Univeritetet i Oslo.

- Valentim, V., & Dinas, E. (2020). Does Party-System Fragmentation Affect the Quality of Democracy? *British Journal of Political Science*, 69. doi:doi.org/10.2139/ssrn.3533378
- Voda, P., & Svacinova, P. (2020). To Be Central or Peripheral? What Matters for Political Representation in Amalgamated Municipalities? *Urban Affairs Review*, 56(4), 1206-1236. doi:https://doi.org/10.1177/1078087418824671
- Zagorski, P. (2022). Too much to choose from? The long-term effects of political fragmentation on electoral turnout. *Politics*, 42(3), 358-375. doi:doi.org/10.1177/0263395720971210
- Zax, J. S. (1989). Employment and Local Public Sector Unions. *Industrial Relations*, 28(1), 21-31. doi:https://doi.org/10.1111/J.1468-232X.1989.TB00720.X
- Østerud et al. (2003). *Makt og demokrati: Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredning*. NOU - Norges Offentlige Utredninger.
- Østerud et al. (2003). *Makten og demokratiet: En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Østerud, Ø., & Tranøy, B. S. (2001). Den fragmenterte staten. Reform, makt og styring. Gyldendal Akademisk.
- Aardal, B. (1994). Hva er en politisk skillelinje? En begrepsmessig grenseoppgang. *Universitetsforlaget*.
- Aars et al. (2004). Styrt fragmentering og fragmentert styring. *DFØ*. Hentet fra <https://kudos.dfo.no/documents/1160/files/1146.pdf>
- Aars. et al. (2005). Demokratipolitikk i norske kommuner? Notat til konferansen «Lokaldemokrati i endring».